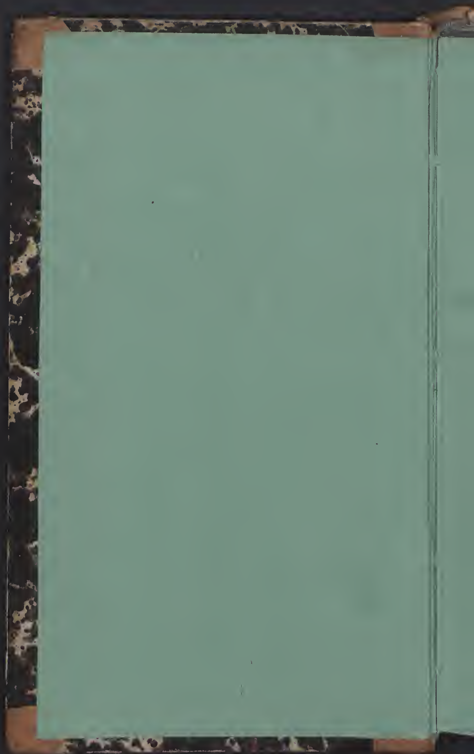

Om

Kongelige

og

andre offentlige Afgifter,

samt

Jordebogs Indtægter

i Island.

Af

Biarne Thorsteinson,
Sekretair og Fuldmægtig i Rentekammeret.

Kiøbenhavn, 1819.
Trykt, paa Forfatterens Forlag, hos H. F. Popp.

Deres Hoivelbaarenhed

Herr Kammerherre

Adam Wilhelm Greve af Moltke

til Grevskabet Bregentved,

Ridder af Dannebrogen, Deputeret i det Kongelige
Rentekammer samt for Financerne, Medlem af
Directionen for Statsgiælden og den
synkende Fond, &c. &c.

At jeg vover at tilegne Deres Hoivelbaarenhed dette Skrift, beder jeg maa ansees som et ringe Tegn paa den dybe Hoiagtelse og Taknemmelighed jeg føler ved Deres, ved flere Leiligheder, mod mig udviste særdeles Yndest og Bevaagenhed.

Underdanigen

B. Thorsteinson.

Fortale.

At Kundskaben om det **Islandske Afgiftsvæsen**, endnu er ufuldstændig og lidet udbredt udenfor Island, dertil ere flere Slags Aarsager, som det hverken er vanskeligt at indsee eller at udfinde. Det eneste **Skrift**, som haves paa dansk om denne Materie i Almindelighed, er H. J. **Lindahls** i Aaret 1788 udgivne liden Afhandling **om den Islandske Almues aarlige Udgifter og Pligter**, hvilket Skrift nu er blevet overordentligen sjældent og kan ansees som et Slags Raritet. Denne Afhandling er derhos temmelig ufuldstændig og tildeels urigtig, hvilket ikke bemærkes i den Hensigt, at nedsætte Forfatterens Fortieneste, da Man er ham megen Tak skyldig for hans Arbeide, og det fortiener virkelig at undskyldes, at

han i dette første Forsøg ei har undgaaet enkelte Vildfarelser. Paa Islandsk haves vel en Deel baade trykte og skrevne Arbeider angaaende Afgifterne i Island. Laugmand Paul Vidalin og Biskopperne J. Arnesen og Dr. Theologiæ Fin Johnsen m. fl. have skrevet meget, og den sidstnævnte især udmærket godt, om det Islandske Tiendevæsen. Hr. Conferenceraad og Justitiarius M. Stephensen har i Skriftet Gaman og Alvara meddeelt, fornemmeligen til Veiledning for Almuen, en almindelig skiønt kort Uösigt over de Islandske Afgifter. Hans lærerige Skrift: Henrug Handbók &c., eller Forklaring over Repstyrer = Instruxen, indeholder tillige mangfoldige til hiin Sag henhørende Oplysninger og Bemærkninger. Enkelte Afgifter, saasom Fattigvæsens Bidraget, ere, som det kunde ventes af Hr. Conferenceraadens udbredte Kundskaber og Erfaringer, blevne behandlede deri paa en grundig og udførlig Maade. Men hvor ypperlige disse og flere Skrifter end ere, enten i det hele eller i det enkelte, kunne de dog ikke afbenyttes undtagen af dem, som forstaae det Islandske Sprog, hvilke udenfor Island ikke ere ret mange.

Med de Love som bestemme selve Afgifterne ere ogsaa forbundne saadanne Omstændigheder, som foranledige, at det ikke er saa let at erhverve Kundskab i denne Materie, endog for dem som besidde baade Lyst og Leilighed dertil. Enkelte af disse Love ere allerede henimod 600 Aar gamle, hvoraf letteligen begribes, at det ikke kan være hver Mands Sag at læse og fortolke dem. Af Jonsbogen, given i det 13de Aarhundrede, som endnu er Hovedlov i Island, haves vel flere Udgaver i det Islandske Original Sprog, men Texten er dog ingenlunde bleven behandlet med den kritiske Nøiagtighed som et Arbeide af den Natur udfordrer. Den danske Oversættelse af denne Lov, udgiven i Kiøbenhavn 1763, er (foruden at den maaskee ei er bygget paa nogen særdeles paalidelig Original) paa mange Steder uforstaaelig for dem, som ikke have Kundskab i Original-Sproget, og er i det øvrige ikke noget heldigt Arbeide. Man bør iust ikke undres derover. Enhver Sagkyndig veed, at det intet let Arbeide er at oversætte gamle Love, fordi de ere forfattede i et kort og kiærnefuldt Sprog, der vanskeligen oversættes uden Tab af Kraft eller Mening. Denne Over-

sættelse af Jonsbogen var desuden den første og den blev udarbeidet af en Mand, som ikke kan formodes at have været lovkyndig. Imidlertid er den dog endnu den eeneste som haves. Af den saakaldte Nye Kristendomsret, (der endnu er en vigtig Lov i Henseende til det Islandske Tiendevæsen,) ogsaa forfattet i det 13 Aarhundrede, har Man rigtig nok en kritisk Udgave med latinsk Oversættelse. Men Læsemaadernes Forskiællighed, saavelsom Oversættelsen der ei er for andre end Lærde, hindre den Almeen-Forstaaelighed (om Man saa tør kalde det) som er en god Lovgivnings første Egenskab. Ved Mængden af de i ældre og nyere Tider udgivne Love og Øvrigheders Bestemmelser angaaende Afgifterne, er det desuden en særdeles Vanskelighed at de, paa en vis Maade, kunne ansees at være saa got som aldeles forsvundne, i det at Kundskab derom ei uden overordentlig Besværlighed kan erhverves. De saakaldte Altingsbøger eller Altingsakta, som begyndte omtrent 1630, indeholde, iblant andet, Altingsbestemmelser, Laugtingsdomme, kongelige Reskripter og Resolut., m. m., om det Islandske Afgiftsvæsen. Men denne til Kundskab om Islands indvortes

Tilstand, i enkelte Henseender, særdeles vigtige Samling er nu bleven yderst sielden. Desuden er den aldeles ophørt ved Landsoverrettens Indretning i Aaret 1800. Den ved afdøde Sysselmand M. Ketilsens udgivne Samling af Anordninger for Island i 3 Dele (Hrappsøe og Kiøbenhavn 1776, 1778 og 1787) gaaer ei længere end omtrent til Juni 1730, efter hvilken Tid mange og meget vigtige Lovbestemmelser for Island ere udgivne. Af det bekiendte Schous Udtog af Forordninger, m. m., som Embedsmænd og andre pleje at afbenytte, ere mange Forordninger og Plakater Island vedkommende, enten aldeles udeladte, eller og er ikkun Overskriften deraf i Samlingen bleven anført. Af nogle er meddeelt et ikke aldeles fuldstændigt Udtog, men de færreste ere anførte fuldstændigen. Det samme er og Tilfældet med Fogtmanns, for enhver Embedsmand vigtige Samling af Reskripter, Resolutioner og Collegiale Skrivelser; En stor Deel af dem som angaae Island ere forbigaaede. Dette er saa meget mere at beklage, som et og andet for Island vigtigt Anliggende, der angaaer Kongens Undersaatter sammesteds i Almindelighed, ofte er bleven afgiort ved Re-

skripter, Resolutioner og undertiden Collegiale Skrivelser. Forsaavidt Afgifterne i Island ere bestemte ved Sædvaner og Øvrigheders Resolutioner, (hvilket meget ofte er Tilfældet) siger det sig selv, at fuldstændig og nøiagtig Kundskab i denne Henseende, ei kan erholdes undtagen der, hvor de ere foranledigede og giælde.

Af de forklarede, saavelsom af flere Aarsager der kunne udledes af Islands afsondrede Beliggenhed, af Afgifternes særegne Beskaffenhed, m. m., er det indlysende, at ikke ubetydelige Hindringer møde dem som søge Kundskab om det Islandske Afgiftsvæsen. Man haaber derfor at nærværende Skrift, hvori de vigtigste hertilhørende Bestemmelser ere samlede og ordnede, og som har til Hensigt at udbrede noget Lys over denne Gienstand i Almindelighed, af Sagkyndige ei vil ansees for aldeles overflødigt. For Embedsmænd især, de være fødte i eller udenfor Island, som der begynde Embedsvejen, tør Man vente, at det vil kunde yde nogen Veiledning i en Sag, som rimeligviis for de Fleste i Begyndelsen er dunkel og vanskelig. Maaskee tør Man og haabe, at det uden for Island vil bi-

drage til at henlede Vedkommendes Opmærksomhed paa en Gienstand, der i høi Grad behøver, og i mange Deele kan modtage Forbedringer.

I Henseende til den ved Arbeidet brugte Fremgangsmaade, anmærkes blot: at de ældre Arbeider i den omhandlede Materie ere, saavidt de have kundet erholdes, afbenyttede. De paaberaabte Lovbestemmelser, ere nøiagtigen eftersete, (nogle faa undtagne, om hvilke det udtrykkeligen er bemærket) og allevegne anførte uden Forandring i Ord, hvor Forbindelse imellem Sætninger og deslige, ei giorde det modsatte uundgaaeligen nødvendigt. Maaskee har Sproget derved tabt hist og her i Fuldkommenhed; Men dette, der ei letteligen undgaaes i Arbeider af lignende Natur, har Man, af flere Aarsager, anseet mindre vigtigt end at foredrage Lovbestemmelsernes Indhold bogstaveligen som den er. I de enkelte Tilfælde, hvor Forf. enten har forladt, eller er gaaet uden for sine Forgiængeres Meninger, har han dog ikke troet passende af den Aarsag, at indlede vidtløftige Undersøgelser eller at foredrage en udførlig Beviisførelse, thi efter hans Mening bør ved Foredrag af Lovbestemmelser som angaae Skatter og Af-

gifter, vidtløftige Fortolkninger ei uden særdeles Nødvendighed anvendes. Iøvrigt har han det Haab, at den Ufuldkommenhed som af Sagkyndige, i en eller anden Henseende maatte blive bemærket ved dette Arbeide, vil hos disse, i Betragtning af de særegne Vanskeligheder som med Arbeidet ere forbundne, møde velvillig Undskyldning og Rettelse.

Kiøbenhavn, i Febr. 1819.

Indhold.

Indledning.

§. 1.

Til fuldstændig Kundskab om Afgiftsvæsenet i Island er det nødvendigt at kiende Beskaffenheden af den Maalestok hvorefter Afgifterne bestemmes, samt den Maade hvorpaa de skulle ydes og oppebæres. Som nogen Veiledning i denne Henseende meddeles her kort Forklaring angaaende:

1) Det islandske Matriculvæsen.
2) Den Maalestok af Hundrede, Øre, Alen, Fiske m. v., hvorefter Afgifter og andre Præstationer undertiden ere ansatte, samt det Forhold, hvori den Værdie som disse Benævnelser udtrykke, staaer til Penge, naar Afgifterne dermed betales. — Og
3) Den Maade hvorpaa saavel Afgifterne som Indtægterne af de kongelige Jordegodser, for Tiden, oppebæres.

§. 2.

For Island haves ingen, af Kongen stadfæstet, almindelig Jordebog eller Matricul, uagtet Man allerede for længe siden har indseet dens Nytte,

og der, Tid efter anden, have været giorte Forbedrelser til at afhielpe denne Mangel[1]).

Det ældste Arbeide af dette Slags er et saakaldet Register, — eller maaskee rettere, — en Beskrivelse over forrige Holum Bispestols og Domkirkes Inventarium, og Jordegods med dettes Afgifter og Strandrettigheder. Det skal være forfattet 1525 af Sigurd Jonsson, (Søn af den berømte Katolske Biskop Jon Areson), Præst til Grenjadarstad og Officialis ved Holum Bispestol, men derefter, i Aarene 1550, 1569 og 1571, være forøget med samme Slags Beskrivelse over Munkethveraa, Thingøre, Modrevalle og Reinestads Klostere, samt daværende Præstekalde i forrige Holum Stift. Dette Register var forhen opbevaret i Stiftsarchivet paa Holum; men da Bispestolen sammesteds, i Følge kongelig Resolution af 25de September 1801, blev nedlagt, er det, tilligemed Arkivets øvrige Brevskaber, venteligen blevet transporteret til Reikevig, hvor det altsaa i Stiftsarkivet endnu maa forefindes.

---

1) Conferenceraad Erichsens Forberedelse til Olavii Reise i Island, 1. D. S. LXV., og følg., indeholder udførlig Beskrivelse over de ældre Islandske Matriculer, der ere grundet paa Landfoged Sk. Magnusens Afhandling (som endnu haves i Manuscript), „om nogle Omstændigheder, som mode ved det Islandske Jordegodses faktsættende Afgift."

Jeg har, i alt væsentligt, afbenyttet begge disse Arbeider, der dog angaae ikkun de ovenfor under No. 1-8, anførte Jordebøger.

Andre Jordebøger, deels over Kongens- og Præstekaldenes-Jordegodser, og deels over disse og Selvejergodset, ere følgende:

1) En Jordebog af 1597, hvis Forfatter er ubekiendt, over Kongens Jordegods bestaaende af 9, ved Reformationen seculariserede Klosters Jorder og de saakaldte Ombudsjorder 2), samt over begge daværende Bispestoles- og samtlige Præstekaldes-Jorder 3).
2) En Jordebog af 1639, ligeledes over Kongens Jordegods, og som er forfattet af Fogden Johan Klein.
3) En Jordebog af 1660, ogsaa over Kongens Jordegods, hvilken tillige indeholder Forklaring om Kongens visse Indkomster af Island. Den er forfattet af Thomas Nicolaisen, som var Foged hos Henrich Bielke, Rigets Admiral og Befalingsmand over Island.

---

2) Saaledes kaldte Man forhen, og kalder undertiden endnu, en større eller mindre Samling af Gaarde, der ere blevne en enkelt Mand overdragne til Forvaltning. I en Matricul over Kongens Jordegods af 1698, som rimeligviis er Extract af den ovenanførte Jordebog No. 6, kaldes Ombudsjordene „Strøegods", en Benævnelse, der ingenlunde udtrykker dette Ords Betydning i den danske Lovgivning.

3) Ordet J o r d betyder i Anordninger og Forhandlinger, vedkommende det Islandske Landvæsen, bestandigen en G a a r d. Saaledes heder det i kongelige Skiøder og andre Eiendoms Adkomster, at J o r d e n N. N. er bleven afhændet, o. s. v.

4) En Jordebog af 1681, forfattet af ovennævnte Klein. Denne Jordebog som dog, i Følge Professor A. Magnusens og Fleres Dom, ei skal være paalidelig, er den første som beskriver Selvejergodset.

5) En Jordebog af 1695, over alt Jordegods i Island, uen som ansees af Landfoged Sk. Magnusen for upaalidelig. Forfatteren er ubekiendt. Men det er ei usandsynligt, at den er forfattet i Rentekammeret; thi i det Exemplar, som haves der, findes i Slutningen følgende Forklaring: „Datum kongelig Majestæts Rentekammer den 18de Mai 1695. Conform med de udi Majestæts Rentekammer forefundne Islands og Vestmannøe Jordebøger."

6) En Jordbog af 1698, forfattet af Justitsraad og Amtmand Møller. Den skal deels være grundet paa de af Sysselmændene, efter Rentekammerets Befaling, for hvert Syssel meddeelte Oplysninger, og deels paa de ældre Jordebøger over Kongens og Bispestolenes Jordegodser. Den indeholder ei Beskrivelse over Præstekaldenes Jorder, medeler eiheller Oplysning om Husmandspladse, eller hvor stort Antal Kreaturer paa hver Gaard underholdes. Men i Henseende til Jordenes Landskyld og Qvildeleje skal den være den bedste for de Tider.

7) En Jordebog, der er udarbeidet efter de, af Professor Arne Magnusen og Laugmand Poul Vidalin, i Aarene 1702-1714, indsamlede Materialier, da de, i Følge konge-

lig Befaling af 22de Mai 1702, reiste, iblandt andet, i dette Øiemeed, omkring i Island.

Denne Jordebog, som bestaaer af 15 Bind i Folio, og sædvanligen kaldes Arne Magnusens Jordebog, er ei bleven fuldstændigen udarbeidet førend efter hans Død i Aaret 1730. (Jevnf. Reskr. af 31te August 1742 i Fogtmanns Samling af Reskripter). Man tillægger denne Jordebog Paalidelighed og Nøiagtighed fremfor nogen af de foregaaende Jordebøger, især i Henseende til Forklaringerne om Ødegaarde, Huusmandspladse og Fiskersteder. Men den har dog flere Slags, tildeels væsentlige Ufuldkommenheder, saasom: at den ei nøiagtigen oplyser, hvor høit Gaardene efter de forskiellige Beskaffenheder kunde ansættes, men forklare blot hvor store Afgifter deraf den Gang bleve svarede eller forhen vare erlagte. Endvidere: at Afgiften ei er bleven anført, for de Gaarde Ejerne selv beboede, eller for Præstegaarde og Klosternes Hiemmiegaarde. Fremdeles: at den, i Henseende til Antallet af Lejeqvilder og Qvæg, som angives at være underholdt paa Gaardene, saavelsom angaaende disses Fordele og Mangler, skal være allene grundet paa Bøndernes Forklaringer, uden nærmere Undersøgelse om Angivelsernes Rigtighed. Over begge Mule- og begge Skaptefields-Sysselerne, saavelsom over Bardestrands Syssel, indeholder denne Jordebog aldeles intet, da de hertilhørende Efterretninger, som i sin Tid vare blevne indsamlede, menes at være forkomne i Kiøbenhavns Ildebrand 1728. Imellem Professor A. Magnusens Efterladenskaber

bleve dog siden fundne nogle af dette Slags Actstykker for Bardestrands Syssel, hvilke Landfoged Sk. Magnusen bragte i Orden og hvoraf han udarbeidede i Aaret 1777 en Jordebog for dette Syssel, efter samme Plan som var fulgt ved de øvrige Dele af den omhandlede Jordebog.

Forbersrte og flere Ufuldkommenheder ved Magnusens Jordebog foranledigede:

8) En Jordebog, som Man plejer at henføre til Aaret 1760, og som er udarbeidet, efter Rentekammerets Foranstaltning, ved Landfoged Skule Magnusen. Han blev rigtig nok ikke færdig med dette Arbeide førend i Aaret 1769. Men da han derved har, foruden alle ovennævnte Jordebøger, afbenyttet de Tingsvidner og andre Oplysninger, om Kreaturernes Antal, hvilke af Sysselmændene bleve tilveiebragte i Aarene 1759 og 1760, for derefter at bestemme den i førstnævnte Aar paabudne Contribution til Tugthuset i Island, og Jordebogen saaledes beskriver Jordegodsernes Tilstand i 1760, er det anseet for rigtigst, at henføre den til dette og ikke til det Aar, hvori den blev fuldendt. Den kaldes, i Almindelighed, den harmoniske Jordebog, eller Harmonisk Extract-Jordebog, hvorved rimeligviis skal tilkiendegives, at de Materialier, hvorpaa den er grundet, ere blevne bragte i et Slags samstemmende Forbindelse. Denne Jordebog bestaaer af 5 Bind, hvoraf det 1ste beskriver Kongens Jordegods; det 2det de daværende tvende Bispestoles, og de Fattiges,

og Hospitalernes-Jorder; det 3die det geistlige Jordegods; og det 4de og 5te Selvejergodset. Til videre Oplysning om det hele Arbeide er tilføiet det 6te Bind, hvori tabellarisk anføres Landets Folkemængde, Kreaturernes og Ødejordernes Antal m. m.

Alle foranførte Jordebøger haves ved det kongl. Rentekammer. Af de der omhandles under No. 7 og 8, og maaskee flere, haves ligeledes Affkrifter i Island. Gaardenes saakaldte Dyrhed, der i Island skal betegne det samme som Matrikulskyld i Danmark og Norge, er, naar den har været bekiendt, anført med Benævnelse af Hundreder og Alen[4]). Det samme er og, i Almindelighed Tilfældet med Landskylden. Egentligen indeholde disse Jordebøger blot en mere eller mindre fuldstændig Optegnelse over beboede og ubeboede Jorder, samt Forklaringer over den deraf i forrige Tider erlagte Landskyld og Qvilldeleje. Landfoged Sk. Magnusens Jordebog ere naturligviis, som den yngste og som den der er grundet paa de paalideligste Efterretninger, i flere Henseender, den fuldkomneste; den angiver endog Opsiddernes daværende Antal paa hver Gaard især, og beskriver undertiden Gaardenes Fordele og Mangler. Men da den, ligesom de øvrige, allene forklarer, hvad

4) Til Exempel: Gaarden N. N. Dyrhed 20 Hundrede; Landskyld 1 Hundrede. Eller Dyrhed 10 Hundrede; Landskyld 60 Alen. Disse Benævnelser skrives hyppigen med Abbreviaturer. Saaledes: Al. (en Alen), og [illegible] (et Hundrede) der skal betegne c.[t] nemlig centum.

og hvormeget, der ydes af hver Gaard, uden tilstrækkeligen at oplyse, hvormeget deraf kunde svares efter en, paa visse almindelige Grundsætninger bygget Ansættelse, er det klart, at den, endog for de Tider da den blev udarbeidet, ei kunde være hensigtssvarende Grundlag til derefter at paaligne nye Skatter og Afgifter. Denne Omstændighed saavelsom den i Aaret 1783 indtrufne Jordbrand, der ødelagde mange Gaarde og dræbte stor Mængde af Kreaturer, samt den i Aaret 1786 indførte indskrænkede Frihandel, hvorved foregik en betydelig Forandring i Landets oeconomiske Tilstand, have maaskee foraarsaget, at paa denne Jordebog, der dog i Aarene 1768 og 1769 fra Rentekammeret er tilsendte vedkommende Overøvrighed i Island, ei er bleven erhvervet kongelig Stadfæstelse. Oftnævte Jordebog følges imidlertid, rimeligviis fordi den i Henseende til Jordernes Dyrhed, maae være bygget paa de ældre Jordebøger, saavidt jeg veed, allevegne i Praxis. Saaledes angives Jordegodsets Dyrhed efter den, for at bestemme Tiende som deraf skal erlægges. Ligeledes er den Regel, — saavidt Undtagelser ikke haves, — for Landskyld og Qvildeleje af offentligt Jordegods; og i private Forhandlinger tages ofte Hensyn til hvad deri findes anført om Jorders Dyrhed og øvrige Egenskaber.

For at afhielpe den længe følte Mangel paa en efter almindelige Grundsætninger udarbeidet, og med Jordegodsernes nærværende Tilstand overeensstemmende Jordebog, der kunde blive Grundvold for nyttige Forandringer i Islands indviklede, og i andre Henseender ufuldkomne Skattevæsen, blev

ved kongelig Resolution af 18de Juni 1800, [5]) befalet: at en nye Matricul skulle forfattes for Island, og Jordegodset i hele Landet taxeres efter dets sande Bonitet, og overeensstemmende med den Kundskab som af Vedkommende blev erhvervet paa Stederne om Jordernes sande Beskaffenhed.

Til at udføre Matriculerings-Arbeidet blev af Kongen udnævnt en Commission, bestaaende af fire Medlemmer, der, af det kongelige Rentekammer, efter allerhøjest Bemyndigelse, blev meddeelt Instruction dateret 2den August s. A. I Henseende til Fremgangsmaaden ved Arbeidet befaler Instructionen iblandt andet følgende: I ethvert Voigdelaug skal, efter foregaaende offentlig Bekiendtgiørelse, berammes og holdes Extratinge, hvor de fire Tiendetagere, Sysselmænd, Præster, Kirke-Eiere og Repstyrere, saavelsom samtlige Jordbrugere have at indfinde sig. (Instr. 2 §. jevnf. Pl. 19de Aug. 1803). Efter at Commissarierne have confereret med Tiendetagere og Jordbrugere, bør de bestemme hver Jords Bonitet, efter dens bedste Kundskab de have været i Stand til at erhverve. (Instr. s. §.) Ved at bestemme Jordenes Bonitet skal fornemmeligen haves for Øie, hvilke og hvor mange Kreaturer, af Køer og Faar, derpaa kunne holdes, og dernæst hvad Herligheder der følge med Jorden, saasom:

5) Resol. hvis øvrige Indhold ei vedkommer dette Sted, findes i Fogtmanns Samling af Reskripter, indrykket i en der anført Rentek. Skr. af 24de Juni 1800.

Fiskerie, Sælhunde- og Havkals-Fangst, Ederfugle-varp, Laxe- og Forelle-Fangst, Drivtømmer, og hvad Leilighed der haves til at holde Heste, m. m. (Instr. 3 §.) Herlighederne, som følge Jordene, blive at anslaae til den Fordeel de give af sig i Varer, saasom: hvad Qvantitet Fiske-, Sælhunde- og Havkalve-Tran, Ederduun, med videre, dog ikke beregnede til Penge, da Priserne ere foranderlige, men til den Qvantitet, de kan ansees et Aar imod det andet, at udgiøre. I Henseende til Fiskeriet i Særdeleshed, bliver Fordeelen, efter at Man har antaget et vist Qvantum Fisk, som hver Baad, et Aar mod det andet, kan indbringe, at bestemme efter Jordenes Antal Baade, i Forhold til det hele Antal Baade som holdes i samme Distrikt, og som have lige Locale Omstændigheder, samt i Forhold til Baadenes Størrelse. Hvad specialia, der i øvrigt kunde møde ved Ansættelsen af Herlighederne beroer paa Commissariernes Skiønnende og nærmere Forslag til videre paafølgende Bestemmelse. (Instr. 4 §.) Efterat Jordene ere saaledes beskrevne, forelæses Udfaldet for Tiendetagerne og den Tilstedeværende Almue, og i Tilfælde af Indsigelser, eller at Tiendetagerne skulde være af ulige Meninger, paaligger det Commissarierne, at een af dem reiser til den omtvistede Jord, for, ved eget Øiesyn, at blive overbeviist om dens sande Beskaffenhed. En saadan Besigtelse er især nødvendig over de Jorder hvor Drivtømmer falder. Paa Omreiserne skal Commissarierne ogsaa lade det være sig magtpaaliggende i hver Ræv eller Bøigd, naar Omstændighederne tillade, at tage een eller flere Jorder, saa mange som mueligt i Øiesyn, for der-

ved saa meget mere at forvisse sig om deres Taxeringers Rigtighed. (Instr. 5 §.) Naar Taxeringen saaledes i et Bøigdelaug er fuldendt, afstræde Tiendetagerne og Almuen, hvorefter Commissarierne, efter Befindende, skulle ansætte enhver Jord til saa mange Jordhundrede, de formene, den bør anslaaes til. Hoved-Reglerne ved denne Ansætning ere: 1) For enhver Koe der kan underholdes paa en Jord, ansættes 1 Hundrede. 2) For 6 Malkefaar 1 Hundrede. 3) For 6 Vetter (480 Pd.) Fisk 1 Hundrede. 4) For 6 Pund reen eller 12 Pund urenset Ederdunn 1 Hundrede. 5) For 2 Tønder Sælhunde-Tran 1 Hundrede. 6) For 1 Tønde Havkalvs-Tran 1 Hundrede. Og 7) For alle andre Herligheder i det Forhold som Fordelen af samme giælder mod een Koe. Dog bør tillige, ved at anslaae Herligheder til Hundrede, tages Hensyn til Egnenes Locale Omstændigheder, saasom: mere eller mindre beleilig Afsætning, større eller mindre Beqvemmelighed ved Jordernes Drift, samt hvorvidt Indtægtskilden er, mere eller mindre udsat for Forringelse, eller giver Formodning om Forbedring. I alle disse Henseender skulle Commissarierne giøre fornøden Forskiel paa Jorderne og deres Herligheder, og kunne endog, efter befindende foreslaae de sidstes Nedsættelse til $\frac{1}{3}$ eller $\frac{2}{3}$ Dele mod Koens Værdie. (Instr. 6 §.) De øvrige Commissariernes meddeelte Forskrifter ere enten mindre vigtige, eller der egentlige Metriculerings-Arbeide uvedkommende, og blive derfor her forbigaaede. Iøvrigt maa tilføies: at ovennævnte Forhold, hvorefter iblandt andet, Tran og Ederduun, saavelsom Fordeele af Fiskerie, skulle ansættes til Ma-

triculskyld, blev, efter at Commissarierne havde erhvervet Oplysninger om adskillige fra Localiteter og anden Beskaffenhed hidrørende Omstændigheder, noget forandret. Og i Betragtning af, at Commissarierne fra det kongelige Rentekammer, fornemmelst Communicationens Siældenhed mellem Island og Danmark, ei altid betimeligen kunne erholde de fornødne Forholdsordrer, blev det tillige overladt dem, hvor et eller andet mødende Tilfælde maatte giøre det fornødent, at antage saadanne Regler for Taxeringen, og i andre Maader, som de ansaae for meest passende, dog at Grundene for de skeete Afvigelser fra Instructionen i Taxeringsprotocollerne, paa behørige Steder, bleve indførte.

Commissariernes Omreiser og Forhandlinger i Island vedvarede fra 1801 til 1805, da de om Efteraaret bleve nedkaldte til Kiøbenhavn, (hvor de opholdt sig Vinteren næstefter), for at afgive nærmere Oplysninger om deres Arbeide og Forslage til gavnlige Forandringer især i Landets oeconomiske Tilstand. Commissionen blev derefter ophævet ved kongelig Resol. af 4de Julii 1806.

Jordegodset er, ved den nye Matriculering beskrevet og taxeret i dertil ved Rentekammeret indrettede Protocoller, efter Gaardenes Beliggenhed, uden Hensyn til om de ere Kongen, Stiftelser og Præstekalde, eller Private tilhørende. Matriculskylden eller Dyrheden er ansat for hver Gaard, efter de, overeensstemmende med Instructionen eller senere Bestemmelser, beskrevne og evaluerede Fordele til Hundreder og Alen. Landskylden er ligeledes for hver enkelt Gaard ansat til samme Maalestok, efter de Commissairerne ogsaa derom meddeelte For-

skrifter, og derhos forklaret, i hvilke Sorter Natural-Produkter, saasom: Uld, Veder, Fisk, o. s. v., den, efter Egnenes forskiellige Naturbeskaffenhed og Produkter, beqvemmeligst kunde erlægges. Denne høistvigtige Forretning blev saaledes tilendebragt. Naar Man henseer til den Plan, der er bleven lagt for Arbeidets Udførelse, og de Grundsætninger hvorpaa det er bygget, er det ei allene indlysende, at det langt overgaaer alle ældre Arbeider af dette Slags for Island, men det er tillige sandsynligt, at man derved har opnaaet den Grad af Fuldkommenhed, som med Billighed nogensinde kan ventes ved en Matricul for dette Land. Fordele af Jordeiendomme ere der saa forskiellige og saa mange Slags tilfældige Tab eller Forringelser underkastede, at Jordenes Ansættelse til Matriculskyld, hvor nøiagtig og lige den end har været paa den Tid Ansættelsen skeete, dog ved foregaaende Forandringer i mere eller mindre Grad vil tabe denne Fuldkommenhed. Den nye Matricul er imidlertid endnu ikke af Kongen bleven stadfæstet, hvilket maaskee hidrører fra Krigens Udbrud i Aaret 1807, og andre dermed forbundne, senere indtrufne Begivenheder.

§. 3.

I de ældste Tider har Man paa Island, som paa andre Steder ved Ombytning, bestemt forskiellige Tings Værdie [1]). Guld og Sølv vare vel ei ube-

---

1) Ved den her omhandlede indviklede Materie om den gamle Beregningsmaade i Island, der indehol-

kiendte, men de bleve anseete som Varer og ikke som Mynt, eller lovbestemt Maalestok for Værdie af andre Ting. Efter Nogles Mening have dog Penge været bekiendte i Island i det 12te Aarhundrede og maaskee længe før. De ere Tid efter anden blevne indførte rimeligviis fra Norge og andre Nabolande med hvilke Islænderne stode i Handelsforbindelser, eller hvor de længere eller kortere Tid plejde at opholde dem. At Mængden af disse Penge aldrig har været stor, og at de ei have gaaet i Island som Mynt, kan imidlertid sluttes deraf, at Bøder og andre Præstationer som i de gamle Historier omhandles, findes der ansatte til en anden Maalestok, saasom: Hundrede, Mark, Øre, o. s. v., og at det derhos er forklaret, hvorledes de enten ere blevne erlagte, eller kunde erlægges i Guld, Sølv, Klæ-

---

der Stof nok, især om den blev sammenlignet med de gamle norske Love, til særskilt Arbeide, kan eftersees:

Finn. Johannæi Histor. eccleciast. Island. 1 D. S. 63.

Kristni Saga s. Histor. religion. Christian. in Island. introduct. Annot. S. 164 fl.

P. Vidalins comementair (i Manuscript) over Ordene: Alin, Verdaúra, hundrad. m. fl. i Jonsbogen. Extract deraf er indført i det kongelige Islandske Litteratur Selskabs Skrifter, 2det og følgende Bind.

M. Ketilsens Samlinger af Forordn. for Isl. 2 D. S. 42 fl.

C. Pontopidans Samlinger til Handelsmagasin for Island, 2 D. S. 193.

O. Stephensens undirvisun i Reikningslistinni og Algebra, S. 63 m. fl.

der, Kreaturer, Jordegods m. m. Sølvets Værdie blev oprindeligen bestemt efter Vægt. Man formener at een Ortrug da var ⅔ Deel Lod, een Øre 2, Marken 16 og Hundredet 40 Lod Sølv. Men eftersom Sølvet var sieldent og rimeligviis ofte blev tilsat med uædelt Metal, begyndte Man tidlig at skielne imellem Hundrede, Mark, Øre og Ortug Sølv efter Vægt, (Hundrad, Mörk, Eyrir og Örtugur sylfurs veginn), og disse Størrelser bestemte ved Tal eller i forskiellige Varer, (Hundrad, Mörk, Eyrir og Örtugur sylfurs talinn eller i Verdaurum), der efter en vis Maalestok i Handel og Vandel vel oprindeligen skulde ansees at repræsentere hine Qvantiteter Sølv, men efterhaanden dog i Værdie ikke svarede dertil.

I Islands Lov, Jonsbogen kaldet, udgiven 1280, ere Bøder og andre der omhandlede Størrelser i Almindelighed ansatte til Hundrede[2]), Mărk[3]),

---

2) Egteskabsbalk, 1 Kap., Arvebalk, 22 Kap., Forsorgelsesbalk, 1. 2. 9. 12 og 13 Kap., Kiøbebalk, 12 Kap., Farmanna eller Søefartsbalk, 22 Kap., m. fl.

3) Tingreisebalk, 2. 3. 5. 6. 7. Kap., Manhelgebalk 1. 5. 6. 7. 10. 16. 20. 21. 23. 24. 25. 27. 30 Kap. Forsørgelsesbalk, 9 Kap., Landslejebalk 1. 9. 10. 12. 13. 18. 30. 33 Kap., Vräg- eller Reka-Balk, 3. 8. 12 Kap., Kiøbebalk 1. 3. 11. 13. 14. 16. 26 Kap. Tyvsbalk 1. 2. 4. 6. 8 Kap. m. fl.

Øre [4]) og Alin [5]), uden at der er mere taget Hensyn til Sølv end hvilken som helst anden Vare [6]). Efter Kiøbebalk 5 Kap. er det endog udtrykkeligen tilladt, at betale en Øre (Vare) af bestemt Slags, med andre Øre eller Ting, skiønt disse i Foreningen ikke ere blevne omhandlede, naar de blot ere Lovører, d. e. efter Loven gode Betalingsmidler. Lovens mærkværdige Bestemmelse herom er iblandt andet den: „dersom de Vedkommende ere blevne enige om en eller anden bestemt Lovøre, og skiønt den ene har sagt til den anden, Du skal betale mig Vadmel, men undtager ikke andre Lovører, da bør den anden ei nægte, dersom Vadmel ikke er til, at modtage andre tilbudne Lovører." Hermed stemmer fuldkommen Tyvsbalk 23 Kap., hvor det, i Henseende til Sagefaldet, anordnes: „at alle Bøder, som en lovligen er dømt, betales retteligen med

---

4) Tingfarebalk 2. 3 Kap., Manhelgebalk 3. 14. 23. 29. Arvebalk 22. 25 Kap., Forsorgelsesbalk 2. 4. 7. 9. 10. 12. 13 Kap. Landsleiebalk 2. 7. 11. 14. 18. 22. 27. 31. 33 Kap. Kiøbebalk 1. 2. 3. 5. 6. 14 Kap. Søefartsbalk 3. 12. 25 Kap. fl.

5) Tingfarebalk 6 Kap. Landslejebalk 37 Kap., Kiøbebalk 15 Kap. m. fl.

6) Det er blot paa enkelte Steder at Jonsbogen omtaler Mark og deslige Størrelser i Sølv, dog kan som Exempel derpaa anføres Kongsarv. 5 Kap. og Søefartsbalk 8 og 22 Kap.; paa hvilket sidste Sted bestemmes, at 1 Mark Sølv i Norge er lige med 1 Hundrede i Varer i Island.

Vadmel, Uld, al Slags Skindvarer og levende Kreaturer, saaledes som disse Ting gaae og gielde imellem Mand og Mand i Herredet; Endvidere: med slagtet Qvæg, al Slags Madvarer, Lærreder, al Slags Norske Varer og Jernarbeide, alt efter 6 Mænds Vurdering." Efter Lovbogen var det saaledes tilladt, ved Præstationer at lade den ene Vare løse eller træde i Stedet for den anden. En efter daværende Tids Omstændigheder overordentligen viis Indretning, da Man derved paa en Gang befordrede almindelig Vare Omsætning og erstattede Mangel paa Penge.

I Henseende til Størrelsen af een Øre i forskiellige Varer, eller som det og kaldes een Lovøre, bestemmes i Kisbebalkens ovennævnte 5 Kap. at den, er: "6 Alen Vadmel, der er nyt, ubrugt, to Alen bredt og ikke saa meget længere paa Kanten end paa Ryggen, at Forskiellen bliver 1 Al. paa 20 Alen", m. m. En Retterbod (Forordning) af Kong Erik Præstehader, som er tilføjet dette Kapitel, bestemmer ligeledes, at 1 Øre er 6 Alen brunt Vadmel. Forskiellige andre Ting ere der ogsaa opregnede og ansatte i Forhold til een Øre eller 6 Alen. Saaledes heder det: at 1 Øre (2 Lod) Guld som kan taale Ild og 1 Øre (2 Lod) Sølv, som er renset, skal gielde hin for 60 og denne for 6 Øre i andre Varer. I Kisbebalk. 6 Kap., som omhandler forskiellige Tings Vurdering, opregnes Kreaturer, som Heste, Faar, Geder, Sviin, m. m., saavelsom livløse Ting, til Exempel, Lærreder, Klæde, Vadmel, Katte- og Lamme-Skind, m. fl. Nogle af disse Ting ere der ansatte hver for sig, deels i Forhold til en Koe og deels i Forhold

til en Øre, men de øvrige skal vurderes af 6 kyndige Mænd. Om alle disse Ting, ansatte paa den ene eller paa den anden Maade, bestemmes tillige, at de ere Lørører, d. e., som foranmærket, gode og lovlige Betalingsmidler. Man seer heraf, at en Øre er bleven antaget og anseet som Maalestok for Verdi i Almindelighed. Paa lignende Maade forholder det sig med en Alen. I Begyndelsen forstod Man derved et Stykke Vadmel af een Alens Længde. Men da dette Slags Tøi blev forarbeidet i betydelig Mængde, deels til Forbrug i Island deels til Forhandling i fremmede Lande, blev Vadmel betragtet som almindeligt Tuskmiddel, og saaledes kom da en Alen til at blive den Maalestok hvortil Man, for at have Regel ved Ombytning, ansatte andre Ting. Da de paaberaabte Bestemmelser af Jonsbogen ei allene viise hvorledes en Øre er Maalestok for forskiellige Tings Verdi, men deraf tillige sees, at 1 Alen i Tuskforhold er $\frac{1}{6}$ Deel af een Øre, er klart, hvorledes alle de Ting som i Lovbogen ere blevne ansatte i Forhold til en Øre ogsaa maa kunde ansættes til Allen. Mark og Hundreder ere ligeledes blevne brugte som Maalestok for flere sammenlignede Tings Verdi, allene med den Forskiel, at Øre og Alen ere Maalestokkens mindre Enheder, hvoraf Mark og Hundrede indbefatte fleer.

Af det hidtil anførte kan uddrages den almindelige Slutning: at Ordene Hundrede, Mark, Øre og Alen, i Jonsbogen og andre gamle Love, betegne, i Almindelighed og saavidt i enkelte Tilfælde

ei anderledes er bestemt, [7]) den Maalestok eller Enhed hvortil Man, efter lovbestemt eller vedtaget Forhold, i Vare-Omtuskning og ved an-

---

[7]) De omhandlede Ord bruges ei altid for dermed at betegne Maalestokken for sammenlignede Tings Værdi, men i andre Betydninger som af Lovbestemmelsernes Beskaffenhed kan udledes. Saaledes skal Ordet Hundrede undertiden forstaaes blot arithmetisk, nemlig om en bestemt Mængde Tal Eenheder, hvorved dog maa anmærkes: at et arithmetisk Hundrede, efter Jonsbogen, i Almindelighed indeholder 10 Gange 12, (Vragbalk 3 Kap. Landslejebalk 23 og 31 Kap. m. fl.) og kaldes derfor endnu i det Islandske, ligesom i det gamle Nordiske Talsystem Storthundrede, i Modsætning af saakaldet Smaathundrede, som bestaaer af ikkun 10 Gange 10. Mark betegner ofte bestemt Vægt eller Maal paa tørre eller paa flydende Ting, nemlig 16 Lod af de første og ½ Pot af de sidste (jevnf. Kiøbebalk. 6te og 26 Kap. m. fl.). Alen en Tings Længde Maal (Landslejebalk 31. 32 Kap. Vragbalk 6 Kap.); og Øre en bestemt Vægt, nemlig 2 Lod, (jevnf. Kiøbebalk 5 K. m. fl.) Iøvrigt maa i Henseende til dette sidste Ord desuden erindres: at det ofte forbindes med andre Ord og erholder derved en eller anden særdeles Betydning. Saaledes: Løsøre som betegner alt rørligt Gods i Modsætning af Jord og Land, som det heder i Jonsbogen; (Thingfarebalk 5 Kap. Egteskabsbalk 4 Kap. m. fl.). Forlagsøre, Forsorgelsesgods. (Forsorgelsesbalk. 1. 2. 7. 9 Kap.) Sagøre, Bøder (Manhelgebalk 22 Kap.) Lovøre enhver Ting som efter Loven er got Betalingsmiddel (Kiøbebalk. 5. 6 Kap.) — o. s. v.

dre Leiligheder, ansatte forskiellige levende og livløse Ting, endog de ædle Metaller selv.

Forholdet imellem deres indbyrdes Betydning ved Vares Omsætning, er ved Love, der paa sine Steder i det følgende nærmere omhandles, saavelsom Vedtægt, bestemt saaledes: at 1 Hundrede i Varer er lige med $2\frac{1}{2}$ Mark, med 20 Øre (hver beregnet til 6 Alen) og 120 Alen, alt i forskiellige Varer der overeensstemmende med Love eller Vedtægter ere ansatte til Maalestok af den ene eller den anden Benævnelse.

Islands betydelige Produktion af Fisk og den hyppige Ombytning af dette vigtige Fødemiddel mod andre indenlandske Produkter, som Smør, Kiød, Uld, Vadmel, m. fl., have foranlediget, at Man undertiden, især ved Søekanten, beregner andre Ting til Fisk, eller ved Omtuskning, ansætter dem til en saadan Maalestok. Imellem 1 Fisk og 1 Alen, begge som Maalestok for sammenlignede Tings Værdi, er Forholdet, sandsynligviis først ved Vedtægter og siden ved Love, (hvorom mere siden) saaledes bestemt: at 2 Fiske ere lige med 1 Alen. Hvoraf følger, at siden 1 Hundrede i Varer bestaaer af 120 Alen, maa dertil svare dobbelt Antal, eller 240, Fiske. 1 Øre i Varer maa da ogsaa være lige med 12 Fisk, da den i Følge det foregaaende indeholder 6 Alen. Ved Ordene Vet [*])

---

[*]) Landslejebalk 7 Kap. Kragbalk 4 Kap. Kiøbebalk 6 Kap. m. fl.

(Vætt) og Føring [9]) (Fiórdungur) der ei sjæl-den forekomme i ældre og nyere Love og undertiden endnu bruges ved private Forhandlinger forstaaes egentligen en vis Vægt. I denne Betydning bestaaer 1 Vet af 80 og 1 Føring af 10 Pund. Vetten indeholder følgelig 8 Føringer. Forhen har ogsaa været brugeligt, (men nu er Man næsten ophørt dermed,) især i Beregninger efter Fiske, ved Vet og Føring at betegne den Værdi som tillægges andre Varer i Forhold til den ved Vægten saaledes bestemte Ting. Man anseer derfor nok i denne Henseende at anmærke, at 1 Vet er 40 og 1 Føring 5 Fiske, hvilke, naar henseestil, at 1 Fisk skal veje 2 Pund, efter Vægt udgiøre hin 80 og denne 10 Pund.

Den gamle Maade at beregne levende og livløse Ting i Handel og Vandel til Hundreder, Øre, Alen m. m., har vedligeholdt sig i Island igiennem mange Hundrede Aar. Den har været der saa almindelig og rodfæstet, at Man har fundet nødvendigt at bruge den endog ved Handelen, til langt over Midten af det 18de Aarhundrede. Alle Ind- og Udførsels-Varer ere ansatte i Handelstaxten af 10de April 1702 [10]) til Hundreder og Fisk; og

---

[9]) Bragbalk 7 Kap. Kisbebalk 6, 15. 26 Kap. Ordet Fiórdungur betyder ogsaa undertiden ¼ Part af en Ting (Bragbalk 45 Kap. m. fl.), ligesom Þridungur ⅓ Part o. s. v.

[10]) Rubrum af denne Forordn. om Handelstaxten findes i Schous Register over Forordn. m. m. Men

Octroyen af 15de Aug. 1763 [11]) forbinder det Compagnie, som den Gang havde Enehandelsret paa Island, at følge Taxten af 1703, altsaa: at sælge og kiøbe efter Hundreder og Fiske, hvilken Beregningsmaade ogsaa forudsættes, at blive brugt med Indbyggerne. Først ved Anordningen om den Islandske Taxt og Handel af 30 Mai 1777 [12]) bleve udenlandske Varer og indenlandske Produkter satte i Taxt lydende paa Rigsdaler og Skilling, og tillige befalet: at al Regning mellem Handelen og Indbyggerne skulde føres paa denne Maade, i Stedet for, som indtil den Tid, i Hundreder, Vætter, Føringer og Fiske, m. m. (Octr. 2 §.) Man har imidlertid ikke fundet passende den Gang, i denne Henseende, at give en mere udvidet Bestemmelse, det befales tvertimod: at Taxten ei skal angaae Indbyggernes Handel mellem dem, ei heller Skatter og Contributioner, eller Jordebogs Species og Afgifter til Kongen, offentlige Stiftelser eller private Jorddrotter, med hvis Priis og Beregning skulle forholdes, som da, paa ethvert Sted var brugeligt. (Octr. 1 §.) Ved den nugiældende Forordning om den Islandske Handel og Skibsfart af 13

---

den er trykt in extenso i Ketilsens Samling af Islandske Forordninger.

[11]) Ogsaa blot Overskriften af denne Forordn. er anført i Schous Register, men Ketilsens Samling gaaer ei saa langt at den kunde findes der.

[12]) Af denne Forordning findes ufuldstændigt Udtog i Schous Register.

Juni 1787 2 Kap. §. 15. (jevnf. Forordn. 20de Martii 1815 om Forandringen i Pengevæsenet paa Island) er det ligeledes forskrevet, at alle Regninger ved Handelen, skulle ligesom før, afsluttes og føres i Rigsdaler og Skilling. Derimod er det ikke Indbyggerne forbudt indbyrdes i Handel og Vandel at bruge den gamle Beregningsmaade til Hundreder, Alen og Fiske, m. m., hvilket derfor, uden Tvivl, er tilladeligt, saavidt senere Love, i et eller andet enkelt Tilfælde, ikke indeholde Forbud derimod. I Henseende til kongelige Afgifter, saasom Tiender, Skat, og Giaftold, er det endog nødvendigt at den følges, da de gamle Love som paa denne Maade bestemme Afgifterne endnu ere giældende.

Formedelst Penges Siældenhed, og af andre Aarsager, var det i ældre Tider tilladt eller befalet, at betale Kongelige- og Jordebogs-Afgifter i forskiellige Varer, hvilke deels (som i det foregaaende er viist) i gamle Love og deels ved Vedtægter, vare ansatte til samme Maalestok som Afgifterne selv, nemlig Hundreder, Alen og Fiske [13]) m. fl. Denne Betalingsmaade har vedligeholdt sig indtil Penge begyndte at blive mere almindelige. At Man da

[13]) I Henseende til hvorledes forskiellige Varer, i Fortiden, ere blevne ansatte til Hundreder og Alen, kan forunden Jonsbogen, eftersees de saakaldte Búalög (boesattes Love) trykte paa Hrappsóe 1775, der synes at være en Samling af hertilhørende gamle Lovbestemmelser og Vedtægter. Forfatteren er iøvrigt ubekiendt.

har ladet dem træde i Stedet for Vareforterne var fuldkommen overeensstemmende med Jonsbogen, som tillader at en til visse Præstationer bestemt eller betinget Varesort maa betales med anden Vare, som har de efter Lov og kyndige Mænds Skiøn behørige Egenskaber. Saalænge Handelen var bunden til faste Taxter, og Priserne paa Udenlandske og Islandske Produkter følgeligen vare visse, var denne Betalingsmaade ogsaa lige tienlig for Afgifternes Ydere og Modtagere. De første betalte ei mere, og de sidste erholdt ei mindre, i Penge, end den Qvantitet Varesorter, som til at erlægge Afgifterne udfordredes, efter Handelstaxterne, og følgelig gangbar Priis, var værd. Paa begge Sider sparede Man desuden for en Deel Bekostning ved Varenes Transport og undgik Tvistigheder om deres Beskaffenhed.

Forholdet imellem Penge og Vare, var (som i det følgende ved Fremstillingen af de enkelte Afgifter skal blive beviist) indtil den indskrænkede Frihandel blev indført, i Almindelighed, bestemt saaledes: at 1 Fisk efter Vareberegning kunde betales med $2\frac{1}{4}$ Skilling, 1 Alen med $4\frac{1}{2}$ Skilling og 1 Hundrede med 5 Rd. 60 Sk.

Efter at Handelen i Aarene 1786 og 1787 var frigiven, begyndte Priserne paa Islandske Produkter at stige. Afgifternes Ydere vedbleve imidlertid, uden Hensyn til de stigende Priser, at betale Afgifterne med Penge, efter benævnte Forhold, hvilket, i Følge Sagens Natur, ei var andet end Moderation i selve Afgifterne, naar og forsaavidt Yderne for en lige Qvantitet Varer, omsatte ved Handelen efter octrojerede og frigivne Priser, er-

holdt ved Afregning større Overskud i Penge efter disse end efter hine. Imidlertid var det dog tvivlsomt, om denne Betalingsmaade, skiønt den undertiden var ubillig for Modtagerne, kunde ansees for ulovlig, thi nogle af de før Frihandelens Indførelse udgivne Love, som havde sanctioneret den, bleve ved Anordningerne om den nye Handelsform ei allene ikke ophævede, men, som det synes, ved yngre Lovbud endog stadfæstede. (Fr. 1ste Mai 1789 og 9de Septbr. 1791 §. 5. Kgl. Resol. 13 Junii 1787 og Kam. Skriv. af 27de Septbr. 1805 [14]) angaaende Laugmandstolden). Desuden vedblev Man at indfordre jorddrottelige Afgifter

[14]) I Fogtmanns Saml. af Rescript. findes blot Rubrum af den førstnævnte Anordn. men den sidste in extenso. Kam. Skrivelse. omtales ikke i Fogtm. Samling. Anordn. af 1789 bestemmer i den 31te §. følgende, som og tiener til at bekræfte det foran udviklede Forhold imellem de ældre Beregningsmaader: " — ligesom Eet Hundrede indeholder 120 Alen, hver Alen 2 Fiske, og hver Fisk igien giælder 2½ Sk. Courant, saa skal og, i Følge deraf, eet Hundrede Landskyld, saavel paa Bispestolens som alt andet beneficeret Gods i Holum Stift herefter beregnes til og ydes med 5 Rd. 60 Sk. Courant, hvorefter da en Qvildeleje, eller 2 Føringer eller 20 Pund Smør, som udgiør ⅛ Deel af et saadant Hundrede bliver at beregne og yde med 40 Fiske eller 90 Skll. Courant, og Fiske Landskylden, hver Vet eller 80 Pund Fisk ligeledes med 40 Fiske, eller 90 Skilling. — " jevnfør hermed Reskr. af 29 Jan. 1785 (hos Fogtmann) i Henseende til Beregningsmaaderne.

paa kongelige Jordbegodser, saavelsom Skat, Tiende, med flere deslige Afgifter, hvor de for Kongens Regning bleve oppebaarne, med Penge, efter det gamle Forhold, hvilket ved modsatte Bestemmelser fra de kongelige Colegier ikke blev misbilliget. De kongelige under den octrojerede Handels Forfatning bestemte Forpagtnings-Afgifter af Sysselerne, bleve heller ikke ved Frihandelens Indførelse forhøiede, hvilken Forandring fra Regieringens Side dog vilde have været baade retfærdig og billig, dersom Man havde antaget det som aldeles afgiort, at Afgifterne hos Yderne burde indfordres efter gangbare Priser, men ikke efter det gamle Forhold imellem Penge og Naturalier. Det var imidlertid af Vigtighed, at ophæve al Tvivl om det Rigtige i denne Henseende, saavelsom at forebygge, at Embedsmænd, Stiftelser og tildeels den kongelige Kasse, for Eftertiden, ei skulde lide altfor betydeligt Tab i deres Indtægter. Ved kongelig Resolution af 23 Mai 1806 blev derfor befalet: at i Island aarligen skulle sættes Capitelstaxter og dermed forholdes saaledes, at Amtmændene fra Provsterne og Sysselmændene skulde lade sig meddele Efterretninger om de, hvert Aar, ved Handelen og i Landet giældende Priser, og derefter, hver for sit Amt, bestemme Capitelstaxten for det næstfølgende Aar. Sandsynligviis har Krigens Udbrud i 1807 dengang standset Iverksættelsen af denne vigtige Befaling. Ved Forordning af 16de Juli 1817 er derefter befalet: at aarligen skulle sættes Capitelstaxter i Island, og at alle Skatter og Afgifter til Kongen, samt al Landskyld, Tiende, og, i Almindelighed, alle Afgifter til Embedsmænd og offentlige Stiftelser, skulde, naar de ere bestemte

i Natural-Produkter, men ikke af Vedkommende kunne udredes i det saaledes fastsatte Naturale, betales efter Capitelstaxt, dog at, naar den Afgiftspligtige har erhvervet Ret til at vælge imellem Natural-Præstationer eller en staaende Pengebetaling, dette Valg da vedbliver, paa den ved Forordn. af 20 Martii 1815 §. 21 bestemte Maade. Angaaende Fremgangsmaaden ved at sætte Capitelstaxterne, er, i Forbindelse med det herom befalede i fornævnte Resolution af 1806, ved kongelig Resolution af 16 Juli 1817 følgende foreskrevet:

a) At Stiftamtmanden og Amtmændene enhver i sit Amt skulle hver Aar, ved Handelstidens Slutning, af Sysselmændene, og Stiftamtmanden tillige af Byefogden i Reykevig meddeles Erklæringer om, hvad Handelspriserne paa Handelsvarerne og Sveite- eller Oplands-Priserner paa andre Varer, i samme Aar, efter et Middeltal, have været i deres Distrikter. Ligesom ogsaa i Sønder Amtet Biskoppen, og i hvert af de andre Amter den Provst, som han overdrager saadant, skulle igiennem Provsterne til samme Tid meddeles lige Erklæringer fra alle Sognepræster, hvorved nøje bliver at iagttage, at de af disse verdslige og geistlige Embedsmænd, i saa Henseende afgivne Erklæringer, maae være grundede paa noiagtigt Opgivende af de virkelig stedfundne Priser.

b) At disse Erklæringer skulle af Stiftamtmanden og Biskoppen i Sønder Amtet, og af Amtmanden og den dertil af Biskoppen committerede Provst i hver af de andre Amter

samles hver for sig, og et Middeltal deraf uddrages ved at sammenlægge de af de verdslige Embedsmænd angivne Priser for hver Varesort især, og dividere den Sum, som ved denne Sammenlægning udkommer, med Antallet af de givne Erklæringer, og paa samme Maade at fremgaae med de af de geistlige Embedsmænd meddeelte Erklæringer.

c) At de saaledes for hver Varesort udbragte tvende Hovedsummer derefter skulle ligeledes for hver Varesort for sig sammenlægges, og det halve af den derved for hver Varesort udkommende Sum af Stiftamtmanden og Biskoppen i Sønder Amtet, og af Amtmanden og af den dertil af Bisskoppen committerede Provst i hvert af de andre Amter ansættes, uden videre Approbation, som gieldende Capitelstaxt for det Aar, der paafølger det, hvis Priser ere lagte til Grund for Capitelstaxtens Beregning.

d) At, ligesom saaledes bliver at ansætte en Capitelstaxt for Sønder Amtet eller Fierding; een for Vester Amtet eller Fierding; een for Nordre Amtet eller dets Nordre Fierding; og een for Øster Amtet eller Nordre Amtets Østre Fierding, saa overlades det dog Stiftamtmanden og Bisskoppen, eller vedkommende Amtmand og Provst, at sætte speciel Capitelstaxt for eet eller andet enkelt Syssel i Tilfælde at saadant skulde formedelst særdeles forskiellige Priser i samme, fremfor i

Amtets eller Fierdingens øvrige Sysler ansees fornødent.

e) At Capitelstaxterne skulle sættes i Rigsbankpenge Ravne-Værdie.

f) At de skulle være satte saa betimeligen, at de kunne være bekiente paa alle Steder, i Amtet eller Fierdingen i det seneste inden Midten af det Aars Mai Maaned, for hvilket de skulle gielde, og derhos publicerede paa de Mandtals-Tinge som da holdes.

g) At med det fra Landet om Foraaret tilbagevendende Postskib skulle Stiftamtmanden og Biskoppen samt Amtmændene og vedkommende Provster giøre Indberetninger til Rentekammeret om de satte Capitelstaxter, og dermed tillige lade følge de Erklæringer fra vedkommende verdslige og geistlige Embedsmænd, hvorpaa de ere grundede, for at Rentekammeret kan giennemgaae samme, og, i Fald noget derved skulde være at erindre, endskiøndt, i Følge foreslaaende Litr. c. ingen Forandring kan skee i den da satte Capitelstaxt, dog bemærke saadant til Jagttagelse ved Capitelstaxtens Sættelse for det følgende Aar. Og

h) At med Hensyn paa mueligen mødende Uheld ved Postskibets Reise skulle desuden med det fra ethvert Amt om Efteraaret først afgaaende Handelsskib sendes Duplikater af bemeldte Indberetninger og Erklæringer.

Iøvrigt blev det kongelige Rentekammer, ved denne Resolution bemyndiget til, forsaavidt det maatte findes fornødent, nærmere at instruere Ved

kommende i Henseende til fornævnte Capitelstaxter, saasom, "angaaende de Varesorter paa hvilke de skulle sættes; angaaende Formen af de Erklæringer som Embedsmændene skulle meddele om de giældende Priser, o. s. v."

Overeensstemmende med foranførte Lovbud, og de Vedkommende af Rentekammeret meddeelte nærmere Forholdsregler, ere Capitelstaxter første Gang blevne satte for hvert af Amterne i Island, i Aaret 1818, med Hensyn til hvilken Foranstaltning kan anmærkes:

1. at Capitelstaxterne blot angaae offentlige, Kongen, Stiftelser og Embedsmænd vedkommende Afgifter, men kunne ei ansees giældende Regler for private Præstationer, skiøndt bestemte i visse Varesorter, videre end de vedkommende finde for godt efter derom indgaaede Foreninger. [15])
2. at det i Forordn. af 16 Julii 1817 Yderne forbeholdte Valg imellem Natural-Præstationer og en staaende Pengebetaling, efter Forordningens Diemeed ei kan forstaaes om offentlige Afgifter i Almindelighed, i hvorvel Yderne i lang Tid med Hensyn til disse, have udøvet saadant Valg, men blot om Afgifter der med stadigt Beløb i Varer eller Penge i en Ejendom, eller ved en Indretning, ere perpetuerede.

---

[15]) Jevnf. Conferentsraad Stephensens Klausturpost No. 3 for 1818.

3. at siden de om Capitelstaxten udgivne Love ei bestemme hvilke Varesorter skulle ansees for lovlige Betalingsmidler for hver enkelt Afgift, der, saavidt det ei ved en eller anden særdeles Lov er befalet, at Afgiften skal erlægges med et bestemt Naturale, — overeensstemmende med Jonsbogen, — maa kunde erlægges med hvilkensomhelst Lovøre, kunde nu letteligen opstaae Tvistigheder mellem Vedkommende, om en Afgift skal erlægges med Penge efter den i Capitelstaxten til Pengepriis satte dyreste eller laveste Varesort.

I saadanne Tilfælde er det vel billigt, at Afgiften, saaledes som i den fra Stiftsdirektionen udgivne trykte Veiledning af 5te Maii 1818 til at forstaae Capitelstaxterne er bleven ytret, bør ydes i Penge, enten efter Middeltallet af hvad Varer af det Slags, hvorved Afgiften, i Følge Lov, om den haves, kan betales, eller imodsat Fald, efter Middeltallet af alle i Capitelstaxterne satte Varer.

Men da foranførte Ytring vel ei kan ansees for andet end blot Meuing, der ei forbinder Yder eller Modtager, synes ligesaa rigtigt, saalænge nye Lov i denne Henseende savnes, at langvarig Skik og Brug, naar den haves, bør være Regel for Vedkommende, paa den Maade, at hver enkelt Afgift, for Eftertiden, bør erlægges med den Varesort, eller de Varesorter, hvori den forhen er bleven ydet, eller i manglende Fald med saa meget i Penge, som Varesorterne efter Capitelstaxterne koste. Og,

4. at efterſom Capitelstaxterne ei ere blevne ſatte, eller letteligen kunne ſættes, paa alle Natur- og Konſt-Produkter, ſom dog, efter Jonsbogen og ſenere Love, ere Lovsrer eller gode Betalingsmidler, er det tvivlſomt, om disſe Vareſorter, til Exempel: forſkiælligt Træe- og Metal-Arbeide, Ferſkvandsfiſk, m. m., naar de af Yderne til Afgifternes Betaling tilbydes, anſatte, efter Lov og Vedtægt, til Hundreder og Alen, nu bør anſees for god Betaling. Maaſkee ophæves denne Tvivl, der ei ved nogen naturlig Rets-Regel eller beſtemt Lovanalogi kan afgiøres, ligeledes paa den rigtigſte Maade ved at følge Skik og Brug, ſaaledes at Vedkommende ei bør anſees forpligtede til at modtage andre Vareſorter end dem, ſom til Afgifternes Betaling forhen er bleven afbenyttede, om hvilke det i øvrigt maa formodes, at de i Capitelstaxterne ville findes opregnede.

Til Slutning maa her anmærkes: at de i Jonsbogen indeholdte Beſtemmelſer om Maal og Vægt ere ophævede ved Forordning af 18de Juni 1784 jevnf. Fr. 30 Mai 1776, hvilken nu bør følges, naar de Varer, hvormed Afgifter betales, paa denne Maade beſtemmes.

§. 4.

I Henſeende til Maaden, hvorpaa Kongens Indtægter af Island oppebæres, maa forelsbigen erindres, at disſe enten hidrøre fra forbeholdne Jor-

degodser, eller tilveiebringes ved Skatter og deslige Afgifter.

Kongens Jordegodser vare forhen 9 ved Reformationen seculariserede Klostere med tilliggende Bøndergods¹), samt andet ved forskiællige Leiligheder erhvervet Jordegods. Af Klostrene vare Vidøe, Thykkebai- og Kirkebai-Klostere paa Sønderlandet eller i Landets Søndre Fiærding; Skrede Kloster i den Østre Fiærding; Munkethveraae, Mødrevalle, Thingøre og Reinestads Klostere i den Nordre Fiærding; og Helgefells Kloster i den Vestre Fiærding. Det øvrige Jordegods bestod i enkelte, hist og her i Landet adspredte Gaarde. En betydelig Deel af fornævnte kongelige Jordegodser er, Tid efter anden, deels henlagt til et eller andet offentligt Brug, deels bortsolgt og saaledes forvandlet til Selvejergods. I Aaret 1717 ere 7 af Klostrene med tilhørende Gods blevne ansatte til en fast aarlig Afgift i Penge, der af dem, til hvilke Klostrenes Forpagtning maatte blive overdragen, skulde aarligen betales til den kongelige Kasse. Det videre hertilhørende kan iøvrigt sees af Forordn. af 15 April 1776 angaaende adskilligt vedkommende Forpagtninger af det kongelige forbeholdne Gods i Island, samt de deraf faldende Afgifters Erlæg-

---

¹) Om Klostrene i Island, Antallet af de dertilhørende Bøndergaarde, m. m. indeholdes udførlige Efterretninger i I. Finnæi Histor. island. ecclesiast. 4 D. S. 15-124.

gelse *). I den senere Tid er dette Slags Forpagtninger ophørte, hvorimod Amtmændene, med det kongelige Rentekammers Samtykke, pleje at overdrage visse antagne duelige Mænd de kongelige Jordegodser til Administration. Disse saakaldte Administratorer indfordre, Landskyld og Qvildeleje, m. m. hos Leilændingerne, og aflægge aarligt Regnskab derfor, men beholde en vis; for Umagen tilstaaet, Deel af de aarlige Indtægter.

Alle Skatter og Afgifter, der i det følgende omhandles som særegne for Island, have ogsaa forhen været overdragne, og pleje endnu (meget faae Tilfælde undtagne), at overdrages vedkommende Sysselmænd til Forpagtning. Dog gives herfra enkelte Undtagelser, der til deels, ved Afgifternes Fremstilling, skulle blive anmærkede. For hvert enkelt Syssel er, ligeledes i Aaret 1717, en vis Forpagtnings-Afgift bleven bestemt og ansat i Specier, Vadmel, Hoser, Vetter, Fiske, m. m. Denne Afgift (hvori Nedsættelse, eller saakaldt Affældning, for enkelte Sysseler dog senere er bleven tilstaaet) evalueret efter et bestemt Forhold, før til Courant nu til Rigsbankpenge, skal vedkommende Sysselmand aarligen betale til den kongelige Kasse, hvorimod han beholder Overskudet af Afgifterne, enten det er stort eller lidet, uden at aflægge Regnskab derfor, som Embedsløning. I Henseende til Betaling af Sysselernes Forpagtnings Afgifter er, i Lighed med de i Forordn. af 1776 indeholdte Bestemmelser ved kongel. Resolution af 20 Mai 1818, befalet:

*) Blot Forordningens Titel findes i Schous Register.

1) At de Forpagtnings-Afgifter som de Sysselmænd i Island, der have de dem anbetroede Sysselers Afgifter i Forpagtning, deraf have at erlægge, skulle være betalt inden Udgangen af hvert Aars Juli Maaned.
2) At Landfogden i Island skal strax efter bemeldte Tids Udløb tilstille Amtmændene, hver for sit Vedkommende, Liste over dem af forhnævnte Forpagtnings-Afgifter som ikke maatte være betalte, hvorefter Amtmændene, forsaavidt de intet ved disse Restancelister finde at erindre, have at beordre den Sysselmand som boer nærmest den Paagiældende, uopholdeligen at inddrive Restancen ved Udpantning; og
3) At, naar en eller anden Sysselmand, i enkelt Tilfælde, paa Grund af særdeles Omstændigheder, maatte finde sig besøjet til, igiennem Amtmanden, at indgive Ansøgning om Udsættelse med eller Eftergivelse af Restancernes Betaling, skal Udpantningen, indtil Ansøgningen vorder afgiort, ikkun da udsættes, naar den Paagiældende for Restancens Beløb stiller Amtmanden antagelig Sikkerhed.

Naar ovennævnte kongelige Afgifter i et eller andet Syssel ere overdragne Sysselmanden til Administration, aflægger han aarligen Regnskab for Indtægterne, og nyder en Deel deraf som Embedsløn (hvis fast Gage ei er ham tillagt), men det øvrige betales til den kongelige Kasse.

Alle andre Afgifter, som ei ere særegne for Island, saasom forskiellige Procent-Afgifter, oppe-

bæres i Almindelighed af vedkommende Sysselmænd, der i Anledning af de oppebaarne Afgifter udstæde behørige Anmeldelser, m. m. til Landfogden over Island, og erlægge dem derefter til Kongens Kasse. For Oppebørselen er dem undertiden tilstaaet Godtgiørelse, saaledes for Laugmandstolden, men undertiden ikke.

Til destobedre Oplysning om det anførte angaaende Afgifternes Oppeborsel, anseer Man passende endvidere at tilføie følgende Forklaring:

Island er for nærværende Tid i verdslig Henseende inddeelt i 3 Amter og 19 Sysseler, nemlig: a) Sønder Amtet, der bestyres af Stiftamtmanden over Landet og bestaaer af følgende 7 Sysseler: Borgefiords Syssel, Kiose- og Guldbringe-Syssel, Arnæs Syssel, Rangervalle Syssel, Vestmannøe Syssel, Vester-Skaptefields Syssel og Øster-Skaptefields Syssel. Vestmannøe og Øster Skaptefields Sysseler have, i lang Tid, staaet ledige, rimeligviis fordi ingen har villet ansøge om disse ubetydelige Embeder. De ere derfor blevne forenede, det første med Rangervalle og det sidste med Vester-Skaptefields Syssel, og bestyres, efter meddeelte Constitutioner, af de Sysselmænd, med hvis virkelige Embeder de er forenede. b) Nord og Øster Amtet, som bestaaer af 6 Sysseler: Sønder-Mule Syssel, Norder-Mule Syssel, Norder Syssel, Oefiords Syssel, Skagefiords Syssel og Hunevands Syssel; og c) Vester Amtet, hvori ere ligeledes 6 Sysseler: Strande Syssel, Isefiords Syssel, Bardestrands Syssel, Sneefieldsnæs Syssel, Dale Syssel og Myre og Hnappedals Syssel.

Enhver Sysselmand, hvortil i den senere Tid ei andre ere allernaadigst udnævnte end de, der ved Universitetet have underkastet sig enten latinsk eller dansk juridisk Embeds Examen, er i sit Syssel Underdommer, Skriver ved Retten, Skifteforvalter, Foged, Politimester og efter det ovenanførte Opebørselsbetient.

De saakaldte Repstyrere [3]) ere Sysselmændene underordnede Betiente og gaae dem til Haande i samme Slags Forretninger, som Sognefogder i Danmark og Lænsmænd i Norge de dem nærmest foresatte Øvrigheder. De beskikkes af Amtmændene, een i hvert Sogn, eller i det høieste to, naar Distriktet er meget vidtløftigt. Vedkommende Amtmænd skulle ogsaa meddele dem Instrux, overeensstemmende med Lovgivningen og ethvert Steds især deles Omstændigheder, i Følge kongl. Resol. 21de Juli 1808 [4]).

Landfogden over Island, der tillige er Byfoged i Reikevig Kiøbstæd, modtager alle kongelige Indtægter

---

[3]) Om disse Betiente tales allerede i Biskop Arnes Kristendomsret (15 Kap.) saavelsom i Jonsbogen. (Forsørgelsesbalk 9 og 12 Kap. Landslejebalk 46. 48 Kap.

[4]) Denne Resolution, der indeholder adskillige vigtige Bestemmelser vedkommende Politivæsenet, m. m. er ei indtagen i Fogtmanns Samling af Rescripter. For Repstyrerne haves en af Amtsøvrighederne i 1809, paa Grund af denne Resolution udarbeidet, men i 1810 trykt Instrux, tilligemed en udførlig i 1812 trykt Forklaring derover af Conferenceraad Stephensen.

fra Sysselmændene og andre, han udbetaler ogsaa Gager, Pensioner m. m. Dog skee undertiden saadanne Ind- og Udbetalinger, efter udstedte Anviisninger, til og af den danske Zahlkasse, hvilket da ansees enten som Remisse fra eller Forskud til den kongelige Hovedkasse i Island, som kaldes: den kongelige Islandske Jordebogs Kasse. Landfogden aflægger aarligen Regnskab som indsendes til det kongelige Rentekammer. Som Regnskabsfører staaer han under nærmest Tilsyn af Stiftamtmanden.

Islands Inddeling i geistlig Henseende, saavelsom i Henseende til Medicinalvæsenet, forbigaaes her, som dette Skrift for største Deelen uvedkommende.

Første Afdeeling

om

kongelige Skatter og Afgifter,

m. m.

I. Tiende.

§. 1.

Efterat Geistligheden i Island havde fuldkommen rodfæstet sin Anseelse og Myndighed, fik den uden Modsigelse Tiende der indført, endog førend den blev indført i Danmark og Norge, hvor dette Paalæg, i Begyndelsen flere Gange opvakte Mord og anden Ulykke. Den kristelige Religion blev i Aaret 1000 stadfæstet ved Lov i Island, men henimod eet Hundrede Aar senere blev Tienden foreslaaet paa Altinget af den mægtige og meget yndede katolske Biskop Gissur Isleiffson. De kyndigste Mænd understøttede dette Forslag, hvorefter Tienden i Aaret 1096 [1]) blev almindeligen antagen og ved Lov paabuden.

Den om Tiendevæsenet den Gang udgivne Lov, eller Statuterne derom, haves neppe nogensteds særskilt trykt; Men foruden at dens Indhold af

---

[1]) Nogle mene enten 1097 eller 1098. Fin. Johannæi Histor. Isl. ecclesiast. 1 D. S. 120. Holbergs geistlige og verdslige Stat. 3 Udg. S. 509.

Historien [2]) er bekiendt, er den tillige indført saavel i den gamle Kristendomsret, udgiven af Biskopperne Thorlak Runolfsøn og Ketil Thorsteinson [3]) Aar 1123, som i den nye Kristendomsret, af Biskop Arne Thorlakson, udgiven Aar 1275, [4]) hvilken sidste Lov endnu giælder i Island, især i Henseende til Tiende, saavidt den ei strider imod de ved Reformationen i det geistlige Væsen indførte Forandringer og imod senere derom udgivne Love. [5])

Ved Jonsbogen er ingen Forandring paabuden i Tiendevæsenet, men Tienden omtales blot paa enkelte Steder som giældende Indretning [6]). En Forandring er da vel ogsaa bleven anseet som overflødig, efterdi Jonsbogen er ikkun 5 Aar yngre end fornævnte Biskop Arnes Kristendomsret, foruden at en saadan Forandring ei kunde bestaae med det Forhold, som den Gang var imellem geistlig og

---

[2]) Islendingabók Ara Prests hinns Fróda. Havn. 1733. S. 60. Kristnisaga. Havn. 1773. S. 110. Sturlúnga Saga Khófn. 1817. 1 B. S. 203 fl.

[3]) Iús ecclesiastic. Vetus. s. Thorlaco - Ketilian. Havn. 1776.

[4]) Iús ecclesiastic. novum s. Arnæum. Havn. 1777.

[5]) Histor. Island. ecclesiastic. 3 D. S. 89. Ius ecclesiastic. nov. Præfat. Pag. X. Kongslews danske og norske private Ret. 1 D. S. 217. m. fl.

[6]) Forsørgelsésbálk. 9 og 12 Káp. Bragbálk. 10 Kap. m. fl.

verdsligLov, hvorefter denne skulle vige for hin.[7]) Dog er det vel begribeligt, at i det Islandske Tiendevæsen, saaledes som det blev bestemt for henimod 800 Aar siden, maa under Tidernes Afvexling være foregaaet betydelige Forandringer. De derom givne ældre Love, have ogsaa allerede for længe siden været forskiællig Fortolkning underkastede. Man vil her mindre indlade sig paa at forklare, hvad Tienden har været, og hvorledes den efter dē ældste Tiders Indretning skulde ansættes, hvorom Oplysning tildeels kan erholdes i forskiællige Skrifter [8]), end at fremstille dens nuværende Form, saaledes som

[7]) Histor. Isl. eccleciast. 1 D. S. 542. Holbergs geistl. og verdsl. Stat. S. 509.

[8]) Foruden de allerede anførte Skrifter tilføies følgende, som i den her omhandlede Materie uden Tvivl ere de vigtigste:

Hoffmanns Afhandl. om Tiende S. 116 m. fl.

Usings Kirke Forfatning i de danske Stater, 3 D. 2 B. S. 583 m. fl.

(Begge disse Skrifter indeholde dog i denne Sag, for det meste, ikke andet end Uddrag af Biskop Fin Johnsens grundlærde Islandske Kirkehistorie].

Kongslews danske og norske private Rets første Grunde, 1 D. S. 202.

P. Vidalins Afhandl. om Tiund, i det Kgl. Islandske Litteratur Selskabs Skrifter 7 B. hvor og findes Biskop Fin Johnsens Afhandling om Tiende, jevnf. hans Kirkehistorie, 1 D. S. 120 og følg. Denne Afhandling haves ogsaa særskilt paa Islandsk i Mscript.

denne er bestemt ved Sædvane og de nyere Anordninger.

§. 2.

I Henseende til af hvilke Ting Tiende skal erlægges, er det ei usandsynligt, naar hensees til Omstændighederne paa de Tider den blev foreslaaet og vedtagen, at Meningen oprindeligen har været, at Tiende skulde erlægges af alt Gods, enten det gav Eieren Frugt eller ikke, saavidt særdeles Undtagelse ei var bevilget. Senere har Man derimod fundet det ubilligt, at en ufrugtbar Hovedstol ved Tienden skulde forringes eller endog aldeles tilintetgiøres og derfor heri indført Forandringer. Saaledes skal det være bestemt ved en Beslutning paa Altinget i Aaret 1574, at af døde Ting, som ei gave nogen aarlig Leje, skulde erlægges ikkun ½ Deel Tiende imod af frugtbringende Gods. I Anledning af Anordninger, om Indkomster til Præster og Kirker, disses Vedligeholdelse og Regnskaber, samt

---

M. Ketilsens Samling af Forordn. m. m. for Island, 3 Dele, hvori findes enkelte Anordninger og Anmærkninger, vedkommende Tiendevæsenet.

J. Arnæsens Islandske Rettergang ved Conferenceraad Erichsen, S. 536 m. fl.

Lindahl om den Islandske Almues aarlige Udgifter og Pligter. Khavn. 1788. Oversat paa Islandsk og forsynet med Anmærkninger af Syøselmand B. Einarsen. 1792.

Conferenceraad Stephensens Gaman og Alvara. 1 D. S. 119 fl.

Fattige paa Island, af 17de Juli 1782 [9]), er Man, skiønt maaskee imod Hensigten, gaaet noget videre. Anordningen opregner nemlig visse Ting som tiendepligtige, men bestemmer derimod ikke udtrykkelig, om eller hvorvidt de ikke opregnede frugtbare eller ufrugtbare Ting ogsaa til Tiende bør angives. Følgen er da vel paa de fleste Steder bleven den, at de Ting, Anordningen har forbigaaet, ei heller af Vedkommende opgives til Tiende, i hvorvel dette, som forhen yttret neppe har været Hensigten, eller kan bestaa med denne Lovs rigtigen fortolkede Mening.

§. 3.

Som tiendepligtige Ting opregner Anordningen Qvæg, Faar, Fiskebaade, Fiskegarn og Penge som ei paa Rente udsættes. Den fremsætter som Grundregel for Tiendens Ansetrelsesmaade: "at hver fiire Rigsdalers Værdi, som saaledes gaae i Kiøb og Salg, bestaaende udi, Qvæg, &c. skal ansees for eet Hundrede til Tiende [10])". (Anordn.

Sammes Handbók fyri hvörn Mann, med útskíringu Hreppstiornar Instrux. S. 52.
(De to sidstnævnte indeholde en efter Forfatt. Hensigt kort, men tydelig og kiærnefuld Fremstilling af Islands nuværende Tiendevæsen.)

[9]) I Fogtmanns Samling af Reskript. 1 D. S. 400.

[10]) I Anordn. 1 §. loc. citat. hos Fogtm., er indløbet, rimeligviis ved Afskriverens Skiødesløshed, den store

1 §.) Denne almindelige Sætning anvendes paa enkelte Ting saaledes:

2 Heste eller 3 Hopper 4 Aar gamle tiendes for	1	Hundrede
Alle Køer, hvoraf fuld Leje svares, indtil 7 i Tallet, tiendes ligeledes (hver) for . . .	1	dito
Men hver 7de Koe falder bort i Tiende-Regningen.		
Alle Stude og gielde (golde) Qvier af 3 Hundredes Værdi for .	1	dito
6 Malkefaar, for . .	1	dito
8 Søyder (Beder) 3 a 4 Aar gamle, for . . .	1	dito
10 Stykker 2 Aars gamle Faar, for	1	dito
18 dito 1 dito . .	1	dito
Alle Slags, Baade som gaae til Søes paa Fiskeri, (hver) for .	1	dito

Hvor Lodder (Fiskeliner med Kroge) og Torskegarn bruges, tiendes de for en

---

Feil, at der allevegne tales om eet Hundrede Rigsdaler til Tiende, i Stedet for det skal være eet Hundrede til Tiende. Thi hvorledes kunde, til Exempel, 1 Koe i Aaret 1782, ansættes til 100 Rigsdaler, foruden at det vilde modstride selve Anordn. Bestemmelse om at Ting af 4 Rdlrs. Værdi i Handel og Vandel skal udgiøre 1 Hundrede til Tiende. Samme Feil findes iøvrigt i Reskr. af 4de Juni 1790 (ogsaa i Fogtm. Samling), hvorved det paalægges Proprietairer, der eje 20 eller 10 Rigsdaler (skal være Hundrede) i Jordegods, at betale Segnepræsten Offer, m. m.

halv Baad, det er at sige, saa mange
der følge hver Baad, (følgelig som
det synes, alle tilsammen) . ½ Hundrede
Penge som staae frugtesløse 40 Rigsd.
Specier for . . 1 dito
20 Rigsd. Specie, for . ½ dito
Men derunder tiendes Penge ikke. (Anordnin. 1 §.)

Herved kan anmærkes, først: at Antallet af Kreaturer som ansættes til 1 Hundrede i Tiendebegningen er, som det synes, bleven bestemt ikke allene med Hensyn til daværende gangbar Værdi i Handel og Vandel, men tillige med Hensyn til den større eller mindre NytteEieren forudsættes at høste af dem. Og er det ham, uden Tvivl, af lignende Aarsag tilladt, at udelade hver 7de Koe, da disse vigtige Huusdyr, ved Ulykkes Tilfælde, kunde beskadiges eller bortdøe. (Isvrigt kanhermed sammenholdes Kisbebalk. 6 Kap. i Jonsb., i Henseende til det Forhold hvori ovenanførte Kreaturer der ere blevne satte mod en Koe.) Dernæst: at Handelen paa Island var taxtbunden paa den Tid Anordningen af 1782 blev udgiven; men da den nogle Aar derefter blev frigiven, have Priserne paa ovenanførte til Tiende ansatte levende og livløse Ting, siden den Tid under den indskrænkede Frihandel, været og ere endnu meget foranderlige skiønt, i det hele langt høiere end i Aaret 1782. Imidlertid er Man dog ei berettiget til i Tiendeberegningen at forandre det i Anordningen bestemte Forhold, saa længe dette ei skeer ved nogen nye Tiendelov. Og endelig: at siden Anordningen opregner endog visse Ting der ei give aarlig Frugt, som tiendepligtige, og iøvrigt i Fremstillingen gaaer exempelviis til

Værks burde uden Tvivl enhver, i det mindste frugtbringende Ting, skiønt i Anordningen ikke opregnet, dog aarligen angives til Tiende, men efter det Forhold, hvori den overeensstemmende med Love og Vedtægter stod i 1782 til de ovenfor specificerede Ting, og ikke efter dens nuværende gangbare Værdi. Penge paa Rente er det nok rigtigst, med Hensyn til den i Anordningen af 1782 indeholdte Grundsætning, at tiende efter Renten, saaledes at 4 Rdlr. deraf udgiøre 1 Hundrede i Tiendeberegningen.

§. 4.

Fremgangsmaaden ved at angive Gods til Tiende er den: Repstyrerne sammenkalde Almuen i Almindelighed om Efteraaret, at møde paa et Ting som kaldes Repstyre-Ting (jevnf. Jonsb. Forsørgelsesbalk 10de og 12te Kap. Anordn. 1782 §. 1.), hvor enhver er forpligtet til at møde og angive sit tiendepligtige Gods. Dersom Eieren, der i Almindelighed maa antages at være forpligtet til at møde personligen, er Fraværende eller har andet lovligt Forfald, er det ham tilladt at lade sit Gods angive ved en anden duelig Mand. (Kristendomsr. 14 Kap.) Ligeledes er det nok naar flere Mænd, eller Mandsperson og Fruentimmer eie Gods i Fælledskab, at det angives blot af den eene Mandsperson; men er Eieren Umyndig eller i lignende Forfatning, bør Angivelsen skee af Vergen paa hans Vegne. (Kristendomsr. 15 Kap.) Det angivne Gods skal derefter af Repstyrerne optegnes, og, overeensstemmende med det i foregaaende §. fremstillede Ansættelses Forhold, udføres i Tiendeberegningen, ansat til

Hundreder og Alen. Udebliver nogen eller tvivles der om Angivelsens Rigtighed, er Repstyrerne bemyndigede til, i første Fald, efter eget Skiøn, at ansætte den Udeblivende til Tiende, og i sidste Fald at foranledige, at den Vedkommende der lovligen har været bemyndiget til at angive Godset, indkaldes til næste Repstyrer Ting og paalægges at bekræfte sin Angivelse med Eed. (Anordn. 1782 §. 3 og Plak. 1ste Septbr. 1786 [11]). Iøvrigt paaligger det Repstyrerne ei at lade sig nøje dermed, at Bønderne angive saa og saa megen Tiende overhoved, men de skulde lade dem opgive i Særdeleshed hver Species af deres Qvæg og øvrige Eiendomme og siden selv vurdere det til Tiende. (Anordn. 1782 §. 2.) Overbevises nogen om, at have giort urigtig Angivelse, skal han betale tredobbelt af det besvegne, hvilket skal tilfalde de Fattige allene, naar disse ere ene berettigede til den ganske Tiende. Men er Tienden af det Slags, at den skal deeles imellem Kongen, Kirken, Præsten og de Fattige, da skal $\frac{1}{10}$ Deel af Mulkten betales Repstyrerne, (venteligen ogsaa andre skiønt Sagen maaskee er dem uvedkommende) som have angivet Besvigelsen, og de øvrige $\frac{9}{10}$ Deele anvendes til Opmuntring og Hielp, til at sætte de Fattige, som dertil findes beqvemme, saaledes i Arbeide, at de siden til deels eller ganske kunde undvære Almisse af Reppen (Fattigdistriktet) (Pl. 1786 jevnf. Anordn. 1783 §. 3). I Henseende til Jordegods i Særdelhed, plejer hver

---

[11]) Pl. findes i Schous Register over Forordn.

Bonde eller Lejlænding,, at angive den Gaard, han beboer, til Tiende saaledes: at hvert Hundrede af Jordens (Gaardens) saakaldte Dyrhed (jevn. Inledn. §. 2.) udgiør ligeledes eet Hundrede i Tiendeberegningen. Dersom Jordens Dyrhed er uvis (hvilket undertiden kan være Tilfældet) skal det være vedtaget, at ansætte Gaarden til Tiende i Forhold til Landskylden, hvoraf Tienden da skal udgiøre $\frac{1}{10}$ Deel. Under Tiende af en Gaard ansættes tillige Tienden af de derunderliggende Husmandspladse (Hiáleigur), samt af den første Besætning af Køer og Malkefaar, som efter et vist Forhold plejer at følge med Gaarden naar den bortfæstes.

§. 5.

Tienden selv som Afgift [12]) af løst og fast Gods plejer Man at udtrykke ved Hundreder, Alen og Fiske, hvert Hundrede beregnet til 120 Alen og det dobbelte Antal eller 240 Fiske. (Inledn. §. 3.) Naar Man med Nogle antager, at Rente af levende og livløse Ting saavelsom af Jordegods, har været 10 Procent paa de Tider Tienden i Island blev indført, bliver den almindelig antagne Mening rimelig, at Tiende-Afgiften, naar den har opnaaet en vis Størrelse, oprindeligen har været $\frac{1}{100}$ Deel af Hovedstolen eller $\frac{1}{10}$ Deel af den lovlige Rente,

---

[12]) Man tager Ordet Tiende, i daglig Tale saavelsom i Tiende-Anordningerne i den dobbelte Betydning, at derved enten forstaaes Hovedstolen hvoraf Tiende Afgift skal erlægges, eller Afgiften selv.

med andre Ord: 1 Procent af Capitalen eller 10 Procent af Renten. Biskop Arnes Kristendomsret bestemmer udtrykkeligen (14 Kap.), at Tiende af 10 Gange 120 Alen, det er: 10 Store: men 12 Smaa-Hundreder skal være 12 Alen, følgelig 1 Alen af hvert lille Hundrede. Dersom en ejer mindre Formue end 10 Hundreder, være sig fast eller løst Gods, bestemmer Kristendomsretten (sammest.) at Tienden skal ydes efter Formuens Størrelse paa følgende Maade: af 10 Ører (d. e. $\frac{1}{2}$ Hundrede eller 60 Alen) 1 Alen; af 20 Ører (d. e. 1 Hundrede eller 120 Alen) 2 Alen; af 40 Ører (2 Hundrede) 3 Alen; af 60 Ører (3 Hundrede) 4 Alen; af 80 Ører (4 Hundrede) 5 Alen; af 100 Ører (5 Hundrede) 6 Alen; og for hvert 5 Hundrede skal Tiende forøges med 6 Alen. Da Kristendomsretten ingen videre hertilhørende Bestemmelse indeholder, har Man været, og er endnu ei aldeles eenig om, i hvilket Forhold Tiende skal stige af den øvrige tiendepligtige Formue. Saaledes mene nogle, at den af 6 Hundrede skal være $7\frac{1}{5}$ Deel Alen, af 7 Hundrede $8\frac{2}{5}$ Alen, af 8 Hundrede $9\frac{3}{5}$ Alen, af 9 Hundrede $10\frac{4}{5}$ Alen, af 10 Hundrede 12 Alen, og saa fremdeles af hvert Hundrede $1\frac{1}{5}$ Alen. Andre derimod antage, enten at af det første af hvert 5 Hundrede skal beregnes 2 Alen og for hvert af de følgende 1 Alen, hvorefter Tiende af 6 Hundrede altsaa maatte blive 8 Alen, af 10 Hundrede 12 Alen, o. s. v., eller at blot for det første Hundrede skal ansættes 2 Alen, men for hvert af de følgende 1 Alen, saaledes at Tiende af 6 Hundrede blev 7 Alen, af 10 Hundrede 11 Alen, o. s. fr. Den sidste Bereg-

ningsmaade anvendes neppe nogensteds i Praxis og kommer desuden ingenlunde overeens med Kristendomsretten, den mellemste synes at stemme bedst dermed, men den første skal dog være den meest brugelige.

§. 6.

I Begyndelsen tilfaldte Tiende Biskoppen, Præsten, Kirken og de Fattige (Kristendomsr. 15 Kap.). Men siden Reformationen træder Kongen i Biskoppens Sted (jevnf. Instrux. som blev meddeelte Befalingsmanden over Island Knud Stensen af 16 Apr. 1556 [22]) og tager hans Anpart af Tiende. I enkelte Sysseler var dog Kongens Anpart forhen henlagt til Bispestolen paa Skalholt, men ved dens Nedlæggelse i Aaret 1785 faldt Tienden igien til Kongen. I Almindelighed deeles saaledes Tienden mellem de fiire Tiendetagere i lige Deele; dog er dette ikke altid Tilfældet med Tiende af rørligt Gods, thi naar den tiendepligtige Formue af dette Slags er under 5 Hundrede, og Tienden følgelig er mindre end 6 Alen, tilfalder denne de Fattige allene, (Kristendomsr. 15 Kap.) og først naar den overstiger denne Størrelse, deeles den paa foranførte Maade, i hvilket Tilfælde den kaldes Skiftetiende. Derimod deeles Tiende af fast Gods altid imellem de fiire Tiendetagere, venteligen fordi det er forudsat, at den i Almindelighed ei kunde blive mindre end 6 Alen. Denne Tiende er derfor altid i ovennævnte Betydning Skiftetiende.

---

[22]) Er anført i Ketilsens Samling af Isl. Forordn.

Kongens Anpart af Tienden er næsten allevegne overdragen vedkommende Sysselmand til Forpagtning tilligemed Sysselets øvrige Indtægter. (Indl. 4 §.)

§. 7.

Da Penge enten aldeles ikke vare til, eller i al Fald, vare meget sieldne, den Tid Tiende blev paabuden i Island, befale de gamle Tiendelove, at den skal erlægges i forskiellige Varer, ansatte til Værdiens daværende almindelige Maalestok af Hundreder og Alen, m. m. Den Anpart af Tiende, som tilfalder Biskoppen, (nu Kongen) Præsten og Kirken, skulde betales i Vadmel, Lammeskind, Guld, eller renset Sølv; Kirke-Tiende kunde og desuden betales med Ved, Vox, Røgelse og gode Lærreder. Men om Tiende til Fattige er, rimeligviis i Betragtning af deres Trang og anden særdeles Forfatning, anordnet, at den skal ydes med Vadmel, Skind, Uld, eller Mad og Kreaturer, dog undtages Heste og Hopper. (Kristendomsr. 14 og 15 Kap.) Efterat Penge begyndte at blive gangbare, er Tiende ogsaa dermed bleven betalt, hvilket i nyere Anordninger bifaldes. Saaledes bestemmer Anordn. af 17de Juli 1782 §. 7, at af Tiende til Præst og Kirke skal Søebonden betale Halvparten med Penge, efter den gamle Handels-Taxt a 90 Skilling for 1 Vet Fisk, men den anden halve Part med beste Fisk in natura, og naar den mangler, med Penge efter den nye, nemlig da giældende Handels-Taxt, a 1 Rd. 76½ Sk. for Vetten, hvilken sidste Bestemmelse dog, som det synes, igien blev ophævet ved Reskr.

af 29 Jan. 1785.[14]) I Oplandet skulde Tienden betales med $4\frac{1}{2}$ Skilling for Alen, eller med gode og afsætlige Varer, som Præsten vilde modtage. (Anordn. s. §.)

Enskiøndt Handelstaxterne ophørte med den indførte Frihandel. (jevnf. Indledn. 3 §.) vedbleve dog Tiendeyderne baade ved Søekanten og i Oplandet at betale Tiende, naar den ei blev erlagt i Varer, med Penge efter det forhen mellem disse og Naturalier satte Forhold, nemlig med $4\frac{1}{2}$ Skilling for Alen, og $2\frac{1}{4}$ Skilling for Fisk, hvorved Tiendetagerne kom til at lide betydeligt Tab. For Eftertiden vil dette bortfalde, da det ved Forordn. af 16 Juli 1817 er befalet, at naar Tiende ei erlægges i Varer, skal den betales med Penge efter aarligen satte Capitelstaxter. I Henseende til Vareforterne hvori Tiender nu bør udredes, er det vel rigtigst, (da de nyere Anordninger derom ei indeholde fuldstændige Bestemmelser) at holde sig langvarig Skik og Brug paa ethvert Sted efterrettelig.

§. 8.

Da Tienden, i det mindste efter dens oprindelige Beskaffenhed, egentligen hviler paa Eiendommen, og ikke paa Frugten, er det naturligt, at den saalænge det modsatte ved Lov eller Forening ei er bestemt eller betinget, bør tilsvares af Eier og ikke af Bruger. Dette er ogsaa forudsat i de ældre Love om Tienden, og plejer endnu i Almindelighed at iagttages ved Tiende af rørligt Gods. Det samme burde vel og giælde om Tiende af Jordegods, efter

[14]) Findes i Fogtmanns Saml. af Rescr.

Forordn. af 10de Apr. 1619 [15]) (jevnf. Kristendomsr. 14 Kap.) der bestemmer: at eftersom det er oplyst, at det indtil den Tid har været sædvanligt, at den som ejer en Jord erlægger Tiende deraf, skal det og fremdeles derved have Forblivende. Herefter skulde da Leilændinger, naar de udrede Tiende af deres Gaarde, nyde Godtgiørelse derfor i Landskylden, og er det maaskee med Hensyn dertil at ¾ Parter af Tiende af Kongens Jordegods i Kiose og Guldbringe Syssel bliver vedkommende Tiendetagere godtgiort af den kongelige Kasse, uden nogen Byrde for de kongelige Leilændinger (Resol. 13 Junii 1787.) [16]) Imidlertid skal det dog ved gammel Sædvane være indført, saavel paa det beneficerede som paa Selvejer-Godset, at Leilændingerne nu svare Tiende af deres Bygselgaarde uden af Jorddrotterne at erholde Godtgiørelse i Landskylden, hvilket ved nyere Lovbud undertiden findes at være stadfæstet. Saaledes tilkiendegiver ovennævnte Reskript af 1785, at Leilændingerne hist og her paa det benificerede Gods svare Tiende. I sidstnævnte Resolution af 1787 heder ikkun, at Kongen "fritager" sine der omhandlede Leilændinger for Tiende, imod at de vedblive at yde andre Præstationer; og endelig synes Canc. Skr. af 1ste Aug. 1801 (som nærmere omhandles i næste §.) at forudsætte, at den der bruger en Gaard skal svare Tiende af den.

---

[15]) Denne Forordn. findes i M. Ketilsens Samling af Anordn. for Island.

[16]) Er ei indført i Fogtmanns Reskripter, men i Altingsbogen for 1788.

Anledningen til den omhandle Sædvane, mener Man ellers har været dobbelt, først: at det er fundet meest pasſende, — hvilket det ogſaa er, — at Tienden bliver erlagt der, hvor Jordejendommen ligger, (jevnf. Kriſtendomsr. 14 Kap.) og dernæſt, at da Jorddrotterne ei længer vare i Stand til at bortleje Gaardene for de, i ældre Tider, faſtſatte høie Afgifter, have de ved at paabyrde Leilændingerne Tiende af Bygſelgaardene, ſøgt at forſkaffe ſig nogen Erſtatning for Nedſættelſe i Landſkylden. Det følger isvrigt af Sagens Beſkaffenhed, at Jorddrot og Leilænding ved Bygſelbrevet, eller ſiden, kunne foreenes om, hvorvidt Jordens Tiende ſkal falde den ene eller den anden tilbyrde.

Tiden da Tienden ſkal erlægges til de forſkiellige Tiendetagere er ei altid den ſamme; (Kriſtendomsr. 15 Kap.) Men det almindeligſte er, at indfordre den om Foraaret og Efteraaret. Den kan hos Modtvillige udpantes efter Vedkommendes Begiæring og Syſſelmandens Foranſtaltning (Anordn. 1782. jevnf. Reſkr. 11te Apr. 1781 §. 3. [17])

§. 9.

Fra Tiende er ſaavel enkelte Perſoner ſom Ting befriede. I Henſeende til Perſoner (hvortil og Stiftelſer paa dette Sted henføres) beſtemmer Anordn. af 1782 §. 4: at Præſter, Kirker, Skoler og Hoſpitaler ſkulle være frie for at tiende noget af

---

[17]) Reſkr. 1781 er anført i Fogtm. Samling af Reſkr.

de Qvilder, eller andet Inventarium som dem tilhører; ligeledes skal Landets høieste Øvrighed, Stiftsbefalingsmanden, Biskoppen og Amtmændene, efter ældgammel Skik og Landsvane, være frie for at angive deres Gods til Tiende, eller svare deraf flydende Udgifter til Vedkommende, enten til Bøigden eller andre, hvorimod de give frivillig til de Fattige, og pia corpora som sædvanligt været haver; dog forstaaes denne Frihed for dem allene, om hvad de have til Brug og Huusholdning paa deres Boepæl. (Anordn. 5 §.) Derimod bør alle Præster og Geistlige, som Embeder betiene, ligesaavel som andre, rigtigen angive deres øvrige Gods, af hvilket Tiende bør ydes, og samme i rette Tid udbetale, men allene til de Fattige og ikke til andre. (Anordn. 6 §.) Alle verdslige Embedsmænd ere paa samme Maade som Geistlige, for Tiende fritagne, i Følge kongl. Resol. af 17 Martii 1774 §. 2. Ligeledes, som det synes, Repstyrerne, ihvorvel dem er tillagt ikkun "Skattefrihed og Fritagelse for at deeltage i Fattiges Underholdning," ved kongl. Resol. af 21 Juli 1808 [18]). Iøvrigt kan endvidere tilføjes: at Cancellie Skrivelse af 1ste Aug. 1801 [19]) til Stiftamtmanden og Biskoppen over Island bestemmer, at da de Gaarde som beboes af Capellaner, i Følge Anordningen af 1782 ere, naar de tilhøre Kirkerne, fri-

---

[18]) De to sidstnævnte Resolutioner findes ei anførte hos Fogtm., men den første er trykt i Altingsbogen for 1774.

[19]) Det samme gielder om denne Cancellie Skrivelse der neppe nogensteds er trykt.

tagne for Tiende, undtagen til Fattige, bør Capellaner som geistlige Embedsmænd, paa de Steder, hvor ingen beqvemme Præstekaldene tilhørende Gaarde findes, og de derfor nødsages at tilbygsle sig andre, ligeledes være fritagne for at erlægge Tiende undtagen til Fattige. Men om theologiske Studentere, der fra Skolen ere dimitterede, og i Følge Forordn. af 3 Mai 1743 aarlig giøre Rede for deres Fremgang i Theologien heder det derimod (i denne Cancellie Skrivelse), at de stedse have svaret Tiende saavel af Løsøre som af Jordegods; og i Henseende til Gaarde, som beboes af Syssel mænd, anordnes, at disse Gaarde, ved kongelig Resol. af 7de Martii 1774, vel ere fritagne for Tiende til Kongen, men at denne Frihed ei kan udstrækkes til $\frac{3}{4}$ Parter af Tiende som skal ydes til Præst, Kirke og Fattige, saameget mindre, som Sysselmændene stedse uden Vegring skal have erlagt den. Om Fremmede (andre Staters Undersaatter) bestemmer Kristendomsr. (15 Kap.): at de ei ere pligtige til at betale Tiende af deres Gods i Island, med mindre de have opholdt dem der 3 samfulde Vintere, eller de boesætte sig før, thi da skal de i begge Fald angive Godset til Tiende om Foraaret næstefter. Men dette Slags Tiendefrihed, der ei omtales i Anordn. af 1782, bør uden Tvivl, efter nuværende Omstændigheder og de Grundsætninger Lovgivningen i Almindelighed følger i Henseende til Fremmedes Skattefrihed, ansees at være indskrænket derhen, at den ei tilkommer andre end dem, der opholde sig blot som Reisende i Island, men ingenlunde de Fremmede, der enten ved at gaae i

andres Tieneste, eller ved at drive en eller anden Næring, o. s. v., tage stadigere Ophold. Anordningen om Friheder for Kiøbstæderne i Island af 17de Novbr. 1786, forunder rigtignok Fremmede, saavelsom andre der vilde nedsætte sig i disse Kiøbstæder, og der tage Borgerskab, Fritagelse for Afgifter til Staten, men dette er et Privilegium, som efter sin Natur, og den Islandske Handels lovbestemte Beskaffenhed, neppe taaler Udvidelse.

Angaaende Ting som for Tiende er befriede, maa anmærkes: at Man efter Kristendomsrettens 14 Kapitel ei var forpligtet til at angive andet Gods til Tiende, end hvad Man ejede giældfrit. Heraf synes at følge, at ligesom enhver ved Angivelse af sin Formue var berettiget til at fradrage Giælden, saaledes skulde og enhver angive sit Tilgodehavende hos andre. Anordn. af 1782 befaler derimod, at enhver skal være forpligtet til at angive alt sit Gods til Tiende, hvorefter nysnævnte Forskiæl maaskee kan antages at bortfalde, ligesom den i Praxis nu neppe iagttages. I Kristendomsretten opregnes forskiellige Ting som tiendefri, hvoraf det kan være nok her at anføre følgende: Den Beholdning af Fødevarer, og andre deslige Ting, som en boesat Mand har om Foraaret, hvis han vedbliver at være boesat, d. e. holde egen Huusholdning, men ellers ikke; Præsternes Bøger, Messeklæder og andet som Gudstienesten behøver; og alle Ting som ere henlagte til Kirker, Broer eller andet offentligt Brug. (jevnf. Anordn. 1782. §. 4. og Biskop Thorlaks Kristendomsret 34 Kap.) Neppe kan Man være beføjet til at antage, at denne for disse enkelte Ting tilstaaede Frihed nu bør ansees ved senere Love at være op-

hævet, efterdi Anordningen af 1782 ingen udtrykkelig Bestemmelse indeholder for det modsatte.

Af øde og ubeboede Jorder, som optages til Brug og Beboelse, maa ei Tiende fordres i 20 Aar, naar de ei høre under Rogens særdeles Eiendom, eller i Brugerens og hans Enkes Livstid, naar det modsatte er Tilfældet. (Forordn. af 15de April 1776. [19])

Man har, som det synes til Overflødighed, anseet det tvivlsomt, om af Umyndiges Midler skulde ydes Tiende. I Kristendomsrettens 15de Kapitel befales tydeligen, at den der forvalter Umyndiges Midler som give Frugt, skal angive dette Gods til Tiende, ligesom det var hans eget. Anordn. af 1782 giør heri ingen Forandring, da den ligesaalidet forunder dette Slags Gods, som noget andet, der efter de ældre Tiendelove med Hensyn til Tiendepligten var upriveligeret, nye Forrettigheder. Disse ere desuden af den Natur at de ei letteligen bør formodes. At den umyndige Eier ikke selv angiver sit Gods, giør naturligviis intet til Sagen, efterdi det i mange andre Tilfælde kan være nødvendigt, ligesom det i sig selv (naar den Paagjeldende har lovligt Forfald,) er tilladeligt, at en anden paa rette Eiers Vegne opregner hans Gods til Tiende. (jevnf. sidstn. Kapt. i Kristendomsr.)

---

[19]) Overskriften af denne for Island vigtige Forordn. findes i Schous Register, men den er trykt in extenso i den Samling af Anordninger, som ere udgivne med Forordning af 13 Juni 1787 om den Isl. Handel og Skibsfart.

§. 10.

Af det hidtil anførte om den Islandske Tiende er klart, at den egentligen ei er andet, end en almindelig paa Angivelse, under Eed, grundet Eiendoms Skat, der i mange, endog væsentlige Henseender er forskiellig fra den danske og norske Tiende. Til Oplysning herom vil Man blot tilføje: at Tienden i Danmark og Norge, efter Regelen, hefter paa, og tages af Produktet selv; men i Island hviler Tienden paa og svares fornemmeligen af de Ting, som frembringe Produktet, hvoraf følger, at naar paa de to førstnævnte Steder, med Tiendens Oppebørsel af de mangfoldige Species som ere dens Gienstand, have været forbundne store og mange Slags Uleiligheder, finder dette derimod ikke Sted ved Tiendens Oppebørsel i Island. I Danmark og Norge skulde Tienden, efter dens Grundregel, stige og falde, eftersom de Ting der ere dens Gienstand, ved forøget eller formindsket Vindskibelighed, eller paa anden Maade, gave en større eller mindre Frugt. Den Islandske Tiende er derimod uforanderligen den samme, enten den tiendepligtige Ting giver større eller mindre Fordeel. Saaledes svares af den ene Koe, Baad, o. s. v., ikke høiere Tiende end af den anden, ihvorvel den aarlig Fordeel af disse Species kan være meget forskiellig. Fra denne Side betragtet, indeholder følgelig den Islandske Tiende ingen anden eller større Byrde paa Produktionen end den, som med den bestemte Afgifts Erlæggelse eengang er uadskilleligen forbunden. Endelig kan Tiende i Island, saavidt Jordejendommene ere dens Gienstand, ansees at

træde i Stedet for den paa andre Steder paabudne Grund- eller Matricul-Skat, hvorved dog kan anmærkes, at da den skal erlægges særskilt af Kreaturer (den faste Besætning fraregnet) som paa en Jordejendom fremfødes, er den i og for sig for Yderne besparligere end en Matriculskat, efter sin Natur, bør antages at være. Den væsentlige Ufuldkommenhed der er forbundet med det Islandske Tiendevæsen er, at det Forhold, hvori forskielligt Gods bør ansættes til Tiendeafgiften, ei passer til nærværende Tids Omstændigheder, og at det ei er tydeligen bestemt, i hvilket Forhold Tienden bør stige af den tiendepligte Formue. Men disse Ufuldkommenheder fraregnet, og naar hensees til, at med Eiendomsskatter af betydeligt Omfang er altid nogen Ulighed forbunden, kan det meget omtvivles, om en i det hele taget billigere, og efter Islands naturlige Forfatning mere lempet Skat, nogensinde der kan paabydes.

II. Skat.

§. 11.

Tiendens Indførelse i Island blev bevirket ved den kristelige Religion og Geistlighedens Indflydelse. Men den Afgift som kaldes Skat hidrører oprindeligen fra Islands Forening med Norge, og den derpaa grundede kongelige Regiering i Landet. Ved

Foreningen, indgaaet i Aaret 1264, lovede Islænderne at ville betale Skat, saavelsom at viise al anden undersaatlig Lydighed efter Lovbogens Forskrifter [1]). Det første af disse Løfter synes det Man den Gang har anseet for Magtpaaliggende, rimeligviis ikke saa meget for Afgiften i og for sig, som fordi det indeholdt en særdeles forbindende Erkiendelse af Kongens Høihed og Overherredømme, hvilke, naar de engang vare indførte, ved forskiellige Midler letteligen kunde stadfæstes. Før Foreningen var det Pligt for Herredsforstanderne (Godar) ei allene selv at møde paa Altinget, [2]) men og at udnævne et vist Antal Mænd af deres Jurisdiktioner, som ligeledes skulde indfinde sig der, for med Laugmanden at deeltage i Rettensbehandling, m. m. Disse Mænd blev ei tilstaaet Godtgiørelse eller Løn for deres Reise til Altinget førend ved den ældste skrevne Lov for Island, Graagaasen kaldet, som menes at være given omtrent i Begyndelsen af det 12te Aarhundrede, hvorved det paalægges hver Mand, som ejer en vis Formue, at udrede aarlig Afgift til deres Reise og Underholdning. Man

[1]) Foreningsvilkaarene findes i Histor. Island. eccleciast. 1 D. S. 381, og i den danske Oversættelse af Jonsb. S. 377. Jevnf. Kongslews privat. Ret. 1 D. S. 208.

[2]) Altinget var en Forsamling, der holdtes eengang om Aaret, paa dertil bestemt Sted, og bestod af de kyndigste Mænd i Landet. Det blev ei fuldkommen ophævet, skiønt Tid efter anden i mange Henseender forandret, førend i Aaret 1800.

kaldte denne Afgift, efter dens egentlige Bestemmelse, Tingfarekiøb eller Tingreiseløn [3]). Efterat den kongelige Regiering var indført, blev den verdslige Jurisdiktion i Herrederne overdragen til Kongens Embedsmænd, som kaldtes dengang, og kaldes endnu, Sysselmænd. [4]) Jonsbogen paalægger dem, i Liighed med de ældre Indretninger, af de daværende Tinglauge at udnævne det lovbestemte Antal Mænd, som tilligemed Sysselmændene aarligen skulde møde paa Altinget, (Tingfarebalk. 1. 2 Kap.) og disse Mænd forunder den, ligesom før, en i Forhold til Veiens Længde m. m. større eller mindre Godtgiørelse for Reisen. Den Almuen

---

[3]) Hermed kan jevnf. Arnesens Islandske Rettergang ved Conferenceraad Erichsen. S. 377. 451. fl. der indeholder udførlig Forklaring, vedkommende denne Sag.

[4]) I Jonsbogen kaldes de næsten overalt Sysselmænd. Tingfarebalk. 2. 7 Kap. Kongsarv. 5 Kap. Undersaatt.Pligt. 2. 3 Kap. Manhelgebalk. 7. 15. 16 Kap. m. fl. Landslejebalk. 44 Kap. Kiøbebalk. 7. 12. 26 Kap. Tyvsbalk, 1. 3 Kap. m. fl. Dog omtales de ogsaa i Lovbogen med andre Navne, saasom Kongens Sagførere, Kongens Ombudsmænd, m. fl. (jevnf. P. Vidalins Commentaire over Ordene Rèttari, Sóknari Konungs, Sysslumadur, Valdsmadur, Umbodsmadur Konungs i det Kongl. Isl. Litteratur Selskabs Skrifter 5 B. (jevnfr. Arnesens Islandske Rettergang S. 44. fl.) Først under Chr. den Fierde blev befalet, ved Reskr. af 21 Apr. 1619 (i Ketilsens Samling), at Sysselmændene, for Eftertiden, skulle aflægge Troeskabs Eed til Kongen.

allerede før paahvilende Afgift Tingfarekiøbet blev paa denne Maade, ved Jonsbogen stadfæstet, dog saaledes, at Sysselmændene nu skulde indfordre det, og betale Tingmændene deraf hvad enhver især kunde tilkomme, men beholde selv Overskudet. (Tingfarebalk. 2 Kap. og kongel. Underr. Pligt. 1 Kap.) Desuden paabyder Lovbogen en nye Afgift til Kongen, som kaldes Skat; Den var af lige Størrelse med og skulde udredes af dem der var pligtige til at yde ovennævnte Tingfarekiøb. (Jonsb. sidstn. Sted.) Begge disse Afgifter, endskiønt de i Loven omtales samlede eller ved Siden af hinanden, havde derfor ikke ganske den samme Oprindelse eller Bestemmelse. Men i den senere Tid blev de omhandlede Tingmænd, (som da kaldtes Laugrettesmænd, fordi de vare Bisidder ved Laugretten) udbetalt af den kongelige eller saakaldte Justits = Kasse Godtgiørelse for deres Reise til Altinget, hvorimod Skat og Tingfarekiøb bleve oppebaarne som en Afgift, der tilkom Kongen allene (jevnf. Anordningen af 16 November 1764 [5]). Herved bortfaldt da Anledningen til at skiælne imellem disse Afgifter, men især efterat Altinget og Laugtingsretten ved Fr. af 11te Juli 1800 bleve ophævede, og de Udgifter følgeligen bortfaldt som med Laugrettesmændenes Tingreise vare forbundne. Begge Afgifter pleje derfor nu at indbefattes under Navn af Skat, og blive saaledes i det følgende omhandlede.

---

[5]) Findes i Fogtm. Samling af Reskript, m. m. og i Laugtingsbogen for 1765.

§. 12.

Om Forpligtelsen at erlægge Skat og dens Størrelse bestemmer Jonsbogen: *) at enhver Bonde der, for sig selv, og for hver Person han nødvendigen skal underholde, ejer een Koe, eller eet Qvilde, (andre Kreaturer som gielde lige med een Koe) een Baad eller eet Garn, og desuden een Oxe, eet Øg eller Hors (Hest eller Hoppe), samt alle de Ting (ubeheftede med Giæld) hans Boe ikke kan undvære, er pligtig til at betale Skat og Tingfarekiøb, der tilsammen, for hver Bonde, er 20 Alen. Saa skal og løs og ledig Person, der ei er boesat, være sig Mand eller Qvinde, betale Skat, naar han for sig selv ejer 10 Hundrede uden Gield, eet Hundrede for hver Person han skal forsørge og eet Hundrede derover. (Kongl. Underf. Pligt 1 Kap., og Kong Hagens Retterbod). I Henseende til hvilke Personer den Paagiældende skal underholde er anordnet: at det er alle dem, mod hvilke ham paaligger Forsørgelsespligt (uden Tvivl Hustrue, Børn og trængende Slægtninge) saavelsom Tyende, hvis Arbeide han ikke kan undvære (Jonsbog. sammest.) Men ovennævnte i Loven bestemte Regel for Skattens Erlæggelse af boesatte Personer skal, ved gamle Sædvaner og Øvrigheds Resolutioner, være forandret forhen: at ikkun de Bønder an-

*) Angaaende Skatten, især dens nærværende Beskaffenhed kan efterses, Lindahl om den Isl. Almue S. 15, og den Isl. Oversættelse S. 21. samt Stephensens Gaman og Alvara, 1 B. S. 122.

sees nu Skatpligtige, som angive af Løsøre, ei allene saa mange Hundreder til Tiende som de have Folk, sig selv iberegnede, at forsørge, men i det mindste eet Hundrede derover. Af Nogle paastaaes endog, at det hist og her skal være brugeligt, at fordre Skat af alle dem, som yde Skiftetiende af løst Gods. (see §. 6 foran). Men denne Fremgangsmaade vilde være saa aldeles modstridende Lovens foranførte Bestemmelse, at Man neppe kan troe, at den nogensteds skulde være brugelig. Det indsees iøvrigt let, at ovennævnte Regel, som nu følges for at bestemme Skatpligten, i flere Henseender afviger fra Loven, da denne ei altid tillader den Paagiældende ved Skattens Bestemmelse at fradrage for hver Person han underholder, endog ikke den som nødvendigen hører til hans Familie, saameget Gods som udgior 1 Hundrede til Tiende. Til nærmere Oplysning om Skattens egentlige Beskaffenhed kan ellers anmærkes: at den uforanderligen er 20 Alen, hvad enten Vedkommende angive meget eller lidet rørligt Gods til Tiende, naar dette ikkun er saameget, at Skatpligten, efter ovennævnte Forhold, derved er bleven begrundet. At dette, saavelsom at ved Skattens Bestemmelse intet Hensyn tages til, om en ejer meget eller lidet Jordegods der angives til Tiende, ofte kan medføre høi Grad af Ubillighed, behøver vist nok ingen Forklaring.

§. 13.

Efter Lovbogen skal Skatten betales med Vadmel, al Slags Skindvare, Uld og Oxehuder, ansatte til Tusk-Værdiens almindelige Maalestok Alen

(Underſ. Pligt. 1 Kap.) Senere indførtes den i det foregaaende omhandlede Evaluationsmaade, at hver Alen kunde betales med $4\frac{1}{2}$ Sk., hvorefter Skatten blev 90 Skill. i Penge, og er vel paa de fleſte Steder, ſkiønt ei altid uden Indſigelſer fra Oppebærernes Side, i lang Tid bleven erlagt paa denne Maade. Vel tillader ovenanførte (§. 8.) kongelige Reſolution af 13 Juni 1787, at Vedkommende (rimeligviis Leilændingerne) paa Kongens Jordegods i Guldbringe Syſſel og Mosfells Sveiten (Diſtrikt) ſamt paa Arneſtappens Ombud i Sneefiældnæs Syſſel, med flere, maae betale Skatten med Fiſk in natura. Men da denne Beſtemmelſe, efter Reſolutionens Medfør, ſynes at have været aldeles tilladende, den ei heller var given uden til Prøve paa 2 a 3 Aar, fra Begyndelſen af Aaret 1788, kunde det dengang og derefter neppe med tilſtrækkelig Grund nægtes Vedkommende at betale Skatten med Penge efter ovennævnte Forhold. Det modſatte kunde endog have ledet til den ſikkerligen ikke tilſigtede Ubillighed, at Kongens Leilændinger paa fornævnte Steder ſkulde, iſær naar Fiſkepriſerne vare høie, betale meget mere i Skat, end enten Kongens øvrige Leilændinger, eller andre, der vedbleve ligeſom før, at betale Skatten med 90 Skilling. For Eftertiden ſkal denne Afgift, der plejer at være indbefattet under de Indtægter af Syſſelerne, ſom overdrages Syſſelmændene til Forpagtning, (Indl. 4 §.) betales enten in natura med de i Loven beſtemte Vareſorter anſatte til Alen, eller med ſaa meget i Penge, ſom diſſe Vareſorter, eller andre ſom ved gammel Sædvane i Skattens Betaling maaſkee ere blevne dem ſubſtituerede,

koste efter aarligen satte Capitelstaxter. (Fr. 16 Juli 1817.)

§. 14.

Skatten skulle i Følge Jonsbogen være betalt førend Reiser til Altinget begyndte (sædvanligen i Juni Maaned) under Mulkt af 6 Øre til Kongen, og ydes der, hvor den Paagiældende havde stadigt Ophold før sidste Fardag, endskiøndt han siden kunde være flyttet til et andet Sted. (Undersl. Pligt. 1 Kap.) Men allerede førend Forordn. af 11te Juli 1800 ophævede Altinget, pleiede Sysselmændene, hvilket og endnu skal være brugeligt, (ligesom hvad Loven anordner om Betalingsstedet uden Tvivl er uforandret), at indfordre den paa de saakaldte Mandtalstinge, der holdes om Foraaret. I Mangel af Betaling synes det tilladeligt, i Analogie af Anordn. af 17 Juli 1782 §. 16 og Reskr. af 11te Apr. 1787 §. 3, at inddrive Skatten ved Udpantning.

§. 15.

For Skat er alle geistlige og verdslige Embedsmænd befriede, (Kongl. Resol. 7de Marti 1774 jevnf. Anordn. af 17 Juli 1783 §. 4.) saavelsom, theologiske Boesiddende Studenter, der fra Skolen ere dimitterede og i Følge Forordn. af 3 Mai 1743 aarligen giøre Rede for deres Fremgang i Theologien, samt øve sig paa Prædikestolen og i Katekisationen, om hvilke Studenter, Cancel. Skrivelse af 1ste Aug. 1801 (paaberaabt foran §. 9.) be-

stemmer, at da de hidtil fra umindelig Tid have været fritagne for at svare Skat, haves intet imod, at de saaledes nyde denne Frihed for Eftertiden.

Samme Frihed var og ved kongelig Resol. af 16 Novbr. 1764 tilstaaet Laugrettesmænd det Aar de skulde sidde i Laugretten, men dette bortfalder nu da Laugtinget ved Fr. af 11te Juli 1800 er ophævet. Derimod tilkommer Repstyrerne "Skatfrihed," i Følge kongel. Resolution af 21 Juli 1808.

Af øde Jorder der optages til Brug og Beboelse, skal ei heller svares Skat, enten i de første 20 Aar eller i første Brugers og hans Enkes Livstid, (Fr. 13 April 1776, paaberaabt foran §. 9.)

Ligeledes er ved Jonsbogen bevilget: at naar enten Huusbond eller Hustrue døer, og enten Fader og Datter, eller Sødskende, eller Moder og Søn, eller andre Arvinger, boe sammen, bør af et saadant Boe, det være stort eller lidet, ei betales mere end enkelt Skat eller eengang 20 Alen. Men dersom nogen træder udaf Fælledskabet med sin Lod, skal Skat betales deraf efter Lovens almindelige Forskrifter. (Kongl. Underf. Pligt. 1 Kap.)

Den Skat som paa sine Steder forhen blev afforbret nygifte Personer, under Navn af Boereisningsskat, erklærer kgl. Resol. af 14 Marti 1774 [7]) for stridende imod Loven, og forbyder derfor at indfordre den for Eftertiden.

---

[7]) Findes ei hos Fogtmann, men i Altingsbogen for 1774.

Iøvrigt kan slutteligen tilføjes: at det ved Forordning af 15 Mai 1705 §. 7. [*]) ei allene er Sysselmændene indskiærpet, at oppebære Skatten efter Loven, og ei anderledes, men tillige bestemt, at hvis nogen befindes at handle derimod og at oppebære Skatten over det, som Loven tilholder, bør han straffes paa sin Ære, hvilken sidste Bestemmelse dog, med Hensyn til hvad Lovgivningen i Almindelighed befaler, angaaende urigtig Oppebørsel af Skatter, vel ei kan anvendes, uden naar nogen overbevises om forsætligen at have oppebaaret mere, end hvad der tilkommer ham.

III. Giaftold.

§. 16.

Oprindelsen til denne Afgift, der efter Nogles Mening er indført omtrent 1380, (altsaa under Kong Erik af Pommerns Regiering), skal være følgende: Efter Jonsbogen var det iblandt andet Sysselmændenes Pligt at indfordre Sagefald, eller Bøder i verdslige Sager hvor de tilfaldt Kongen. Paa den anden Side vedkom det ogsaa Provsterne, som Bi-

---

*) Forordn. findes in extenso i Ketilsens Samling af Islandske Forordn., men Overskriften allene i Schous Register.

skoppernes Fuldmægtige, at opkræve Bøder for geistlige Forseelser, tilligemed Tiende og øvrige Indtægter, der, medens den katolske Religion var herskende, til Geistligheden vare henlagte. I Henseende til Bødernes Inddrivelse i geistlige og verdslige Sager, gik Provsterne paa Biskoppernes og Syßelmændene paa Kongens Vegne frem med den yderste Strænghed. Endog Bekiendelse i lønligt Skriftemaal skal undertiden af Geistligheden være bleven misbrugt for at tvinge Almuen til at erlægge Bøder. Aarsagen til denne Strænghed har sandsynligviis ei allene været selve Bødernes Størrelse, (skiønt den, som bekiendt, var af større Betydenhed efter ældre end nyere Love) men den hemmelige og aabenbare Strid, der herskede imellem geistlig og verdslig Myndighed, og som længe sigtede til gienſidig Undertrykkelse. Almuen befandt sig naturligviis meget ilde herved. Den svævede i bestandig Frygt for Tiltale, snart af Syßelmanden, snart af Provsten, og undertiden maaske af dem begge, naar den begaaede Forseelse var af det Slags, at de deraf flydende Bøder vare betydelige. Med Inddrivelse af Bøderne var ogsaa forbunden megen Besværlighed, fordi Almuen var særdeles uvillig til at erlægge dem. Man indgik derfor et Slags Forening om, at Almuen skulde være frie for geistlig og verdslig Tiltale i alle een Marks og mindre Sager, imod at enhver som svarede Tiende, hvad enten han begik Forseelse, (hvormed benævnte eller mindre Bøder vare forbundne), eller ei, skulde udrede en aarlig Recognition eller Afgift til dem, der til Bøderne vare berettigede. Afgiften, kaldte man Gavetold eller Giaftold, maaskee fordi det kunde hænde, at en

der ei havde forseet sig, og som følgelig ei burde udrede Bøder, dog kom til at erlægge den, ligesom og at en svarede mere i Giaftold end de Bøder vare, han havde paadraget sig. I begge Tilfælde var Afgiften at ansee som Gave for dem som oppebar den. Saalænge den katolske Religion var herskende, tilfaldt Giaftolden Sysselmændene og Provsterne til lige Deeling. Men ved Reformationen i 1556 og noget senere, blev Bisskoppens Anpart af Tiende tillige med den Andeel Geistligheden havde i Sagefaldet, inddraget under Kronen. Siden den Tid er Giaftolden vedbleven at være kongelig Afgift, hvis Indfordring allene vedkommer Sysselmanden.[1])

§. 17.

Størrelsen af denne Afgift og det Forhold hvorefter den skal udredes, er ei bestemt ved Lov, men beroer paa gamle Sædvaner, der, skiønt de paa forskiellige Steder ere ulige, dog komme deri overens: at Giaftoldens Størrelse skal rette sig efter Tienden, men ikkun af Løsøre. Den nu brugeligste Maade at beregne Giaftolden, skal være den: at af $\frac{1}{2}$ Hundrede (10 Øre eller 60 Alen) i

---

[1]) Angaaende Giaftolden kan efterseees:
Histor. ecclesiast. Island. 1 D. S. 560 og 3 D. S. 89 m. fl.
Arnesens Islandske Rettergang S. 45. 481 og 536.
Lindahl om den Islandske Almue, S. 17. Islandsk. Oversætteise, S. 24.
Stephensens Gaman og Alvara. S. 123.

Løsøre, som angives til Tiende, svares 1 Fisk, (d. e. ½ Alen), af 1 Hundrede 2 Fiske, af 2 Hundrede 3 Fiske, af 3 Hundrede 4 Fiske, af 4 Hundrede 5 Fiske, af 5 til 9 Hundrede 10 Fiske, af 10 til 19 Hundrede 12 Fiske, af 20 Hundrede og derover, uden Hensyn til om Formuen er stor eller liden, 20 Fiske. Denne Beregningsmaade skal tildeels være overeensstemmende med tvende Beslutninger, affattede paa Altinget i Aarene 1680 og 1686. Paa enkelte Steder skal derimod Forholdet være enten saaledes: at af hvert Hundrede fra 1 til 5 ydes 1 Fisk, af 6 til 19 Hundrede 10 Fiske, og af 20 Hundrede, samt derover, 20 Fiske, eller ogsaa, at af 11 til 20 Hundrede svares 15 Fiske. Men i Guldbringe Sydsel allene ydes, af 1 til 9 Hundrede 10 Fiske, af 10 til 19 Hundrede 12 Fiske, og af 20 Hundrede og derover 20 Fiske. Grundlaget for alle disse Beregningsmaader er vel det samme, nemlig Tiende af Løsøre, ligesom Afgiften efter ingen af dem kan overstige 20 Fiske eller 10 Alen. Men det er klart, at den sidstnævnte Omstændighed i og for sig er en Ufuldkommenhed, ikke mindre end den Ulighed, der finder Sted ved de forskiellige Forholde for Afgiftens Ansættelse.

Den Beregningsmaade som bruges i Guldbringe Sydsel er imidlertid den ubilligste, efterdi den som angiver 1 Hundrede til Tiende, skal svare i Giaftold, ligesaa meget som den der yder Tiende af 9 Hundrede, d. e. efter Forholdet 8 Gange mere.

§. 18.

I Begyndelsen er Giaftolden, ligesom de øvrige i det foregaaende omhandlede Afgifter, bleven betalt med forskiellige Varer, ansatte til Fisk og Alen. I denne Henseende befaler Reskr. af 20de Apr. 1619, [a]) at Giaftolden kan oppebæres i al Slags Islandske Varer som der paa Landet falde, enten det er sort eller hvidt Vadmel, Huder, Skind eller andre Varer, men at Sysselmænde dog ikke skulle være forpligtede til af Bønderne at anamme andet, end gode og tienlige Kiøbmandsvarer som for sit Værd igien kunne afhændes, og man kan blive qvit med. I den senere Tid er denne Afgift, uden Tvivl, hist og her bleven erlagt med Penge efter det almindelige Forhold af 2½ Skill. for Fisk, og 4½ Skill. for Alen, men herefter skal den, i Følge Forordn. af 16 Juli 1817, betales enten i Varer, (rimeligviis af det Slags som paa ethvert Sted har været brugeligt) eller med saa meget i Penge, som hver Fisk og Alen i disse Varer koste efter de aarlige Capitelstaxter.

§. 19.

Giaftolden plejer at indbefattes under de af Sysselmændene forpagtede Syssel = Indtægter. Den oppebæres paa samme Maade som Skatten, og kan uden Tvivl hos Modtvillige ved Udpantning,

---

[a]) Findes i M. Ketilsens Samling af Islandsk. Forordninger.

inddrives. (§. 8 og 14.). Geistlige og verdslige Embedsmænd, saavelsom efter Nogles Mening (jevnf. §. 9 foran) Repstyrerne ere frie for denne Afgift ligesom for Skatten. (kongl. Resol. af 1774 og 1808 jevnf. 15 §.) Den Laugrettesmænd ved Reskr. af 16 Novbr. 1769 §. 6, i denne Henseende forundte Frihed bortfalder i Følge Forordn. 11 Juli 1800. Naturligviis paahviler denne Afgift heller ikke de Ting der er tillagt Tiendefrihed, hvorom er handlet i det foregaaende. (§. 9.) Isvrigt kan, som Oppebørselen vedkommende, tilføies: at Reskriptet af 1619 paaminder: at Sysselmændene, som oppebære Giaftold og Giaffiske af Bønderne ikke maa videre anamme eller fordre, end dem bør og vedkommer, saa at Bonden med Rette over dem sig ikke skal have at beklage, hvilken Paamindelse maaskee kan ansees at være skiærpet ved Forordn. af 15 Mai 1705 §. 5, der paalægger Sysselmændene, under Fortabelse af deres Ære, at oppebære "Skatterne" efter Loven og ei anderledes.

IV. Laugmandstold og Laugtingskriverløn.

§. 20.

Endskiøndt Laugmands Embedet var et af de ældste, vigtigste og anseeligste Embeder paa Island, har dog den dertil henlagte Løn i de ældste Tider

hverken været vis eller betydelig. [1]) Ved et saakaldet aabent Brev af 7de April 1688 [2]), blev derfor Laugmandstold paabuden til at forbedre Laugmændenes [3]) Indkomster, hvilke dengang skulde have været saa ringe, at disse Embedsmænd, — som det heder, — formedelst hvis Udgifter de paa Altingsreiserne, og i andre deres Bestillingsforretninger foraarsagedes at giøre, ei kunde subsistere. Denne Anordning befaler, at der i Laugmandstold aarligen skal betales: af hver Bondegaard 2 Fiske eller i Stedet 4 Skill. danske, og af enhver Indbygger som tiender eet Hundrede eller derover, 1 Fisk eller i Stedet 2 Skill., saavelsom og af enhver af dennem som boe paa halve Boele, eller Huusmænd og kan holde 1 Koe, eller flere, 1 Fisk eller i Stedet 2 Skilling. Disse i sig selv ikke ret tydelige Bestemmelser synes efter Bogstaven at kunde fortolkes saaledes: at den der beboer en Bondegaard, skal for den betale 2

---

[1]) Om Laugmands Embedets Ælde, Vigtighed, m. m. kan eftersees Arnesens Isl. Rettergang, S. 486. og følg.

[2]) Anført i Ketilsens Samling af Isl. Forordn. in extenso og i Extract hos Fogtmann.

[3]) I de ældste Tider var ikkun een Laugmand paa Island, men siden Begyndelsen af det 14 Aarhundrede og indtil Laugmands-Embedet i Aaret 1800 blev ophævet, var der næsten bestandigen to, nemlig den ene over Landets syndre og østre Fiærding, og den anden over den nordre og vestre Fiærding.

Fiske, og naar han af løst Gods tiender eet Hundrede, (hvilket altid maa formodes at være Tilfældet) desuden 1 Fisk, i alt 3 Fiske, eller i Penge efter Anordningens Evaluation 6 Skilling. Den som beboer halvt Boel (hvis Størrelse, da den er ubestemt, bør med Hensyn til hvad i Danmark og Norge gielder i lignende Tilfælde, komme an paa ethvert Steds Skik og Brug) 1 Fisk, og dersom hans Tiende af løst Gods er 1 Hundrede, eller derover, desuden 1 Fisk, tilsammen 2 Fiske, eller 4 Skill. i Penge. Og enhver Huusmand, der kan holde i det mindste 1 Koe, (om hvem det følgeligen forudsættes at han har Jordbrug), saavelsom enhver anden, der af løst Gods angiver 1 Hundrede til Tiende, 1 Fisk eller 2 Skilling. [*]) Ved Indstiftelsen af en Landsoverret for Island ophørte Laugmands Embedet, og denne Afgift tilfaldt derefter den kongelige Kasse, som igien bestrider Udgifterne til Lønning for de Tilforordnede i Retten, m. m. (Forordn. 11 Julii 1800.)

Endskiønt Laugmandstolden i den Lov der paabød den, er reguleret med Hensyn til den da brugelige almindelige Maalestok af Fiske, kan den dog maaskee med antagelig Grund ansees at være paabuden i Penge, (hvormed den ogsaa, saavidt vides fra umindelige Tider er bleven betalt), fordi Anordningen selv evaluerer den til bestemt Betaling, paa

---

*) Angaaende Laugmandstolden kan eftersees:
Lindahl om den Isl. Almue, S. 25 og den Isl. Oversætt. S. 35.
Stephensens Gaman og Alvara, 1 D. S. 125.

denne Maade. Heraf flyder, at den neppe bør henføres til det Slags Afgifter som efter Forordn. af 16 Juli 1817, skulde betales efter aarlige Capitelstaxter, men at den endnu kan betales med Penge efter dens oprindeligen ansatte Beløb. I denne Henseende kan derhos anmærkes: at det i Anledning af ovennævte ved Landsoverrettens Indretning foregaaede Forandring med Laugmandstolden, ved Rentekam. Skrivelſ. af 24 Juli 1802 til Stiftamtmanden og Amtmændene er foreskrevet, at Sysselmændene, naar de aarligen indbetale Laugmandstolden til den kongelige Jordebogskasse, skal tillige afgive til Landfogden behørig Forklaring om dens Beløb, og at de for Eftertiden skulle nyde den dem, ved Reſkr. af 14 April 1759, [5]) forundte $\frac{1}{5}$ Deel af Toldens Beløb. Endvidere er ved Rentekam. Skriv. til Landfogden, af 27de April 1805, bestemt: [6]) at han ved at modtage denne Afgift af Sysselmændene til den kongelige Kasse, skal beregne de i Anordningen af 1688 omhandlede 2 Skill. danſk efter Species, med $2\frac{1}{4}$ Skill. Courant for hver Fisk.

§. 21.

Sysselmændene indfordre Laugmandstolden, og maae hos Modtvillige Ydere udpante den i Følge

---

[5]) Reſkriptet findes hos Fogtm., men ikke den paaberaabte Canc. Skr.

[6]) Findes ei hos Fogtmann, og er neppe nogensteds trykt.

Reſkr. af 11te April 1781 §. 3. Alle de der ere fritagne for Tiende, Skat og Giaftold, ere ogſaa fri for at ſvare denne Afgift. (§. 11, 15 og 19 foran). I Henſeende til Tiden, m. m., da den af Syſſelmændene bør være indbetalt, er ved en Bekiendtgiørelſe fra Stiftamtmanden over Island af 15 Juli 1778 [7]) (der ſkal være grundet paa Canc. Skrivelſe af 14 Febr. ſ. A.) iblandt andet beſtemt: at denne Afgift ſkal betales til Laugmændene paa Altinget (i Juli Maaned), eller i det ſeneſte inden Auguſt Maaneds Udgang, med den Sum ſom Syſſelmænd og Laugmænd ere blevne enige om. Derſom nogen udebliver med Betaling til denne Tid, kan Laugmanden hos vedkommende Amtmand begiære Ordre til Exekution, ſom den uden videre Lovmaal foranſtalter. For ſaadan Forſømmelſe med Laugmandstoldens Betaling, ſkal den paagiældende Syſſelmand første Gang mulkteres med 2 Rdlr., men ſkeer det oftere, da hver Gang ſiden, med 4 Rdlr., hvilken Mulkt, om den ei i Mindelighed betales, inddrives paa nysnævnte Maade, og tilfalder Juſtitskasſen. Det ſaaledes anordnede om Afgiftens Betalingstid, kan, da ſaavidt vides, ingen modſat Beſtemmelſe herom ſeenere er udgiven, endnu anſees gieldende.

Det synes ogſaa utvivlſomt, at ſiden Laugmandstolden forhen ſkulde hos vedkommende Syſſelmænd der ei betalte den i rigtig Tid, udpantes, (hvilket og er Tilfældet med Reſtance af Kongen

---

[7]) Indført i Altingsbogen for 1778.

vedkommende, Forpagtnings-Afgifter, (Jnd. 4 §.) at den endnu paa samme Maade hos de Paagjældende bør inddrives, naar isvrigt behørig Forklaring er afgiven om det Beløb, vedkommende Syßelmand skal tilsvare den kongelige Kaße, men Betaling til foreskreven Tid udebliver.

Efter den strænge Ret kan ovennævnte Mulkt til Justitskaßen, skiønt Afgiften nu tilfalder Kongen, i saadanne Tilfælde ei heller ansees for ophævet, ihvorvel det er noget usædvanligt, at deslige Tvangsmidler skulde forbindes med Mangel paa rigtig Betaling af kongelige Afgifter.

§. 22.

Laugtingskriver-Embedet blev indført ved Rescript af 9 Mai 1593. [8]) Daværende Befalingsmand over Island, Henrik Krag blev derved paalagt, at udnævne en god og forstandig Mand til Laugtingskriver (som paa Laugtinget altid kunne være tilstede, og give hver Mand som nogle Sager til Laugtinget haver at forrette, hvis Dom og Sententser blive affagte, beskrevne) samt at tillægge ham af Landets Indbyggere tilbørlig Underholdning og Besoldning. Men denne sidste Befaling er dengang sandsynligviis ei bleven fuldbyrdet, thi i kongelig Resol. eller Forordning af 27de Mai 1638 [9]) er

[8]) Anført i Ketilsens Samling af Isl. Forordn. Ellers kan hermed jevnf. Arnesens Isl. Rettergang, S. 517 følg.

[9]) Findes ligeledes i Ketilsens Samling.

derefter bestemt: at eftersom om Landtingskriverens Løn indtil den Tid intet vist er anordnet, skal ham efterdags gives til Løn, af hver Syssfelmand, halvanden Rigsdaler, af hver Klosterholder een Rigsdaler, og af hver Ombudsholder een Rigsdaler. (Landtingskriverens Pligter blive ved denne Lov ogsaa nærmere bestemte.)

Ved Laugtingets Ophævelse tilfaldt Laugtingskriverlønnen den kongelige Kasse, (Forordn. 11 Juli 1800 §. 5.) og bør den derfor, af Sysselmænd, Klosterholdere og Ombudsholdere, naar de have Sysselernes- Klostergodsernes- og Ombudsjordernes-Indtægter i Forpagtning, nu betales til den kongelige Jordebogskasse. Men hvis nysnævnte Indtægter af et Syssel, Klostergods eller Ombud, ere overdragne Vedkommende til Administration imod aarlig Løn, eller en vis Deel af den aarlige Indtægt, maa Laugtingskriverlønnen, efter Sagens Beskaffenhed, aldeles bortfalde.

V. Mandtalsfisk.

§. 23.

Denne Afgift finder ikkun Sted i Guldbringe Syssel inden Sønder Amtet og i Snefjældsnes Syssel i Vester Amtet. Den bestaar i nogle Fiske, som erlægges af dem, der i Fisketiden (Vertid kaldet) søge Fiskeri ved benævnte Sysseler, men ere hiemmehørende i andre Districter.

Oprindeligen, og tildeels endnu, er Afgiften ei grundet paa nogen Lov, men paa gamle Sædvaner, der skulde være begyndte i det 16 Aarhundrede, omtrent ved Reformationen, uden at Anledningen dertil nøiagtigen vides. Saaledes fortælles iblandt andet, i Henseende til dens Oprindelse, at en Foged i Guldbringe Syssel skal have overtalt Fiskerne (ventelig dem der ikke hørte til Distriktet) at give sig nogle Fiske, hvilket de og i Begyndelsen godvilligen skal have giort, imod at han igien viiste dem Villighed ved Beværtning, og i andre Maader. Paa samme Maade skal det være gaaet til under den næste Foged, og saa videre indtil Erlæggelsen af Fiskene var bleven et Slags Sædvane, som Fogderne paastode indeholdt Forbindtlighed for Yderne.

Paa en, som det synes, langt rimeligere Maade søge andre Anledningen til denne Afgift i Jurisdiktionernes Tilstand i ældre Tider. Sysselmændene vare dengang forpligtede til at holde Ting og Rettergang, uden af Almuen at nyde Godtgiørelse eller Løn for disse Forretninger. Denne Pligt, saavelsom den Klausul, der dengang plejede at staae i Forlenings- eller Bestallings-Brevene, "at Sysselmanden skulle holde Indbyggerne ved Islands Lov og Ret", have de, maaskee ei uden Grund, søgt at forklare derhen, at Retspleje uden Vederlag paalaae dem ikkun i Forhold til hvert Syssels egne Indvaanere, men ikke imod Fremmede. Sysselmændene i Guldbringe og Snefiældenæs Sysseler havde ogsaa særdeles Anledning til at betragte Sagen fra denne Side, fordi i ældre Tider (hvilket ogsaa er Tilfældet endnu) søgte Mængden af Fiskere fra Oplandet til deres Embedsdistrikter, hvor disse

Folk undertiden besværede Øvrigheden med en Mængde Forretninger, for hvilke det var billigt, og i andre Henseender passende, at de svarede nogen Betaling.

Saalænge Fogderne i Guldbringe Syssel modtog Mandtalsfisken som Villighed blev den betalt af Almuen, uden nogen særdeles Uvillie, men da de begyndte at fordre den som bestemt Afgift, opstode Indsigelser. Imidlertid opnaaede Almuen ikke paa denne Maade Hensigten. Thi Kongens Lensmand over Island, Laurids Kruse dømte tilligemed begge Laugmænd i Aaret 1500 paa Altinget, at hver fremmed Fisker i Guldbringe Syssel, som der fangede 30 Fiske, skulde, under Mulkt af 4 Mark, betale Fogden sammesteds 2 Fiske. Afgiften blev saaledes først indført i det Syssel hvor Fogderne, som dengang plejede at være Lensmændenes Fuldmægtige, i Henseende til Indfordringen af de dem tillagte Indtægter, vare boesatte. Men naar den er indført i Snefiældenes Syssel, kan ei bestemt udfindes. Almuens Uvillie og Indsigelser mod Mandtalsfiskene ophørte imidlertid ikke, især da vedkommende Øvrighed søgte at inddrive den hos alle og enhver, som i fornævnte Sysseler dreve Fiskeri. I Aaret 1654 blev derfor paa nye af Laugmænd og Laugrettesmand dømt og anordnet, at Mandtalsfiske allene skulde betales af Fiskere som kom fra andre Distrikter, men at Indbyggerne, som betalte Giaftold i oftnævnte tvende Sysseler, burde i denne Henseende være befriede.

Efter denne Tid ere mange Domme affagte om denne Afgift, der alle vise, at Almuen i lang Tid har været utilbøjelig at erlægge den. [1])

§. 24.

Angaaende Mandtalsfiskens Ydelse i Snefiælds-nes Syssel, er ved kongelig Resolution af 9de April 1781, [2]) der stadfæster et af vedkommende Amtmand i Aaret 1761 derom udgivet Regulativ, bestemt: at alle og enhver af de Fiskere fra fremmede Sysseler, som sig udi Fiskeværene (de Steder hvorfra Fiskeri drives) i dette Syssel om Vertiden opholde, skulle, ligesom forhen, svare den kongelige Rettighed, som kaldes Mantalsfisk, til Stedets Sysselmænd, som bemeldte Rettigheds Forpagtere, (Resol. 1 §.) og at enhver, som det paaligger at svare denne Afgift, (nemlig, eftersom da var brugeligt, enhver der fangede 30 Fiske i Vertiden) bør betale 2 Fiske udi de Sorter Varer, som hidtil overalt have været brugelige. (Resol. 3 §.)

---

[1]) Angaaende Mandtalsfiskens Oprindelse, m. m., kan eftersees:
Histor. Island. ecclesiast. 3 D. S. 35.
Ketilsens Samling af Isl. Forordn. 3 D. S. 92 o.
Lindahl om den Islandske Alm. S. 18. Den Isl. Oversættelse, S. 27.
Stephens. Gaman og Alvara, 1 B. S. 124.

[2]) Er ei anført i Fogtmanns Samling, men findes i Altingsbogen for 1781.

I Begyndelsen var denne Afgift i Guldbringe Syssel, som foranmærket, ligeledes 2 Fiske af hver fremmed Fisker, som der fangede 30 Fiske; Men den er senere, uden at man veed naar, eller ved hvilken Anledning, forandret derhen: at hver saadan Fisker, som i Vertiden fanger 60 Fiske, bør svare 3 Fiske, hvilket skal komme overeens med tvende Domme affagte paa Altinget i Aarene 1643 og 1713. For dette Syssel er ogsaa anordnet at den skal erlægges in natura i Følge kongl. Resol. af 13de Juni 1787. (paaberaabt foran §. 13).

Efter disse Bestemmelser kan det vel antages, at de Vedkommende i Almindelighed vilde være i Stand til at betale Mandtalsfisken in natura. Men da Resolut. af 1781 dog synes at forudsætte, at den i Snefieldsnæs Syssel maa betales med andre Varer end Fisk, og disse Naturalier maaskee undertiden ogsaa kunde mangle ved Afgiftens Forfaldstid hos Yderne i Guldbringe Syssel, bør Afgiften i saadant Tilfælde, uden Tvivl, overeenstemmende med Forordn. af 16de Juli 1817, betales med saa meget i Penge, som efter aarlige Capitelstaxter udgiør Værdien af den Fisk som burde betales.

§. 25.

Om Fremgangsmaaden ved at oppebære Mandtalsfisken i Snefieldsnæs Syssel, er i Resol. af 1781 anordnet: at hver Bonde i dette Syssel skal af de Baade der holdes til Søes paa hans egen eller Leiegrund indsamle de Mandtalsfiske, som Fiskerne til Sysselmanden bør betale, samt aarlig ved Fisketidens Slutning til Sysselmanden indgive

en Fortegnelse paa alle Fiskebaadene, som paa hans Grund have været til Søes, hvem derpaa har været Formand og Fiskere, samt hvor enhver af dem er hiemmehørende (Resol. 6 §.) Samme Slags Forklaring maae og de Bønder i Guldbringe Syssel, der have antaget fremmede Fiskere i Vertiden, afgive til Sysselmanden paa de aarlige Mandtalstinge. Ved Fisketidens Slutning skal Mandtalsfisken udredes i Snefiældnæs Syssel, og skulde nogen viise sig vægerlig derimod, skal den inddrives med tvende Mænd, ved prompte Exekution, af den Trodsiges Fiskelot (Fangst) (Resol. 4 §.) Men i Fald nogen lader sig oftere finde i saadan Modtvillighed, skal han paa nye udpantes og betale den foraarsagede Inddrivelses Omkostning, eller og til Tinge for slig Opsætsighed tiltales eller søges. (Resol. 5 §.) At Mandtalsfisken ogsaa maa udpantes hos Modvillige i Guldbringe Syssel, synes hiemlet i Analogien af ovennævnte Resolution, og i Reskriptet af 11 April 1781. (paaberaabt foran §. 8.)

I Snefiældenæs Syssel er denne Afgift indbefattet under de af Sysselmanden forpagtede Indtægter; men i Guldbringe Syssel, hvor Sysselmanden er tillagt aarlig Løn af den kongelige Kasse, indfordres den tilligemed de øvrige kongelige Indtrader, der saavidt de erlægges med Varer af ham foranstaltes bortsolgte, og derefter indbetales til Landfogden.

§. 26.

For at erlægge Mandtalsfisk ere alle kongelige Betientes, Præsters, Enkers og Laugrettesmænds

Tienere fritagne, efter gammel Sædvane og Resol. af 1781 §. 2, jevnf. Anordn. af 17 Juli 1782 §. 4. Dog bortfalder denne Frihed nu, hvad Lagrettesmænd angaaer, efter Forordn. af 11 Juli 1800, men ansees derimod at tilkomme Repstyrernes Tienere, i Følge Reskript af 21de Juli 1808 (paaberaabt Indledn. 4 §.) Sagen er imidlertid i Forhold til de Sidstnævnte tvivlsom, da Reskriptet forunder dem ikkun "Skattefrihed og Fritagelse for at deeltage i Fattiges Underholdning", hvortil Mandtalsfisk, i Følge Udtrykkene ei synes at kunde henføres, ligesom Frihed for almindelige Afgifter ei heller, uden indlysende Grunde, bør forstaaes udvidende. Af den Aarsag synes man ogsaa at burde nægte dem der optage øde Jorder, Frihed for Mandtalsfisken, skiønt Forordn. af 15 April 1776 §. 10 og 11 forunder dem i nogen Tid Frihed for Skat og Tiende i Almindelighed.

VI. Andre Afgifter og Indtægter.

§. 27.

Da Island hidtil er bleven forskaanet for Grund- eller Matricul-Skat, (uden forsaavidt Tiende af Jordegods har Lighed dermed) Told og Stempelpapiir, m. m. ere de Afgifter og øvrige Indtægter, som i dette Afsnit blive at afhandle, ikke mange eller betydelige. For en stor Deel finde de ogsaa

Sted i Danmark, og ere tildeels i andre Skrifter [1]) udførligen omhandlede. Man anseer derfor tilstrækkeligt, blot at opregne de vigtigste af dem, og at henvise til de Love, hvorpaa de ere byggede, samt at anmærke, naar et eller andet i Særdeleshed maatte være anordnet for Island, vedkommende Oppebørselen, m. m. Iøvrigt anmærkes: at ingen af disse Indtægter ere overladte Sysselmændene i Forpagtning.

Fortegnelsen, der ei letteligen kan, eller behøver at bindes til nogen bestemt Orden, er denne:

1) Extrapaabud af Embeds Indkomster for geistlige Betiente som oppebære Gage eller Embeds-Indkomster af Kongen eller af offentlige Stiftelser og Indretninger, efter Forordning. af 14 Mai 1768 og 12te Juni 1770 og kongl. Resol. af 20 Marti 1775. [2]) I Henseende til denne Skat, er ved Rentekam. Skrivelse af 24 Mai 1775, [3]) til Amtsøvrighederne nærmere bestemt: a) at de aarlige Angivelser fra de verdslige Betiente, over deres Indkomsters Beløb i det næst foregaaende Aar, skulle uvegerligen være til Stiftamtmanden og Amtmændene indkomne inden Fardag i næste Foraar, paa det de betimeligen kunne tilstilles Landfogden, med Amtmandens Attestation, for derefter at beregne Skatten. Den

---

[1]) Et vigtigt Verk i denne Henseende er J. H. Vogts Udsigt over det danske Monarkies Skattevæsen. Kbhavn. 1815.

[2]) Resol. findes i Altingsbogen for 1775, men ei hos Fogtmann.

[3]) Herom gielder, i begge Henseender, det samme.

som da forsømmer at indlevere sin Angivelse til rette Tid, dikterer Stiftamtmanden (rimeligviis ogsaa vedkommende Amtmand) i Kraft af Forordn. af 14 Mai 1768 §. 8., en Mulkt fra 1 til 3 Rdlr. til Sognets Fattigkasse, hvilken Mulkt hos den Skyldige foranstaltes ufortøvet exeqveret. De af Geistligheden som lade sig finde i saadanne Forsømmelser dikteres ligeledes saadan Mulkt til de Fattige af Biskoppen, og foranstaltes den ufortøvet exeqveret ved Stedets Sysselmand paa Biskoppens Reqvisition. b) at Procent-Skatten for hvert Aar skal i det seneste erlægges inden næste Aars Laugting, (i Juli Maaned); og naar det ikke skeer, skal Landfogden, i Overeensstemmelse med Rentekammerets Ordre til ham, af 11te Marts 1761, betræffende de ordinaire Contributioner, melde sig hos Stiftamtmanden (eller vedkommende Amtmand) med Liste over de Resterende, saavel af geistlig som verdslig Stand i deres Amt, hvilken vedkommende Amtmand paategner til Execution, hvorefter den saaledes paategnet tilsendes den Sysselmand, i hvis Syssel den Skyldige boer, og om det er en Sysselmand hos hvem der skal exeqveres, da til nærmeste Sysselmand, eller en anden til denne Forretning constitueret duelig Mand, for at giøre Executionen. (jevnf. isvrigt Indledn. 4 §.) For saadan Reise nyder den Exeqverende for hver 5 Mile 1 Rdlr., og for Forretningen selv 2 Rdlr., samt tvende Vurderingsmænd, som han skal have med sig, 10 Fiskes Værd dag-

sig, saalænge Reisen og Forretningen varer. (jevnfør hermed Forordn. af 15 Apr. 1776. §. 9. som tillægger de Vedkommende, ved Udpantning af resterende Forpagtnings Afgifter for kongelige Jordegodser, samme Betaling.) Derefter skal det exseqverede Beløb, naar det er giort i Penge, tilstilles Landfogden. Og c) at hvad Angivelserne i sig selv angaaer, maa det forblive derved, at Vedkommende, i Følge Forordn. af 14 Mai 1768 §. 8, aarligen, og hver for sig, giøre over Beløbet af deres hvert Aar virkelig havte Indkomst skriftlig og saa nøje Angivelse, som de, naar forlanges, eedelig kunne bekræfte, hvorpaa ogsaa Angivelserne udtrykkelig (skulle) clausuleres. Og naar det hele Beløb saaledes af dem, uden Afkortning, rigtig er anført, tillades dem at fratrække det Slags derpaa hæftende aarlige Udgifter, der, ligesaavel som Procent-Skatten selv, ere at ansee som publike Contributioner; Dog at saadanne Udgifter med sammes Beløb hver for sig udi Angivelsen stykkeviis specificeres.

2) Rangskat af Personer som ere benaadede med nogen Rang, i Følge Forordn. af 17de Jan. 1764. (jevnf. Forordn. 14 Octbr. 1746, og 12 Aug. 1808.) og ovennævnte kongl. Resol. af 20 Marti 1775.

3) Fire Procent Afgift af Arv, som tilfalder andre end Egtefælle, Livsarvinger, Fader, Moder og dem som med hende arve, efter Forordn. af 12te Septbr. 1792. Derimod er den ved Forordn. 13 Jan. 1792 paabudne

⅓ Procent Afgift af Arv, (jevnf. Sportel Reglementet for Danmark af 22 Marti 1814 §. 86.) ikke giældende i Island, i Følge Cancellie-Skrivelse af 1 Octbr. 1805 *) til Stiftamtmanden sammesteds, venteligen fordi Overformynderier ikke ere endnu indrettede i Island, skiøndt de i enkelte dette Land vedkommende Anordninger omtales, f. Ex. Forordn. 27 Novbr. 1816,

4) Forhøielses-Afgift af 12½ Procent paa Sportler og Gebyrer som ere tillagte Embedsmænd, m. m., efter Forordn. af 25de Jan. 1805.

5) En halv Procent af al Arv saavelsom af faste Eiendommes Værdi, naar de til nye Eier overdrages, i Følge Forordn. af 8de Februar 1810, jevnf. Pl. af 5te Mai s. A. Derimod erlægges denne Afgift ikke ved Bygselsteders (Jorders) Overdragelse til nye Leilændinger i Island, i Følge kongl. Resol. af 1ste Febr. 1810, maaskee fordi Jorderne sammesteds ikke have nogen af Kongen approberet Matriculskyld, som kunde, ligesom i Danmark og Norge, være Maalestok for Afgiftens Størrelse efter sidstn. Forordn. 6 §.

6. Gebyrer for Bevillinger som Stiftamtmanden og Amtmændene meddele Vedkommende overeensstemmende med Forordn. 23de Mai 1800, og kongl. Resol. af 14 Juni s. A.

---

*) Er ikke anført i Fogtmanns Saml. af Reskripter.

7) Afgift af 5 Rigsbankdaler rede Sølv for Commercelæst af hvert Handels-Skib som expederes direkte fra Island til fremmede Steder, i Følge Forordn. af 11 September 1816 om udvidet Handels-Frihed for Island, §. 17.

8) Forladt-Arv, efter Norsk. Lov 5—2—11 og Reskr. af 17de Febr. 1769 (som indfører Norsk. Lov 5—2 som giældende paa Island) saavelsom kongelig Resol. af 7de Febr. 1780, der er communiceret Amts Øvrighederne i Island ved Rentekam. Skr. af 19 Juni 1813, (jevnf. kgl. Resol. af 20 Marti 1793,) hvilke Lovbud dog i flere Henseender ere forandrede ved Forordn. af 2 April 1817. Sidstnævnte Forordning er ogsaa forkyndt i Island, skiønt ikke alle dens Bestemmelser ere der anvendelige. [5])

9) Post-Intrader, i Følge kongl. Reskripter af 13 Mai 1776 og 8 Juli 1779 [6]) hvorved, saavelsom ved Rentekam. Skrivelse til Stiftamtmanden over Island, af 15 Juni 1786, et Slags Post-Indretninger organiseret i Island. Men disse Indtægter ere meget ofte saa ubetydelige, at den kongelige Kasse maa

---

[5]) Conferenceraad Stephensens Klausturpost. No. 7. 1818.

[6]) Disse Reskripter omtales ei hos Fogtmann. Men det sidste er trykt in extenso i Altingsbogen for 1780, og af dem begge haves Islandsk Oversættelse i Jonsonii Vasaqver (Lommebog) Kiøbenhavn 1782.

udrede det manglende til at bestride de af Post-Indretningen flydende Udgifter.

10. Skibbrudent Gods og Vrag, efter Plakat. af 4 Mai 1778 om Forstrandsretlighed i Island, (jevnf. Jonsbog. Vragbalk.) Forordn. 21 Marti 1705 og 7 Decbr. 1775, med fl. Anordninger, der, skiøndt egentligen givne for Danmark, dog sandsynligviis ere publicerede som giældende i Island.

11) Konfiskerede Varer og Bøder for utilladelig Handel, efter Forordning. af 13de Juni 1787, om den Islandske Handel og Skibsfart, 1 Kap. 2; 8 §. jevnf. 9 §. og 2 Kap. §. 2. (Jevnfr. ogsaa Reskr. af 14 Martii 1785 og Plakaten af 1ste Juni 1792 og 23 April 1793.) Samt Forordn. af 11 Septbr. 1816 om udvidet Handelsfrihed for Island, §. 9 og 10. m. fl.

12) Sagefaldet, hvortil paa dette Sted henføres alle Slags Kongen tillagte Bøder, efter Jonsbogen, og Chr. den Femtes Norske Lov, (saavidt den gielder paa Island), saavelsom ældre og nyere Anordninger. Hvis Bøderne, (som ofte kan være Tilfældet) ere bestemte til Lod Sølv, bifalder Cancellie Skrivelse af 14 Juni 1806,[7]) at eet Lod bør beregnes i Island, til 48 Skilling i Penge, saaledes som ved Praxis i Danmark er antaget, (hvilket af forskiellige Lovbestemmelser desuden lod sig godtgiøre.) Det egentlige Sagefald (dog med Undtagelse af Hovedlodder) var siden 1736 overdraget

---

[7]) Denne Canc. Skr. er saavidt vides ingensteds trykt.

vedkommende Syßselmænd i Forpagtning saaledes, at de, imod at oppebære og beholde det, erlagde en vis aarlig Afgift til den kongelige Kasse. (kongl. Resol. af 26 Martii 1736.) Men denne Indretning, der ei var saa aldeles passende, fordi enhver Syßselmand er baade Foged og Dommer i hans Embeds-Distrikt, (Indledn. 4 §.) er ophævet ved kongl. Resol. af 25 Juli 1808 *) som, saavidt vedkommer dette Sted, anordner, at det af Syßselmændene indtil den Tid oppebaarne Sagefald, skal tilflyde de i hvert Syßsel da oprettede, saakaldte Sagefaldskasser, (om hvis Bestemmelse, m. m. skal i Anledning, af Delinqvent Omkostninger, blive talt i det folgende), imod at den for Sagefaldet erlagte aarlige Forpagtnings-Afgift til den kongelige Kasse, ophører. Iøvrigt er den her omhandlede Indtægt af næsten ingen, eller ikkun liden Betydenhed, da Bøder nu sjælden falde, især efter at de i Lejermaals Tilfælde ved Plakat af 12 Juni 1812, (der saavidt vides ogsaa gielder paa Island,) ere ophævede, og for begaaet Hoer betydeligen nedsatte, samt til Justitskassen henlagte, ved ovennævnte Reskr. af 1808. 11 og 12 §§.

---

*) Findes anført i Fogtmanns Samling af Reskripter.

Anden Afdeeling

om

Commune-Afgifter og flere des-
lige Byrder.

§. 1.

De Bidrag og Byrder, som under denne Afdeling blive at omhandle, vedkomme enten en eller anden for det Almindelige nyttig Indretning, eller sigte nærmest til Indbyggernes Gavn i et eller andet enkelt Distrikt. Men skiønt de i denne Henseende have fuldkommen Lighed med Tyngder af samme Slags i Danmark og Norge, ere de dog i andre Henseender derfra meget forskiellige. I Island er Maalestokken for disse Præstationer meget ofte ikke bestemt ved nogen Lov, men ved Øvrigheders Resolutioner og ved Sædvaner, der ofte ere hinanden imodsatte, endog i den Grad, at med een og samme Præstation undertiden forholdes paa forskiellig Maade i nærliggende Distrikter. De vigtigste Byrder af det ovennævnte Slags, ved hvis Fremstilling en meget detailleret Udførlighed ansees overflødig, (ligesom smaa Afgifter, der ydes til vedkommende Embedsmænd, paa et eller andet enkelt Sted blive som eenslige og ubetydelige udeladt,) ere følgende.

§. 2.

Delinqvent-Omkostninger, [1]) m. m. Angaaende Arrestanters Transport og derved foranledigede Udgifters Bestridelse, indeholder Canc. Skrivelse af 10 Mai 1788 [2]) følgende almindelige, skiønt nu tildeels ikke anvendelige Bestemmelser: Paagrebne Misdædere, Tugthuusforbrydere og Rømningsmænd, samt Arrestanter i Almindelighed bør transporteres af Almuen, nemlig af Bønder paa de ved Vejen beleiligst liggende Gaarde, imod forholdsmæssig Erstatning af de øvrige Bønder i Sysselet, dog de Arrestanter undtagne som Sysselmændene have at sende til Laugtinget, hvis Transport i Følge med Arrestholdet vedkommende Sysselmænd ved egne Folk selv bør besørge, ligesom og slige Arrestanters Transport fra Laugtinget bør forblive paa Sysselmændenes Regning. Hvad de Arrestanter angaaer, som ere rømte fra Tugthuset, da bliver disses Paagribelse og Transport for Tugthusets Regning; Hvorhos i Henseende til Transporten for Løsgiængere, som skulle til Tugthuset, den ved

---

[1]) Hermed kan sammenholdes:
Lindahl om den Islandske Almue, S. 34. Islandsk. Oversættelse, S. 49.
Stephensens Gaman og Alvara, S. 131.
Sammes Handbók fyri hvörn Mann. S. 63 og 220 fl.
Sammes Island i det 18de Aarhundrede, S. 371 m. fl.

[2]) Anført hos Fogtmann og i Altingsbogen for 1788.

Fundatſ. af 3 Martii 1784 befalede Erſtatning af det Sysſel, hvor en ſaadan Perſon i de ſidſte to Aar for den længſte og meſte Tid har opholdt ſig, kan, ſiden denne Erſtatningsmaade, ſkal have megen Vanſkelighed og Tidsſpilde i Følge med ſig, bortfalde, og ſkal denne Transport blive for Almuens Regning, iſær ſiden Reſkr. af 11 April 1781 befaler, at den, der hunſer Løsgjængere eller andre, ſkal bøde ½ Rdlr. for hver Uge, hvilket naar det overholdes, formeentlig vil giøre den attraaede Virkning, (Skrivelſ. 1 §.) Disſe af Almuen transporterede Arreſtanter bør føres, ikke fra Gaard til Gaard, men fra Sogn til Sogn imellem Repſtyrer og Repſtyrer, ſamt med bagbundne Hænder og forſynede med fornøden Følgevagt. I Fald nogen Arreſtant undviger de Vagthavende, bør disſe anſees med Penge- eller Tugthuusſtraf efter Omſtændighederne, hvad enten Undvigelſen er ſkeet af Uforſigtighed eller med fri Villie. (Skrivelſ. 2 §.) De af Almuen ſom forrette denne Arreſtant-Flytning, kan derfor tillægges 32 Sk. for een Tingmanneleid (omtrent 5 Miile) for hver Arreſtant, eller i Forhold dertil, hvor Vejen ikke er ſaa lang. Og paa det disſe Flytningspenge, hvis Beløb Bønderne der have forrettet Flytningen, ſkal opgive for Sysſelmanden bekræftet af Repſtyrerne, for det afvigte Aar, kunne blive ſaa meget mindre trykkende ved at lignes paa Flere, ſkal Beløbet repartered paa hele Amtet efter enhver Bondes Løſegods-Tiendehundrede, ſom for Ligningen tages til Grund, dog at de ſom ikke tiende af mere end eet Hundrede, fra denne Udgift befries. Hvad der af enhver Bonde bliver at ſvare, indkasſeres af

Sysselmændene paa næste Mandtalsting, under paafølgende Exsekution, og igien paa samme Ting udbetales til de Bønder, som have forrettet Transporten, saaledes at den hele Sag for det forløbne Aar kan være afgiort ved det næstpaafølgende Mandtalsting. (Skrivelf. 3. §.)

I disse Bestemmelser er der senere foregaaet følgende væsentlige Forandringer. Først: — at baade Sysselmænd og Almue ere nu befriede for Transport af Delinqventer til Laugtinget, da dette, ved Landsoverrettens Indretning, efter Forordn. af 11 Julii 1800, er ophævet. Til Landsoverretten skal den ei heller finde Sted, i Følge nysnævnte Forordn. 19 §., som bestemmer: at da det i Misgiærnings Sager ei er nødvendigt, at den Anklagede fremstilles til nyt Forhør for Overretten, naar Sagen ved Hiemtinget er bleven vedbørligen undersøgt og oplyst, det tillige ofte kunde medtage baade lang Tid og store Omkostninger, at føre den Paagiældende under Vagt fra sin Arrest til Overretten, skal Retten, naar ydeligere Forklaring af den Tiltalte maatte behøves, sende Underdommeren de Spørgsmaale, som i denne Henseende ansees fornødne, og befale ham, ved et Forhør at imodtage den Anklagedes nærmere Svar derpaa, m.m. Dernæst: — at Forbryderes-Transport til Tugthuset ligeledes bortfalder, da denne Straffe-Indretning, (der blev stiftet ved kongelig Resol. af 20 Marti 1759,) igien, indtil videre, er ophævet ved kongelig Resol. af 3 Mai 1816. Og endelig: — at den Bekostning som i enkelte Tilfælde endnu kunde flyde af Arrestanters- og Forbryderes-Transport (til Exempl. fra en Jurisdiktion til anden, eller fra det Sted, hvor en

Forbryder, som er dømt til Slaveriet i Kiøbenhavn, bevogtes, til det Sted hvorfra han kan sendes med et eller andet Handels Skib til Danmark, m. m.,) er Sysselmændene uvedkommende, da de i Følge Reskr. af 25 Juli 1808 (paaberaabt 1 Afd. §. 27. No. 12.) ei længer nyde Sagefaldet.

Indholde af ovennævnte Canc. Skrivelse er desuden ved sidstnævnte Reskript, ogsaa i andre Henseender nærmere bestemt og udvidet. Saaledes er i Henseende til Tilvejebringelse af de af Arrestanters Forvaring flydende Udgifter derved anordnet: at i ethvert Syssel skal en Sagefaldskasse oprettes, hvilken tilflyder det af Sysselmændene hidtil oppebaarne Sagefald, bestaaende for det meste i Bøder for delicta carnis, imod at den herfor erlagte aarlige Forpagtnings-Afgift til den kongelige Kasse, ophører. Denne Sagefaldskasse skal staae under Sysselmændenes Værge, som indkræve Bøderne, og derfor aflægge Regnskab til Amtmandens Eftersyn og Decision. Sidstnævnte kan efter Omstændighederne fordre Caution af Sysselmændene og til Veiledning ved Revisionen tilstilles ham aarligen de sædvanlige Lister fra Provsterne over forfaldne Bøder for Lejermaal og Hoer, og naar den Vedkommende ikke har kunnet udrede de idømte Bøder formedelst Uformuenhed tilsendes Amtmanden ligeledes Udskrift af Justitsprotokollen, angaaende den i saadanne Tilfælde tilkiendte Straf, hvorefter det manglende føres til Udgift. (Reskr. 4 §.) Og angaaende Arrestanternes Forvaring, m. m. befales: at ligesom Arrestanter i Norge bevogtes hos Lensmanden, saaledes skulle de i Island bevogtes hos den Repstyrer i Reppen eller Distriktet, som Sys-

selmanden dertil finder best skikket, med Assistence af Reppens Bønder, efter lovlig Omgang og Fangernes Antal, og eftersom Sysselmanden billigt eragter. De hertil medgaaende Underholdnings-Omkostninger skulle forskydes af Sysselets Sagefaldskasse, eller (tilbejebringes forskudsviis) ved Repartition paa Bøigden. Er Repstyreren selv villig til at paatage sig Arrestantens Bevogtning, skal han derfor nyde i Gotgiørelse 1 Rdlr. (jevnf. Forordn. 20 Marti 1815 om Forandr. i Pengevæsenet paa Island §. 6 og 8) ugentlig for hver Fange, som, efter at Dom er falden, udredes af den Skyldiges Boeslod, eller, i manglende Fald, ved Repartition paa Amtet, hvorved Sysselets Sagefaldskasse og Reppen refunderes de derfra erholdte Forskudde. Dersom nogen offentlig Sags Omkostninger skulde overstige 200 Rdlr., da udredes disse ved Repartition paa hele Landet, en Tredie Deel af hvert Amt. (Reskr. §. 15.)

Af ovenanførte, ellers ikke ret tydelige eller fuldstændige Bestemmelser i Canc. Skrivelsen af 1788 og Reskr. 1808, synes man at kunne uddrage følgende almindelige Regler, angaaende Ligningen af Delinqventomkostninger i Island, m. m.:

1) At Omkostninger i alle Delinqvent Sager bør, saavidt Forbryderne selv ei kunne udrede dem, afholdes ved Ligning paa vedkommende Almue, i hvorvel saadanne Udgifter ei falde Almuen til Byrde i Danmark og Norge, undtagen for Tyveri, Røveri, Mordbrand og Drab. (Forordning. 13 Jan. 1747 og 5 April 1793 m. fl.)
2) At under Ligningen bør indtages alle i Anledning af hver enkelt Forbrydelse flydte Omkost

ninger, altsaa ikke blot de, der hidrøre fra Arrestanters Varetægt, (endskiønt disse, efter Bogstaven i Cancell. Skrivelsen og Reskript fornemmeligen der omhandles), men ogsaa andre, saasom: beviislige Udgifter ved erhvervede Oplysninger, som til Sagførelsen have været nødvendige; Omkostninger ved Arrestanters Transport i Landet, naar den finder Sted, saavelsom alle andre, der med Straffens Execution undertiden kunde være forbundne, o. s. v. Derimod bør de Omkostninger som foranlediges ved Forbryderes Transport fra Island til Straffe-Indretninger i Danmark, uden Tvivl, endnu udredes af den kgl. Kasse, i Følge Reskr. af 17 April 1789 [3]) (jevnf. kgl. Resol. af 11 Septbr. 1816, som i denne Anledning bestemmer Skippernes Betaling)

Iøvrigt kan som hertil hørende, endvidere anmærkes: at Forordn. af 11 Juli 1800 (om Landsoverrettens Stiftelse) tillader: at de der beskikkes til Actorer og Defensorer i Justits-Sager, maa tilstaaes (tildømmes) en liden Erstatning for deres Omkostning og Møje af Justitskassen, naar dem ikke bliver tilkiendt Salarium hos den Skyldige (Forordn. 22 §.); ligesom ogsaa ved Anordn. af 16 Novbr. 1764. (hvorved den Islandske Justitskasse blev oprettet) §. 8. er bestemt: at deraf til vedkommende Aktorer skulle udredes, efter en af vedkommende Amtmand attesteret

[3]) Reskr. af 1789 er anført i Altingsbogen og hos Fogtm.

Regning, alle uundgaaelige Omkostninger, ved de dem af Stiftamtmanden og Amtmændene, paa Rettens Vegne, anbefalede Sager, mod Rufusion af de Omkostninger, Aktor, ved Sagernes endelige Udfald, vorder tildømt. Hvilken Bestemmelse dog oprindeligen sandsynligviis ei har sigtet til Omkostninger i egentlige Delinqvent-Sager. Og

3) At siden Reskriptet af 1808 blot omtaler Repartition af Delinqvent-Omkostninger, men ei bestemmer den Maade, derved skal iagttages, bør den i Cancell. Skrivelse af 1788 foreskrevne Regel vel endnu ansees for gjældende. Heraf flyder: at disse Omkostninger, hvad enten de falde paa et enkelt Amt eller paa alle 3 Amter i Landet, bør lignes paa Almuen efter de af hver Bonde angivne Hundreder af løst Gods til Tiende; og at enhver, som efter Anordningerne nyder Tiendefrihed, (1 Afdel. §. 9). ogsaa maa ansees at være fri for Deeltagelse i Delinqvent-Omkostninger. Overeensstemmende dermed er ogsaa i Henseende til Geistlige Embedsmænd og Repstyrerne i Særdeshed, ved Canc. Skriv. af 11 Juli 1818 (i Anledn. af indkomne Forespørgseler) til Amtmændene og Biskoppen i Island, bestemt: at siden Geistligheden ikke svarer Tiende af Løsøre, kan det ei paaligge den at udrede Delinqvent-Omkostninger, hvorimod Repstyrerne bør tage forholdsmæssig Deel deri, hvilket sidste synes bygget paa den Forudsætning, at disse Betiente ikke tilkommer, i det mindste, nogen fuldkommen Tiendefrihed. (1ste Afdel. §. 9).

Til Slutning kan her tilføjes: at da de Indtægter som ere henlagte til de ved Reskr. af 1808 oprettede Sagefaldskasser, hvoraf Delinqvent-Omkostninger skulle forskydes, ere næsten slet ingen, (1 Afd. 27 §.), er det ved Rentekam. Skrivelse, til Stiftamtmanden og Amtmændene, af 11 Apr. 1818, tilladt: at deslige Udgifter, saavidt de ei af Justitskassen kunde udredes, maa, efter Stiftamtmandens Foranstaltning, forskydes af den kongelige Jordebogskasse, imod at de, af vedkommende Amtmand, saasnart muligt blive paa Almuen reparterede og derefter den kongelige Kasse refunderede.

§. 3.

Fattigvæsens-Bidrag *) Dette har allerede for længe siden, men især i den senere Tid, været den Islandske Almues sværeste Byrde. Paa sin Maade bidrager dertil Mangel paa en almindelig og til nærværende Tids Omstændigheder passende Lov, der tydelig og billig bestemmer, i det mindste det vigtigste hertilhørende, saaledes at Fattigvæsens Be-

*) Som vedkommende denne Materie kan eftersees:
Det kongel. Is. Litteratur Selskab. Skrifter, 4 D. S. 112.
Lindahl om den Isl. Almue, S. 20. Isl. Oversætt. S. 29.
Stephensens Gaman og Alvara, 1 D. S. 125.
Sammes Handbók fyri hvörn Mann, S. 66 m. fl., hvor de forskiellige Meninger om den Fattiges Forsørgelses Ret, i det ene Distrikt fremfor i det andet, findes nøiagtigen anførte og prøvede.

styrelsen kunde bindes ved almindelige og planmæssige Regler for alle Amter, og de forskiellige Fattigvæsens Distrikter.

I Island er Forpligtelsen til Fattig-Forsørgelse to Slags, nemlig den som paaligger Slægtninge indbyrdes, og den der bør ydes af andre uden Hensyn til Slægtskab. Den sidste Forsørgelsesmaade kan ansees for almindelig, og skal derfor først omhandles. I denne Henseende maa foreløbigen anmærkes: at ethvert Sogn plejer at udgiøre et Fattigvæsens Distrikt, som staaer under Sognepræstens og Repstyrernes nærmeste Tilsyn og Bestyrelse. (jevnf. Forordn. 27de Mai 1746 §. 19. Reskr. 11 Apr. 1781 §. 6. Canc. Skr. af 11 Juli 1789. og Reskr. 21 Juli 1808 m. fl.) *) Ordentligviis skal ethvert Distrikt sørge for sine egne Fattige; Men i hvilket Distrikt vedkommende ere forsørgelsesberettigede, derom ere Meningerne (til stor Skade for Fattigvæsens-Bestyrelsen) meget deelte. Saaledes mene Nogle, at den Fattige skal forsørges der, hvor han er født; Andre hvor han har staaet i fast Tieneste; og atter andre hvor han har giftet sig, eller været boesat, o. s. v. Hvad heri er det Rette er overordentligen vanskeligt at afgiøre, thi Jonsbogen giver den Fattige Ret til Forsørgelse, snart hos hans Slægtninge, snart i det Distrikt hvor disse staae i fast Tieneste, snart der hvor han

*) Blot Overskriften af denne Forordn. findes i Schous Register. Reskripterne ere paaberaabte flere Steder i det foregaaende. Canc. Skrivelse. er ei anført hos Fogtmann.

er opdraget, og undertiden er det ham tilladt, at søge Forsørgelsen i alle Distrikter. (Forsørgelsesbalk. 9 jevnf. 2 og 7 Kap.) De ikke sjældne Tvistigheder som i denne Anledning indtræffe imellem Fattigvæsens Distrikterne i et Syssel eller Amt, afgiøres ved Sysselmandens eller Amtmandens Resolutioner. Men skulde deslige Disputer opstaae imellem Distrikter i forskiællige Amter, og vedkommende Amtmænd om Sagen ei blive enige, maatte vel Cancelliets Resolution indhentes. I Henseende til Sysselmændenes Ret i Særdeleshed, at afgiøre Tvistigheder angaaende Fattigvæsenet, er ved Reskr. af 11 Apr. 1781 §. 6, befalet: at disse Embedsmænds Foranstaltninger og Ordrer om de Vanføres Underholdning i Repperne inden deres Syssel, naar de ikke have saa formuende Slægtninger som dem efter Loven kunne underholde, bør Repstyrerne (rimeligviis ogsaa andre der er Syssemændene underordnede) uden Modsigelse og Apell holde sig efterretteligt. At Sysselmandens Foranstaltninger, naar nogen derved formener sig forurettet, imidlertid maae kunde paaklages for vedkommende Amtmand, synes aldeles utvivlsomt, da det modsatte letteligen, i et eller andet Tilfælde, vilde give Anledning til Vilkaarlighed.

Fattiglemmernes Underholdning og Pleje besørges paa den Maade: at Repstyrerne, i Forening med vedkommende Sognepræst, i Almindelighed om Efteraaret, efter tilvejebragte Oplysninger om de Fattiges Antal, Trang, m. m., forfatte et Slags Ligning, hvorefter hver Bonde (naar han ei selv nyder Understøttelse af Fattigvæsenet), i Forhold til hans tiendepligtige Formue, Familie Størrelse, og

deslige, paalægges i en vis Tid, at underholde een eller flere Fattige, samt undertiden tillige at udrede et større eller mindre Tilskud i Varer eller Penge, for dermed at bestride mødende Udgifter ved Fattigvæsenet. (jevnf. Forsørgelsesbalk. 9 og 12 Kap.) De Fattige indtages saaledes, efter den aarligen fastsatte Orden eller Ligning, i Bøndernes Familie, hvor de skulle forsynes med forsvarlig Føde og Klædning, m. m., imod at Huusbonden nyder godt af deres Arbeide (hvis de kunne bestille noget) og undertiden noget Tilskud af Reppens Fattigkasse, eftersom de enkelte Fattiglemmers Underholdning og anden Forsørgelse maatte, efter Forholdet, befindes mere eller mindre trykkende. Børn som behøve Underviisning skulde fremfor andre Trængende, sættes til Sognepræsterne, (Anordn. 17 Juli 1782 6 §.) eller og til andre Huusfædre, hos hvilke Opdragelsen formodes at blive best, og bør Børnene hos dem forblive saalænge vigtige Aarsager ei forbyde det. (kongl. Reskr. af 2 Juli 1790 §. 3.) *)

Fattigvæsenets Indtægter paa ethvert Sted ere: 1) En fierde Part af al Tiende som er over 6 Alen, men udeelt al mindre Tiende. (1 Afd. 6 §.) 2) En forholdsmæssig Deel af 287 Rdlr. som Kongen har skiænket Fattige paa Island, i Anledning af Handelens Frigivelse. (Plak. af 22 Aug. 1786, §. 22.) 3) Goddædige Bidrag af forskielligt Slags (jevnf. Forordn. af 27 Mai 1746, §. 19.) hvortil og bliver at henføre Bidrag fra alle Embedsmænd,

---

*) Reskript. er anført hos Fogtmann.

da Anordn. af 17 Juli 1782 §. 5, i Henseende til disse bestemmer: at de give frivilligt til de Fattige som sædvanligt været haver. 4) Böder efter Domme, og efter Övrigheds Resolutioner, samt confisqverede Varer og andre deslige Indtægter, som ved Anordningerne til Fattige ere henlagte. og 5) Bidrag i Penge og Varer, som Sognepræsterne og Repstyrerne, efter Billighed og andre Omstændigheder, aarligen paaligne Reppernes contribuerende Indvaanere. (jevnf. Forsørgelsesbalk. 9 og 12 Kap.)

I Følge det ovenanførte ere Embedsmænd ikkun fritagne for at udrede tvungent Bidrag til Fattigvæsenet. Men ved Reskript af 21 Juli 1808 ere Repstyrerne derimod aldeles befriede for "at deeltage i Fattiges Underholdning."

Over Fattigvæsenets Indtægter og Udgifter i et hvert Distrikt bør Repstyrerne holde en af Sysselmanden authoriseret Protokol, efter Stiftamtmandens Circul. Skrivelse til Sysselmændene, af 26de Decbr. 1785, saavelsom ovennævnte Canc. Skriv. af 11 Juli 1789. *) Disse Protokoller eller Regnskaber staae rimeligviis under Tilsyn og Revision af vedkommende Sysselmand, i Analogie af ovenanførte Bestemmelse, (i Reskr. af 11 Apr. 1781) om hans Deeltagelse i Fattigvæsens Bestyrelsen.

---

*) Stiftamtm. Skrivelse er indført i Laugtingsbogen for 1786. Ved Cancell. Skrivels., der, som foranmærket, ikke findes hos Fogtmann, skal de i forstnævnte indeholdte Bestemmelser være stadfæstede. Stephens. Handbók, m. m. S. 65.

I Henseende til den Pligt, som paaligger Vedkommende, at forsørge sine trængende Slægtninge, er ved Jonsbogen bestemt: at Forældre og Børn, uden Hensyn til om disse ere ægte eller uægtefødte, giensidigen skulle forsørge hinanden, ligeledes Søddskende, saavelsom andre beslægtede Personer indtil fierde Grad, denne endog iberegnet. (Forsørgelsesbalk. 1. 2. og 9 Kap. jevnf. Forordn. af 3 Juni 1746 §. 18. som paalægger Børn at hielpe deres trængende Forældre.) I Almindelighed ere Slægtninge giensidigen Forsørgelsespligtige i den samme Orden, hvori de ere Arveberettigede. (Forsørgelsesbalk. 1 jevnf. 2 Kap. og Arvebalk. 19 og 21 Kap. jevnf. ogsaa Reskr. af 17de Febr. 1769, paaberaabt i Afd. §. 27, som indfører den i Norske Lov 5—2 Kap. bestemte Arveorden.) Størrelsen af den Formue, hvorved Forsørgelses-Pligten hos Slægtninge betinges, er undertiden forskiellig. (Forsørgelsesbalk. 1 Kap. m. fl.)

Som hertilhørende kan tilføjes: at oftnævnte Reskr. af 11te April 1781 §. 7. befaler: at den Ligning Sysselmanden giør imellem formuende Slægtninge i hans Syssel, i Forhold til deres Formue og Slægtskabsgrad, til deres vanføre beslægtedes Underholdning, bør de rette sig efter, og om de efterlade at betale i rette Tid den Andeel de bør betale, efterat de ere paamindte, da taale Execution uden videre Proces og Dom. Det følger isvrigt af sig selv, at saadan Ligning altid bør være grundet paa nøiagtig Oplysning om de Paagiældendes Formues Forfatning, m. m., saavelsom at den, der formener sig forurettet der ved, maa kunne klage derover for vedkommende Amtmand.

I Almindelighed er Løsgiængeri, Omstreifen og Betleri forbudt under Tugthusstraf (nu en anden for Tugthuusarbeide substitueret Straf) i Følge Forordn. af 19 Febr. 1783, om de saakaldte Løsemænd og deres Afskaffelse, §. 3. Fundats. for det Islandske Tugthuus af 3 Martii 1784 §. 2. og Reskr. af 10 Marti s. A. om Betlere (jevnf. Reskr. af 11 Apr. 1781 *) om Pas og Skudsmaal, samt om Forbud mod at huse og hele Betlere og Løsgiængere, m. m.) Dog er det Sysselmændene tilladt, efter nysnævnte Reskr. af 1784, naar et Sogn er saa fattigt, at det ei formaaer at underholde sine Fattige, at meddele vedkommende Pas eller Tilladelse til at betle i det Syssel hvortil de høre, men ei uden for det. Andre end Sysselmanden maae derimod ikke give Vedkommende en saadan Tilladelse.

§. 4.

Lysetold. †) Den er en Afgift til Kirkernes Belysning og er paabuden allerede tidlig i den katolske Tidsalder. I Biskop Arnes Kristendomsret

*) Blot Indledningen til Forordn. af 1783, findes i Schous Register, men Forordn. selv er trykt in extenso i den Samling af Anordn., der ere udgivne med Forordn. af 13 Juni 1787, om den Isl. Handel og Skibsfart. Fundats. af 1784 findes derimod hos Schou. Reskript. 1781 og 1784 ere anførte i Fogtmanns Samling af Reskripter.

†) Herom kan eftersees:
Lindahl om den Islandske Alm. S. 28. Den Isl. Oversættelse, S. 39.

(jevnf. 1 Afd. 1 §.) 15 Kapitel bestemmes: at enhver, som betaler 1 Alen i Tiende, skal ligeledes hver tolvte Maaned erlægge til den hellige Kirkes Belysning to Ører (4 Lod) Vox, eller saameget som Voxet koster. Anordningen af 17 Juli 1782, befaler derimod: at heel Lysetold overalt skal betales med 4 Pund Talg, eller i Mangel deraf, med 26 Skill. i Penge, Enhver som sidder med Huusholdning, og holder Tienestefolk, saavel Mandsperson som Enke, hvad enten Vedkommende er gift eller ugift, betaler heel Lysetold. Men Huusmænd betale ikkun halv Lysetold med 2 Pund Talg, eller i Mangel deraf med Penge efter dens Værd, (Anordn. 13 §.) Derhos er ved Reskr. af 21de Mai 1817 i denne Henseende end ydermere befalet: at alle Tienestefolk, saavelsom de Huusfolk, der ei holde Tyende, skulle naar de tiende af 60 Alen (10 Ører) eller derover, betale halv Lysetold til vedkommende Sognekirker, i Overeensstemmelse med de i denne Henseende giældende Lovbestemmelser. (Rimeligviis forberørte Bestemmelse i Kristendomsretten.) Af det ovenanførte er det klart, at det ikke paalægges Huusfædre, Huusmænd og Tienestefolk som saadanne, at yde Lysetold, men ikkun for saavidt det enten i Almindelighed er forudsat, eller i hvert enkelt Tilfælde bevises, at de angive (saaledes som Kristendomsretten udfordrer) i det

Stephens. Gaman og Alvara, 1 B. S. 138.
Collegial-Tidend. for 1817, S. 872, angaaende den Huusfolk og Tyende paalagte Lysetold, m. m.

mindste 60 Alen til Tiende. Ovennævnte Bestemmelse i Anordn. af 1782 13 §., sammenholdt med Kristendomsretten, synes at være for omfattende til lovmæssigen at hjemle nogen Fritagelse for denne Afgift enten for Embedsmænd eller andre.

Lysetolden betales sædvanligen om Efteraaret, og oppebæres paa Kirkens Vegne af dens Eier eller Værge, hvilken sidste for det oppebaarne, ligesom for Kirkens øvrige Indtægter, aflægger Regnskab. (jevnf. Anord. 1782 §. 16.). Naar den ikke betales in natura, (hvilket for Huusfolk og Tyende, m. fl. undertiden kan være vanskeligt) bør den, i Følge Forordn. af 16 Juli 1817, erlægges med Penge efter aarlige Kapitelstaxter. Hos Modvillige kan den inddrives ved Udpantning efter Anordn. af 1782 §. 16, og Reskr. af 11 Apr. 1781 §. 3.

Endvidere kan her anmærkes: at paa enkelte Steder er nogle Kirker tillagt en saakaldet Sædesfisk,[1] d. e. een Fisk, som bør betales af dem som drive Fiskeri i disse Kirkers Sogne. For Hvalsnæs og Utskaule Kirker i Guldbringe Syssel og Sønder Amtet er denne Afgift ved Reskript af 1ste Decbr. 1752,[2] bestemt saaledes: at Præsterne for disse Kirkers Menigheder maa oppebære Sæ-

---

[1]) Afgiften har dette Navn deraf, at Yderne ved at betale den, faae Ret til at fordre Sæde i vedkommende Kirke.

[2]) Reskr. findes ei hos Fogtm., men dets Indhold er anført efter Lindahl, om den Isl. Almue, S. 29, og den Isl. Oversætt. S. 40.

desfisk af hver fremmed (eller fra andre Distrikter) Fisker, som har faaet 100 Fisk, hvad enten Fangsten er giort (i den egentlige Fiskeiid) imellem 4de Febr. og 12 Mai, eller (i Fisketiden) mellem sidstnævnte Tid og til Midten af Juli Maaned, imod at Præsterne skulle bygge (paasee at Kirkerne bleve byggede) saa store og rummelige, at i det mindste den halve Deel af de fremmede Fiskere, foruden Sognets egne Folk, deri kan rummes.

Naar ovennævnte Fisketider ere forbi, skal den Bonde, hos hvilke en fremmed Fisker har været i Huset, modtage Sædesfisken eller Sædesfiskene (nemlig for hver af de ovennævnte tvende Fisketider), og siden erlægge det oppebaarne til Kirkens Forstander, overeensstemmende med en Resol. (der skal være given af Stiftamtmanden) af 15 Decbr. 1789. Dersom Fisken ei blev betalt in natura, skulde den Afgiftspligtige forhen betale for hver Fisk 4 Skill., men for Eftertiden bør uden Tvivl, i Følge Forordn. af 16 Juli 1817, Fiskens Værd, betalt med Penge, ydes efter aarlige Capitelstaxter.

Hvalsnæs Kirke er ved kongeligt Reskript af 26de April 1815 nedlagt og Menigheden foreenet med Utskaule Sogn. Til dette Sogns Kirke maa følgeligen nu ovennænte Sædesfisk henfalde.

Til Loons Kirke i Snefiældsnæs Syssel og Vester Amtet, skal ligeledes betales Sædesfisk, hvilket skal være grundet paa en af Befalingsmanden over Island og vedkommende Biskop, i Aaret 1563, derom afgiven Bestemmelse [4]. Derved er befalet:

---

[4]) De sidst paaberaabte Skrifter kan herom efterses.

at alle Bodemænd og Udroeningsmænd i (Fiskepladsene) Dritvig og Loon skulle give til Kirkens Ophold aarlig 1 Fisk, og levere den, til den Mand som holder Kirken. Efter denne Bestemmelse kommer det altsaa ikke i Betragtning, saaledes som ved Sædesfisken i de førstnævnte Sogne i Guldbringe Syssel, om Fangsten er stor eller liden, eller om den Afgiftspligtige hører til Loons Kirkesogn eller ikke. Disse Omstændigheder mener Man have, i lang Tid, foranlediget en særdeles Uvillie hos Fiskerne til at yde den, hvilken Uvillie ei har kundet hæves, uden ved Tid efter anden igientagne Laugtingsdomme, og vedkommende Øvrigheds Resolutioner. Ved Canc. Skrivels. af 13 Juni 1778 *), skal det være Yderne tilladt, i Mangel af Fisk in natura at betale den med Penge, (efter det gamle Evaluations Forhold) neml. $2\frac{1}{4}$ Skill. for hver Fisk, hvilket dog, i Følge det foregaaende, nu maa ansees ophævet ved Forordning af 16 Juli 1817.

Den Kirkerne tillagte Sædesfisk kan hos Modtvillige inddrives ved Udpantning, efter Anordn. af 17 Juli 1782 §. 16, hvilket og allerede før skal have været tilladt, efter ovennævnte Cancell. Skrivelse.

Som en mindre betydelig, skiønt Kirkerne i Almindelighed tillagt Indtægt, kan her slutteligen berøres den saakaldte Løsemænds-Told, der bestaaer i 24 Skill., som skal betales af hver Mands-

*) Denne Cancell. Skr. findes ei hos Fogtm. eller i Altingsbogen for 1778 eller 1779.

person, der beviisligen ei har kunnet erholde fast Tieneste og derfor ernærer sig paa egen Haand. (Anordn. af 1782 §. 13, jevnf. Fordn. af 19de Febr. 1783 om Løsemænds Afskaffelse, paaberaabt i næstforegaaende §.) Ved denne Afgift er rimeligviis mindre sigtet til Kirkernes Fordeel, end til at forebygge Løsgiængeri.

§. 5.

Følgende, Præsterne hos Almuen og andre, tillagte aarlige visse Indtægter, bør her bemærkes:

1) Dagsværk,[1]) eller een Dags Arbeide om Sommeren hos vedkommende Sognepræst. Dette bør efter Sædvane præsteres af Bønder, og overhoved af enhver, hvis tiendepligtige Formue er mindre end 5 Hundrede, og Tiende-Afgift følgeligen under 6 Alen, der udeelt tilfalder Fattige. (1 Afd. 6 §.) — I Henseende til Tienestefolk, saavelsom Huusfolk, der ei holde Tyende, er i Særdeleshed ved Reskript af 21 Mai 1817 (paaberaabt foregaaende §.) bestemt: at naar de tiende af 60 Alen eller derover, skulle de, forunden Lysetold til Sognekirken, ogsaa yde Dagsværk til vedkommende Sognepræst, hvilken Ydelse som foranmærket ei er paalagt Huusfolk eller Tienestefolk, som saadanne, men med Hensyn til deres angivne tiendepligtige

---

[1]) Lindahl om den Isl. Alm., S. 31. Isl. Oversætt. S. 42.
Stephens. Gaman og Alvara, 1 D. S. 134.

Formue. Efter Anordningen af 17de Juli 1782, §. 8, skulde Dagværket præsteres enten in natura, eller med 16 Skilling i Penge, (daværende gangbar Priis paa een Dags Arbeide) eller med andre gode Landøre; men da Reskriptet af 1817 bestemmer, at det skal ydes in natura, eller med andre gode Land-Ører, efter Middelpriis paa den Tid og det Sted, et saadant Dagsarbeide skal forrettes, maa den i Anordn. af 1782 bestemte Pengepriis ansees for hævet, og Dagsværket nu altsaa præsteres enten in natura, eller, naar Vedkommende enten ikke kunne (hvilket undertiden kan være Tilfældet med Tyende) eller ville det, ydes i Penge, eller med forsvarlige Varer, efter Distriktets Middelpriis. Naar Dagsværket er ansat til Penge eller i Varer, maa det hos Modtvillige udpantes, efter Anordning. af 1782 §. 16, og Reskript af 11 Apr. 1781 §. 3.

2) Høetold [a]) eller Lammefoder, der sædvanmæssigen bestaaer deri, at enhver Jordbruger er pligtig til at underholde eller foere Vinteren over, eet Lam for Sognepræsten. Efter Anordning. af 1782 §. 8 [b]), skal dette svares in natura, (nemlig med, enten at foere Lammet, eller ved at præstere saa meget Høe til Præsten, som dertil udfordres, (hvilket sidste paa mange Steder er brugeligt) eller og betales med 24 Skill. i Penge (daværende Priis)

---

[a]) Lindahl, S. 31. Isl. Oversætt. S. 41. Stephens. Gaman og Alvara, 1 B. S. 133.

[b]) Hos Fogtmann staaer i den paaberaabte §. af Anordn. af 1782 "Lamme-Faar" i Stedet for Lammefoder.

eller med andre forsvarlige Varer. I Overeens-stemmelse med det ovenfor anmærkede om Dagsværket, i Forbindelse med Lovbudene om aarlige Capitelstaxter, bør Høetolden, hvis den for Eftertiden ei ydes in natura, præsteres med saa meget i Penge, som Lammets Foder Vinteren over koster. Det der saaledes bør præsteres, kan hos Modtvillige udpantes (Anordn. af 1782 §. 16, og Reskr. af 11 Apr. 1781 §. 3.)

3) Offer.[4] Efter Anordn. af 17de Juli 1782 §. 12, paahviler denne Ydelse ei allene bemidlede Personer af Almuen, men tillige dem, der ere uden for Boudestanden. Ved Anordningen er i denne Henseende bestemt: at saavel den høieste geistlige Øvrighed, Biskoppen, som alle Kongens Betjeningsmænd, der noget verdsligt Embede betiene, saa og Forpagtere og Klosterholdere, saavelsom bemidlede Proprietairer, (de tre Sidstnævnte pleje for det meste at være Almuesmænd, som drive Boudenæring) skulle paa de 3 store Høitider, Juul, Paaske og Pintsedag, give Præsten Offer; ligeledes Kiøbmænd, og deres Folk som tage fuld Løn, men ingen Tiende give, saameget at de deraf kan have Ære. Dog staaer det til enhvers frie Villie, hvormeget han vil give, hvilket Præsten ikke Nogen maa foreskrive. Men denne sidste Bestemmelse er ved Reskript af 4 Juni 1790 [5]) forandret derhen: at Syßelmænd, konge-

---

[4]) Lindahl, S. 31. Isl. Oversætt. S. 41. Stephens. Gaman og Alvara, 1 B. S. 134.

[5]) Reskriptet findes hos Fogtmann. Den deri indløbne store Trykfeil er anmærket, 1 Afd. §. 3. Anmærkn. 10.

lige Betiente og Kiøbmænd bør offre, hver Gang, ei mindre end 4 Mark, Forpagtere af Kongeus Jordegods, ei mindre end 2 Mark, og en Jordegodsejer eller Proprietair, hvorved skal forstaaes den, som i det mindste ejer 20 Hundrede Jordegods, eller den, som ejer 10 Hundrede Jordegods, og derhos tiender af 10 Hundrede Løsøre, 1 Mark. Offeret kan, efter sidstnævnte Reskript saavelsom Anordn. af 1782 §. 16, inddrives ved Udpantning.

Præsternes øvrige Indtægter for forskiellige Embedsforretninger, saasom Barnedaab, Brudevielse, Børns Forberedelse til Confirmation, m. fl., vedkomme ei dette Sted.

§. 6.

Hospitalsfisk, [*]) som er en Afgift til fire Hospitaler i Island, der ere stiftede til at underholde og pleje fattige spedalske Mennesker. Af disse Stiftelser ere Kaldadanæs og Hørgslands Hospitaler i Sønder Amtet; Mødrufells i Nord og

---

[*]) Angaaende Hospitalernes første Indretning og Skiæbne meddeles udførlige Oplysninger i:

Histor. Isl. eccleciaſt. 3 D. S. 96. 620. cfr. 460. m. fl.

M. Ketilsens Samlinger af Isl. Anordn. 3 D. S. 41 og 59 m. fl.

Stephenſ. eptirmæli 18 aldar. Leirárgördum 1806, S. 569.

Sammes Island i det 18de Aarhundrede, S. 343.

Øster Amtet; og Hallbiarnarøres i Vester Amtet. [*]) Deres nuværende Indretning er bestemt ved Anordningen "om Hospitalerne paa Island" af 27 Mai 1746. [*]) hvoraf i følgende Bestemmelser angaae ovennævnte Afgift. Alle og enhver, (følgeligen ogsaa Embedsmænds Tienestefolk) som holde til Søes med Fiskebaade, skal engang om Aaret skifte med Hospitalet en Deel, eller saakaldet Lod, (hvis mindste Størrelse siden angives) af al den Fangst, hvad Navn have kan, som Gud giver dem. Dagene paa hvilke Hospitalet, efter Vedtægt, tilkommer en Fiskelod, ere følgende: fra Langenæs (i Nordre Muule Syssel og Nord og Øster Amtet) til Østerhorn (i Sønder Muule Syssel og samme Amt) den første Søgnedag efter St. Hansdag. Fra Østerhorn til Bulandshøfdi (i Snefiældsnæs Syssel og Vester Amtet) saavel paa Fastlandet som paa Vestmannøe, den første Søgnedag efter Paaske.

Endvidere kan og om denne Materie eftersees:
Lindahl om den Isl. Almue, S. 27. Isl. Oversætt. S. 37.
Stephensens Gaman og Alvara. 1 B. S. 127.
Sammes Handbók fyri hvörn mann, S. 195 ff.

*) Forhen var ogsaa et Hospital paa Gaarden Gufunæs for Kongens Leilændinger i Guldbringe Syssel, men det blev ophævet ved kongl. Resol. af 18de Septbr. 1793, og nogle af Syssels Fattige tilstaaes nu aarligen en liden Understøttelse i Penge.

*) Et høist ufuldstændigt Udtog af denne Forordn. er anført i Schous Register.

Fra Bulandshøfdi rundt omkring Vesterlandet til Rutefiords Aae, (Grændsen imellem Vester, og Nord og Øster Amtet) den næste Søgnedag efter Korsmisse om Foraaret. Og fra Rutefiordsaae til Langenæs, omkring hele Norderlandet, næste Søgnedag efter Vitusmesse. (15 Junii). Forhindres Folkene at søge Søen bemeldte Dage, eller og da saa lidet fiskes, at der ikke kommer i hver Lod 5 Fiske, skal Hospitalet gives Fiskelod den næste Dag derefter, naar der fiskes 5 Fiske, og derover, til Deling. Af Fugle skal Hospitalet tillægges de, som paa en bestemt Dag, paa Vestmannøe (i Sønder Amtet), og Drangøe (i Nord og Øster Amtet), eller paa andre Steder hvor slig Fangst skeer, blive fangede. Hvis Nogen befindes at skifte urigtig, eller forsætlig at forkorte Hospitalets Lod, straffes han som Tyv. (Forordn. 19 §.) I Henseende til Hospitalsfiskens Oppebørsel er befalet: at Sysselmændene, enhver i sit Syssel, skulle beskikke oprigtige Dannemænd allevegne, hvor nogen Fiskebaade findes, som bør modtage Hospitalets Lod af forbemeldte Fiske, tørre og virke den, og siden giøre vedkommede Sysselmand god Rigtighed for det Oppebaarne. For Uleiligheden nyde disse Mænd, Fiskehovederne, Rakkerne og det saakaldte Rask (Indvoldene) af Fisken, dog ikke Tranen. Men befindes de efterladne og skiødesløse i at virke (behandle) Fisken, saa godt som Veirliget tillader, bør de selv beholde den, og betale Hospitalet dens fulde Værd. (Forordn. s. §.) Repstyrerne udi enhver Rep (Sogne=Distrikt) skulle give vedkommende Sysselmand skriftlig Underretning om, hvor mange Baade aarligen i hvert Fiskevær (Fiskeplads) holdes til

Syes, paa det at Sysselmændene deraf kunne fornemme, om alle Baade have givet Hospitalet Fiskelod. (Forordn. 5. §.) Dernæst skulle Sysselmændene under 2 Rdalers Mulkt til Hospitalerne, aarligen indsende til Hospitals-Inspektørerne (før vedkommende Biskop og Laugmand, men nu efter Laugmands Embedets Ophævelse ved Forordn. af 11 Juli 1800, og Holum Bispestols Nedlæggelse ved Reskr. af 25 Septbr. 1801, Biskoppen over Island, og rimeligviis den Amtmand i hvis Amt Hospitalet ligger) rigtigt Regnskab, forsynet med behørige Attester og Betaling (Qvitteringer) for al den Fisk Hospitalet tilkommer, for hvert Aar, i ethvert Syssel. Findes Sysselmændene heri forsømmelige, skal vedkommende Amtmand foranstalte det manglende hos den Paagiældende, uden Ophold, inddrevet. (Forordn. 22 §.) Hospitalsfisken kan, saavidt den ei anvendes til Stiftelsernes egen Fornødenhed, bortsælges. (Forordn. 20 og 21 §.) I Henseende til Vestmannøe, er iøvrigt ved Reskr. af 20 Febr. 1750, *) giort den nærmere Bestemmelse, at Hospitalslodder som der falde, saavel af Fiske som Fugle, maae anvendes til Øens Syge og Fattige, der ei uden særdeles Besværlighed kunne transporteres til vedkommende Hospital paa Fastlandet. De øvrige Hospitalerne tillagte Indtægter, saasom Bøder, og Arv i enkelte Tilfælde, ere i sig selv ubetydelige, og dette Sted uvedkommende.

---

*) Anført i Fogtmanns Reskripter.

§. 7.

Broe- og Færgetold, der betragtes her som Middel til Broers og Færgers Vedligeholdelse. Den forstnævnte erlægges af dem, som reise over offentlige Broer, hvor disse haves, hvilket neppe nogensteds er Tilfældet, undtagen over den saakaldte Jokulsaae i Norder Muule Syssel og Nord og Øster Amtet. I Følge kongelig Resol. af 8 Mai 1780, blev denne Broe, fra 1781 til 1786, paa offentlig Bekostning, repareret, og de derved foranledigede Udgifter deels udredte af den kongelige Kasse, og deels i Følge det kongelige Rentekammers Foranstaltning af vedkommede Amtmand, lignede efter Qvildernes Antal (eller Antal af Køer og Malkefaar) i Nord og Øster Amtet. I Henseende til Broepengene bestemmer et af vedkommende Amtmand under 1 Juli 1788 [*]) udgivet Provisoriske Reglement (hvortil Udkastet var approberet at giælde i to Aar, ved kongelig Resol. af 15 Aug. 1787): at for Passage over Broen skal enhver Reisende erlægge Broepenge saaledes: For een Mand gaaende 1 Skill. For Mand med Ridehest 3 Skill. For Hest med Kløv (Bagage) 3 Skill. For hver løs Hest 2 Skill. For Stude og Køer over to Aar, for Stykket 2 Skill. For dito under 2 Aar, for Stykket 1 Skill. For hver 4 Stykker voxne Geder eller Faar, uden Lam 2 Skill. Og under 4 Stykker, for hver 1 Skill. (Reglem. 1 §.) Geistlige og verdslige Embedsmænd, naar de i Embeds-

---

*) Dette Reglement findes i Altingsbogen for 1788.

Forretninger behøve at reise over Broen, saa og de Soanefolk som tage Vejen lige til og fra deres rette Sognekirke, om Helligdagene, ere fritagne for at betale Broepenge. Indvaanerne i det nærliggende Bøigd, som ofte nødsages til at afbenytte Broen, er ogsaa forundt Nedsættelse indtil det halve i ovennævnte Broetaxt. (Reglement. 2 §.) De øvrige Bestemmelser i Reglementet vedkomme Tilsyn med Broen, m. m., og blive derfor her forbigaaede. Iøvrigt anmærkes: at denne Broe, i Følge kongelig Resol. af 30 Juli 1817, er paa nye tagen under Reparation, hvorved Broe-Taxtens Forhøielse mueligen kan foranlediges.

Færgetold *) betales ved Færgestæderne, i Almindelighed med 1 Fisk, eller (efter det gamle Evaluations Forhold) 2¾ Skill. (der, hvis de ei kunde fordres betalte med Hensyn til aarlige Capitelstaxter, dog i al Fald nu bør betales med Sølv) for hver ledig Person, saavelsom for 1 Hest med Kløv, o. s. v. Dog er Betalingen meget forskiellig efter de forskiellige Steder, og beroer nærmere paa hver Egns gamle Sædvaner. Angaaende den her omhandlede Gienstand bestemmer ellers Rescript af 29 April 1776 *) §. 6: at de hidindtil brugelige almindelige Færger, over Elve og Vande, skulle ei allene i Følge den

---

*) Stephens. Gaman og Alvara, 1 B. S. 127. Sammes Handbók fyri hvörn Mann S. 165, jevnf. Hreppstiórnar Instrux., S. 30.

*) Dette er ei anført hos Fogtmann, men findes i Altingsbogen for 1776.

Islandske Lovs Landslejebalk. 45 Kap., samt et: hvert Steds Vedtægter, vedbørligen holdes vedlige, men og flere saadanne Færger, hvor Stedets Sysselmand, efter Overlæg med de beste Mænd blandt Almuen maatte finde samme at være fornødne, anskaffes, samt den paa ethvert saadant Sted svarende Færgeløn fastsættes saaledes som Brug og Billighed medfører, hvorefter vedkommende Amtmands Approbation, saavel paa Færgens Anlæg, som og paa Færgelønnen bliver at indhænte, og skal siden derudi tiene til Regel. Alle saadanne Færger paaligger det vedkommende Eiere, som nyde Betaling for deres Brug, uvegerligen altid at holde i fuldkommen Stand, hvortil og Sysselmanden alvorligen haver at holde dem, samt aarlig' at have nøje Tilsyn med, at saadant af dem vedbørligen bliver efterkommet, og om det ikke skeer, da efter Beskaffenheden, at sætte dem derfor til Rette. Ved Reskriptets 5 §. er befalet: at over smaae Elve og Bekke, hvor Beliggenhed og andre Omstændigheder, saadant tillader, skulle lægges Træebroer til de Reisendes Befordring; ligesom ogsaa i 9 §. er bestemt Straf for dem som giøre Hinder i nyttige Broers Anlæg eller understaae sig modtvilligen at beskadige anlagte Broer. Stiftamtmanden og Amtmændene er paalagt alminddeligt Overtilsyn med Broers og Færgers tilbørlige Vedligeholdelse og Istandsættelse, til hvilke vedkommende Sysselmand derfor aarligen bør afgive de i denne Henseende fornødne Indberetninger. (Reskr. 10 §.)

§. 8.

Rævetold.[1] I ethvert Sogn skulle alle de som eje et vist Antal Faar, erlægge denne Afgift, for at faae Rævene i Yngelstiden ødelagte. Den er ei bestemt ved nogen Lov. Ved Kong Eriks Retterbod, eller Forordning (Jonsb. Tingfarebalk. 6 Kap.) er ikkun anordnet: at med Ræves Ødelæggelse skulle forholdes som Laugrettesmænd bestemme, dog at en høiere Mulkt end 6 Alen ei bør paalægges nogen i denne Anledning.

Fremgangsmaaden i denne Henseende plejer nu at være følgende: Repstyrerne tilsige Sognemændene om Foraaret, i en bestemt Orden, allevegne at opsøge de Steder, hvor Rævene kunne have nedgravet sig i Jorden og lagt Unger. Naar et saadant Sted findes, tilkaldes en Skytte, som skal søge at skyde de gamle Ræve, og at dræbe Ungerne, hvortil ham som Medhielp overlades en fuldvoxen Mandsperson af Bøigden. De nyde begge fri Kost, samt for hver skudt Ræv, en vis Betaling i Penge, som er forskiellig og beroer deels paa Sædvane, deels derpaa, om Skytten er Sognemand eller ikke, med flere deslige Omstændigheder. Den Godtgiørelse, som Vedkommende saaledes tillægges, ligne Repstyrerne under Sys-

---

1) Om Rævetolden handle:
Lindahl om den Isl. Almue, S. 25. Isl. Oversætt. S. 35.
Stephens. Gaman og Alvara, 1 B. S. 126.
Sammes Handbók fyri hvörn Mann, S. 151.

selmaudens Opsyn, paa Almuen, efter det Antal Faar som enhver eier. Det paalignede Bidrag, hvori Embedsmænd saavidt vides deeltage, kan naar det ei i rette Tid betales, hos Modtvillige udpantes, efter Reskr. af 11te April 1781 §. 4. Ved en Resolution dateret 6 Mai 1777, skal det iøvrigt af Islands daværende Striftamtmand være bestemt: at den, som beviisligen ødelægger paa sin egen eller lejede Jords Enemærker, to voxne Ræve, eller flere, bør, det Aar, være fri for at udrede Dyretold, og at hvis han desuden dræber Ræve paa andres Grund og Enemærker, skal han derfor nyde forholdsmæssig Andeel af Dyretolden. Tillige skal ved en Altingsdom af 1680, iblandt andet hertil hørende (der dog ei ganske stemmer med ovenanførte Praxis), være fastsat: at Sysselmændene vedbørligen skulle tilholde Almuen, uden Forsømmelse at opsøge Rævehullerne, og billigen betale dem for deres Umage, som fange Rævene.

§. 9.

Friskyds. [1]) Dette præsteres in natura, enten med Heste, eller med bemandede Baade, efter Egnenes forskiellige Beskaffenhed. Ved Forordn. af 10 Mai 1650 [2]) var det Almuen befalet, uden

---

[1]) Hertil hører:
Lindahl om den Isl. Almue, S. 34. Isl. Oversætt. S. 47.
Stephens. Gaman og Alvara, 1 B. S. 131.

[2]) Anført i Ketilſ. Saml. af Isl. Forordn.

Betaling, at befordre til Lands og Vands Kongens daværende Lensmand og hans Efterkommere, saavelsom deres Fuldmægtige og Betiente, naar de reise eller sendes i kongelige Ærinder. Den som vægrede sig for at efterkomme, eller modsatte sig denne Befaling, skulle tiltales og straffes som Anordningens Foragter og Overtræder. Da Stiftamtmanden og Amtmændene nu, for det meste, træde i Lensmændenes Sted, formener man, at dem tilkommer i Embedsreiser den samme Friskyds, som forhen tilkom disse. Dog haves, saavidt vides, ingen udtrykkelige Bestemmelser herom. Forhen tilkom ogsaa begge Biskopperne, men nu Biskoppen, Friskyds og Tæring, i Følge deres Instrux af 1 Juli 1746 §. 12, som i denne Henseende er stadfæstet ved Reskr. af 5 Mai 1749, *) dog med den nærmere Bestemmelse: at Biskoppen, saa meget mueligt, bør indskrænke sit Følgeskab med Folk og Heste, og ei tage mere med sig, end han nødvendigen maatte behøve. Den Friskyds, som nogle Kongens Leilændinger, efter gamle Sædvaner, vare pligtige at præstere Landfogden ved hans Reiser til Altinget, bortfalder nu, ved dettes Ophævelse, efter Forordn. af 11 Juli 1800. Han var og forhen berettiget til at fordre, af ovennævnte Leilændinger, fri Befordring, d. e. Heste overladte til fri Afbenyttelse, paa Reisen til de aarlige Mandtalstinge i Guldbringe Syssel. Men da de Landfogden vedkommende Foged-Forretninger i dette

*) Reskript er anført hos Vogtmann men Instrux. ikke.

Sysſel, ved kongl. Reſol. af 9 Mai 1806, ere henlagte under Sysſelmanden i Kioſe og Guldbringe Sysſel, maa det vel antages, at den ſidſtnævnte maa nu have Ret til at fordre dette Slags Skyds, ſaavidt det forhen burde ydes til Landfogden. Isvrigt paahviler denne Byrde, ſaavidt vides, ikkun enkelte Gaarde i ovennævnte Sysſel, og er desuden i ſig ſelv høiſt ubetydelig.

§. 10.

Veiarbeide. [*]) Denne Byrde, der efter de locale Omſtændigheder i Island er meget beſværlig, ſkal ogſaa for ſtørſte Delen præſteres in natura. Allerede Jonsbogen indeholder forſkiellige til denne Sag hørende Beſtemmelſer. (Landsleieb. 43. 44 Kap. m. fl.) Men ovennævnte (jevnf. §. 6 foran) Reſkr. af 29 April 1776, er nu i denne Henſeende den vigtigſte Lov, af hvis udførlige Beſtemmelſer, det kan være nok her at anmærke følgende: det paaligger Sysſelmændene alvorligen at holde over, at ei allene Veiene, inden hver Bøigd, men og de ſmaae Fieldveie, imellem ſamme, og helſt ſaadanne ſom ikke ere over 5 Mile lange, blive, ſaavidt det findes giørligt, aarligen ryddede og holdte vedlige, ſamt anlagte ſaa brede, at tvende Heſte med Kløv

---

[*]) Hermed kan ſammenholdes:
Lindahl om den Isl. Almue, S. 32. Isl. Overſætt. S. 44.
Stephenſ. Gaman og Alvara, 1 B. S. 129.
Sammes Handbók fyri hvörn Mann, S. 165.

(belæssede Heste) kunde, uden Hinder, føres eller drives derpaa forbi hinanden, hvortil udfordres i det mindste 6 Alen. Vejene skulde ogsaa, hvor Leiligheden tillader det, anlægges saa lige som skee kan. (Reskr. 1 §.) Alle løse Stene, som kunde være til Hinder, enten for ridende Folk, eller for belæssede Heste, og som ikke behøves til Vejens Opfyldning, skulle føres eller væltes saa langt til Side, at de ikke igien kunne falde ind paa Vejen. Men hvor Stenene ere faste, og dog kunne optages, skulle de graves eller brækkes op med Jernstænger, eller sprænges med Krudt, til hvis Indkiøb Bøigden, (rimeligviis Sognedistriktet, hvis en anden Inddeeling i Følge locale Omstændigheder af Øvrigheden ei anordnes) skal giøre Sammenskud, dog ikke høiere end 3 Rdlr. aarlig, hvilket Stedets Sysselmand ligner paa samtlige Bønder, efter deres Omstændigheder, samt derefter besørger Krudtet anskaffet. (Reskr. 2 §.) Til og fra enhver Grund bør vedkommende Eier og Opsidder beflitte sig paa, at anlægge en ordentlig, og ved forsvarligt Giærde paa begge Sider indhegnet Vei igiennem deres Toster og Tune.[1]) (jevnf. Forordn. 13 Mai 1776 i næstfølg. 13 §.) Over Myrer og Moradser skulle lægges Steen- og Jordbroer som siden aarligen bør holdes ved lige. (Reskr. 3. 4 §§.). Paa alle store Fiældveje, hvor ordentlig Anlæg af Vei ikke kan finde Sted, bør dog i det mindste, til noget Slags Vei-

---

[1]) Tun kaldes Gaardenes Hiemmemarker som dyrkes til Høeslet.

ledning for Reisende, helst i Sneefog og taaget Veir, opføres Varder eller Vartegn, saa høie, og saa nær hinanden, at tvende saadanne kunne sees paa engang, endog i tykt Veir. Ligeledes bør i Nærheden af saadanne Fiældveie, hvor beboede Gaarde ere langt fraliggende, efter vedkommende Sysselmænds Foranstaltninger, samt efter Overlæg med de bedste Mænd, paa ethvert Sted, paa begge Sider af Veien, opføres nogle Sæluhuuse (Fiældstuer) eller Hytter, hvoraf Veifarende om Vinterdage i Nødsfald kunne betiene sig, og disse Huse forsynes med noget Høe og Brændsel, fra de nærmeste Bøigder, imod at de, der skaffe disse Fornødenheder, nyde af enhver, som reiser paa de Tider, (fornemmeligen Efteraar, Vinter og Foraar) naar samme giøres fornøden, en liden Kiendelse efter vedkommende Amtmands Sigelse, som og tillige fastsætter, i hvilke Maaneder denne Kiendelse skal ydes, samt hvor og af hvem den skal oppebæres, efter hvert Steds Beskaffenhed og Omstændigheder. (Reskr. 7 §.) Alt hvad der maatte findes fornødent til Veienes Istandsættelse skal det i Særdeleshed paaligge Sysselmændene hver i sit Syssel, at besørge af Almuen vedbørligen sat i Værk. Til den Ende skulle de paa Mandtalstingene, om Foraaret, ei allene i Almindelighed paaminde hvert Tingsogns Bønder og Indvaanerne om Veienes Oprydning og Vedligeholdelse, men og aarligen anviie enhver Rep eller Bøigd den Strækning, som samme det Aar haver at sætte i Stand, hvilken dog maa ansættes saa taalelig, at vedkommende kunde faae samme færdig, uden derved at forsømme nogen anden nødvendig Gierning. Ellers

skal alt saadant nyt Veiarbeide, til desto større Lettelse for Vedkommende, bestrides ved Fælleds-Hielp, enten af den hele Bøigd, eller af nogle Gaarders Opsiddere, eftersom Beskaffenheden befindes at udfordre det; og bør Sysselmanden beskikke 3 eller 4 af de fornuftigste og paalideligste Mænd i Bøigden, til at forestaae Arbeidet, samt til at have Indseende med sammes beste Fremgang, og isvrigt til at paasee, at de Veje som engang ere satte i Stand, blive aarligen vedligeholdte. (Reskr. 8. §.) For desto bedre Ordens Skyld skulle Sysselmændene fastsætte visse Dage, enten om Foraaret, imellem Midten af Mai og Juni Maaneder, eller paa en anden beqvem Tid af Aaret til at foretage Vejenes Rydning og Forbedring. (Reskr. s. §.) Skulde nogen af Almuen vise sig overhørig og ikke ville indfinde sig til Veiarbeidet, naar han enten af Sysselmanden, eller af de til Opsyn ved Arbeidet udmeldte Mænd, er tilsagt at møde, skal han ei allene bøde 2 Lod Sølv, som skulle anvendes til Vejens Forbedring, men og betale det forsømte Arbeide, hvortil en anden i den Udeblivendes Sted bliver lejet, og maae Bøderne og Betalingen, naar samme ikke efter mindelig Paafordring erlægges, uden noget foregaaende Lovmaal, udpantes af den Skyldiges Boe. (jevnf. Reskr. 11te April 1781 §. 4.) Lige Bøder ere og de undergivne som enten giøre Hinder i Veienes Forbedring eller ikke ville følge den Alfarevei, men i dets Sted fare over Tune og Enge til vedkommende Eiers Skade. Hvis nogen underskaaer sig modtvilligen at giøre nogen Skade paa allerede anlagte Veie, skal han svare dobbelte Bøder, foruden at erstatte den saaledes

giorte Skade, eller i Mangel af Formue dertil, straffes paa Kroppen efter vedkommende Øvrigheds (Amtmandens) Sigende. (Reskr. 9 §.) Saavel det foranførte, som og hvad videre, i Anledning deraf, maatte findes fornødent til Vejenes vedbørlige Istandsættelse, er det overladt Stiftamtmanden og Amtmændene, hver i sit Amt, at foranstalte. (Reskript. 10 §.)

§. 11.

Tinghuses Opbyggelse og Vedligeholdelse.[1]) Forordningen af 29 Mai 1744 om Sabbatens og andre Helligdages tilbørlige Holdelse paa Island viiser Anledning til dette Arbeide, der i dens 24 §. omtales omtrent saaledes: Da det skal være blevet Sædvane, at Syslelmændene paa visse Steder holde Mandtaller og Herredstinge i Kirkerne, under Paaskud at ingen beqvemme Huse dertil findes, bør saadant for Eftertiden være aldeles forbudt, og Almuen være pligtig til, under vedkommende Amtmands og Sysselmands Bestyrelse, i hvert Tingsogn, hvor fornødentgiøres, paa de beleiligste Steder og paa saadan Maade, som efter Landets Leilighed kan skee, at opbygge beqvemme Tinghuse. Det følger iøvrigt af sig selv, at siden Tinghusene skulle opbygges af Almuen, bør de og af den vedligeholdes.

---

[1]) Lindahl om den Isl. Almue, S. 33. Isl. Oversætt. S. 47.
Stephens. Gaman og Alvara, 1 B. S. 130.
Sammes Handbók fyri hvörn Mann, S. 198.

§. 22.

Kirkearbeide.[1]) Herom befaler Anordningen af 17 Juli 1782 §. 15: at Kirkens Gaarde og Vegge skulle Bønderne i Sognet opføre samt lægge Tag[2]) paa Kirken, paa deres egen Bekostning. Dog maae de allerfattigste, som ikke kunne føde sig selv, medens de ere Hiemme fra ved Arbeidet, gives, paa Kirkens Regning, Mad engang om Dagen, saa og forskaffes Redskaber at arbeide med, om de ikke selv have dem. Ligeledes skulle Bønderne, naar nogen stor Kirke-Reparation foretages, hiælpe til at føre Tømmer og andre Materialier til Kirken, hvilket skal billigen lignes (rimeligviis af vedkommende Sysselmand, jevnf. Reskr. 11 Apr. 1781 §. 5.) imellem dem efter enhvers Formue. Den som nægter at forrette noget saadant, naar han dertil bliver tilsagt, ansees derfor med Straf efter Lov og Landets Sædvane. Disse Bestemmelser ere ved Cancell. Skrivelf. af 2 Decbr. 1786 anseete som giældende for alle Kirker (jevnf. Reskr. af 30te Juni sidstn. Aar.)[3]) Iøvrigt bestemmer ovennævnte Reskr. af 1781 5. §.:

---

[1]) Lindahl om den Isl. Almue, S. 33. Isl. Oversætt, S. 45.
Stephens. Gaman og Alvara, 1 B. S. 130.
Sammes Handbók fyri hvörn Mann, S. 198.

[2]) Hvad her befales om Kirkegaarde, Kirkernes Vegge og Tag, giælder ikkun forsaavidt de ere, som ofsaa er det almindeligste, af Grønsvær.

[3]) Reskr. og Canc. Skrivelf. findes hos Fogtmann.

at Forsømmelser i det Almuen lovligen paalagte og tilsagte Pligtarbeide til Kirkernes Reparation, maae ved Sysselmændenes Kiendelser uden Apell afgiøres.

§. 13.

Endvidere kan under denne Afdeeling maaskee henføres følgende Arbeider, i hvorvel de uden Tvivl ere blevne paalagte, med nærmest Hensyn til Almuens egen Nytte.

1) Giærdesætning og Tuers Jævning.[1]) Udførlige Bestemmelser angaaende denne Gienstand indeholder Forordning af 13 Mai 1776.[2]) om Gierder samt Tuers Jævning, med videre Jordbruget vedkommende i Island, af hvilke Bestemmelser her anmærkes ikkun følgende: Omkring alle Gaarde og Tune eller Hiemmemarker, hvad enten Gaardene beboes af Bønder eller Embedsmænd, geistlige eller verdslige, skulle, hvor enten ingen, eller og ikke fuldkommen gode Gierder ere opsatte, paa alle de Steder, hvor det lader lader sig giøre, opføres forsvarligen høie Gierder af Steen, saaledes at et voxent Menneske kan gaae paa Gierdet

---

[1]) Stephens. Handbók fyri hvörn Mann, S. 155.

[2]) Blot Overskriften af denne Forordn. findes i Schous Register, men den er trykt in extenso i Saml. af Anordn. som ere udgivne med Forordningen af 13 Juni 1787, om den Isl. Handel og Skibsfart. Iøvrigt kan med denne Materie ogsaa sammenholdes Jonsb. Landsleiebalk. 31, 32 Kap. m. fl.

frem og tilbage, uden at nogen Steen deraf udfalder. Dette Slags Gierde skal i det mindste være to Alen høit, samt det meste mueligt, sættes i lige Linie. (Forordn. 1 §.) Enhver skal være forpligtet til aarligen at sætte 6 Favne Steen-Gierde, eller 8 Favne Jordgierde for sig selv, og ligesaa meget for hver arbeidsfør Mandsperson, han har i sin Tieneste. Men sætter han mere, skal han af den Fond eller Summa, som dertil er bestemt, nyde til Opmuntring for saadan sin Arbeidsomhed, for hver Favn Steengierde 16 Skill. og for Jordgierde, med Græs-Svær overalt beklædt, 13 Skill., hvilken Belønning dog allene meddeles Bondestanden, samt dem iblandt Præsteskabet som have de allerringeste Præstekalde. (Forordn. 5 jevnf. 15 §§.) Hvor Gierde falder imellem Gaarde og Tune, skal det opsættes med fælleds Arbeide af ligemange og duelige Folk fra hver af slige Naboegaarde, saa langt deres Tune ligge sammen. Men den af dem som best forstaaer at sætte Giærdet, eller vil have det best sat, skal forestaae Arbeidet og derudi adlydes. Hvis alfare Vei gaaer derigiennem, bekoste de begge Leed derfor og holde det vedlige; Ledet skal være forsvarligt og saaledes hænge paa Jernhængsler, at det kan lukkes op af sig selv. (Forordn. 7 §.) Det paaligger Repstyrerne, dog under Sysselmandens Opsyn, at paasee, at Gierderne aarligen blive forsvarligen opsatte, samt siden vedbørligen holdte vedlige. Til den Ende skulle de deele Reppens, eller Bøigdens Distrikt imellem sig, med Sysselmandens Samtykke, samt til den i Landsloven foreskrevne Tid samtligen, eftersee i Bøigden, om og hvorledes den befalede Gierdesætning er bleven sat

i Værk. Findes da noget derudi at mangle, skal den Skyldige bøde for hver Favn Gierde, som enten mangler, eller ikke er forsvarligen opført, eller og ikke tilbørligen er holdt vedlige, 10 Skill. til Bøigdekassen (Fattigvæsenet), hvilken Mulkt Repstyrerne strax skulle udpante, ligesom den Forsømmelige desuden skal være pligtig, det følgende Aar, at opsætte det manglende, foruden det han ellers bør opsætte. Men befindes saadan Mangel hos ham i 3 Aar efter hinanden, skal han bøde samme Bøder og desforuden, om han er Leilænding, udsættes fra Jorden for saadan Ulydighed og Dovenskab, paa det at en duеligere Opsidder dertil kan blive antagen; Men er han Selvejer, betaler han dobbelte Bøder for hver Favn, som mangler, eller ikke er forsvarligen opsat, eller holdt vedlige, og hvis han vedbliver i 3 Aar at forsømme Arbeidet, have Repstyrerne Magt til at betinge Arbeidets Iværksættelse paa hans Bekostning, som i Mangel af mindelig Betaling, kan udpantes. (Forordn. 8 §. jevnf. Reskr. af 11 April 1781 §. 4.) Om nogen, være sig Bønder eller kongelige Betiente, sætter sig imod Repstyrernes eller andre Øvrigheds-Personers Foranstaltninger i Henseende til Gierdesætningen, eller hindrer de Folk, som Repstyrerne sætte til at fuldføre det deri manglende Arbeide paa de Skyldiges Bekostning, skulle Repstyrerne strax, uden ringeste Anstand, indstævne den Skyldige med Politievarsel for Sysselmanden, som strax skal kiende paa Sagen, og dømme den Skyldige, i Fald han er Bonde, til at bøde 2 Rdlr., men er han geistlig eller verdslig Betient, 3 Rdlr. til Bøigdekassen, og desuden lige saameget til den Islandske

Justitskasse eller til fattige Præste=Enker. Lige Straf ere og de underkastede, som sætte sig imod Udpantning for de Bøder, som de maatte blive pligtige at betale for deres Forseelser imod Anordningen. (Forordn. 9 §.)

I Henseende til Tuers Jævning, da er enhver, som har et med Tuer bevoxet Tun, forbunden til aarligen at slette 6 Favne i fiirkant for sig selv, og ligesaa meget for hver arbeidsfør Mandsperson, han haver i sin Tieneste og bruger til Gaardens Drift. (Forordn. 10 §.) Hvo som aarligen jævner mere af sit Tun, end den fastsatte Strækning, skal nyde for hver Favn i Fiirkant, som er derover, 8 Skill. i Præmie, og hvo som æsker denne, bør fremviise Repstyrernes Attest om Sagens Rigtighed, forsynet med Præstens og Sysselmandens Paategning. (Forordn. 15 jevnf. 5 §.) Repstyrerne skulle, under Sysselmandens Opsyn, ogsaa have nøje Indseende med Tunenes Jævning. De Bøder, som ere fastsatte for Forsømmelse af Giærdesætningen, (jevnf. Forordn. 8 og 9 §§.) gielde ligeledes for Forsømmelse af Tue=Slætningen. (Forordn. 16 §.)

2) Fieldgang, [a]) som bestaaer deri, at Almuen i ethvert Voigdelaug, skal, efter Foranstaltning og Tilsigelse af Repstyrerne, om Efteraaret opsøge og samle Faar og andre Kreaturer, som

---

a) Hermed sammenholdes:
Lindahl om den Isl. Almue, S. 36. Isl. Oversætt. S. 50.
Stephens. Gaman og Alvara, 1 B. S. 131.
Sammes Handbók fyri hvörn Mann, S. 147.

overeensstemmende med Jonsb. Landslejebalk 46 og 49 Kap., samt kgl. Resolution af 26 Febr. 1754, *) om Foraaret drives bort fra Bøigden til Græsning, op imellem Fiældene. De af Almuen samlede Kreaturer skulle drives til de af Øvrigheden bestemte Steder, hvor enhver Eier udtager de Kreaturer, som ere forsynede med hans Mærke, (jevnf. Landslejeb. 47 Kap.) og som derfor antages at være ham tilhørende. At denne Foranstaltning med Strænghed aarligen overholdes, er ei allene nyttigt for hver enkelt Eier, men er endog for det Offentlige særdeles magtpaaliggende, efterdi saavel Faaretyveri, som enhver anden uberettiget Borttagelse af andres Kreaturer derved paa beste Maade forebygges.

---

*) Denne Resol. er ei anført hos Fogtmann.

Tredie Afdeeling

om

Leilændingers Jordebogs-Afgifter, m. m.

§. 1.

Ved Jonsbogen (Landslejebalk. 1 Kap. og Retterbod til Kisbebalk. 23 Kap.) var det tilladt mundtligen at indgaae Fæstecontrakter om Jord, naar det kun skeete ved Haandtag og i Overværelse af to eller flere lovfaste Mænd. Men dette er forandret ved Forordning af 15de Mai 1705, [1]) hvorefter alle Huusbonder ere forpligtede til, at give deres Bønder (Leilændinger) Bygningsbrev, hvori bør specificeres alle de Vilkaar, hvorom Jorddrot og Leilænding ere blevne eenige, da de sidstnævnte ei ere pligtige til at giore eller give noget, som ikke er indført i Bygningsbrevet. (Forordn. 2 §.) Derimod er det ei befalet, eller i Island brugeligt, at lade Bygselbrevene tinglæse.

[1]) Overskriften af denne Forordning findes i Schous Register, men den er trykt in extenso i Ketilsens Samling af Islandsk. Forordninger.

§. 2.

Bøndergaardene maae bortbygsles saavel paa Aaremaal, som paa Leilændingernes Livstid. (Landslejebalk. 1 Kap.) dog er ved ovennævnte Forordnings 6 §. heri giort den nærmere Bestemmelse: at ingen Hunsbond, være sig de der over kongeligt Jordegods have at sige, geistlige eller verdslige, (rimeligviis ogsaa private Jorddrotter,) maae udvise nogen Bonde af Jorderne, som de dem engang have lejet, saalænge de lovligen besidde Jorden og give og betale deraf det, som af Arilds: tid deraf gaaet haver og deraf bør gaae med Rette. Til end ydermere Betryggelse for Leilændingernes Besiddelsesret til Gaardene, er ved Forordn. af 22 Juli 1791 bestemt: at det som Norske Lov 3—13—1 fastsætter, nemlig: at en Jorddrot, som er Boeslidsmand eller Huusvild, kan udsige Leilændingen af den ham tilbygslede Gaard, naar han selv vil boe derpaa, allene skal være at forstaae om den Jorddrot, som har bygslet Leilændingen Gaarden, og ei strække sig til nogen anden, der siden maatte have kiøbt den; Men at denne sidste, uagtet han selv kunne være Boeslidsmand, skal ubrødeligen holde Leilændingen det ham af den forrige Eier givne Bygselbrev. Og tilføier Forordningen, at det er Kongens alvorlige Villie, at Leilændingerne paa Island, skulle haandthæves i den Besiddelsesret, som dem i Følge Norske Lov 3 — 14—10 tilkommer. Men skiønt Jorddrotten, uden lovlig Aarsag, ei maa opsige Leilændingen, er det dog denne tilladt, efter betimelig Opsigelse at bortflytte fra Gaarden. (Landslejebalk. 2 Kap.). I en vis Henseende, er denne Lovbogens Tilladelse

senere stadfæstet ved Reskr. af 18 April 1761 [2]), som befaler de Mænd, som den Gang arbeidede paa en nye Islandsk Lov, enten paa behørigt Sted i den nye Lovbog, at indtage, et da indgivet Forslag om, at det maatte forbydes Leilændingerne, uden skiællig Aarsag, at flytte fra Bygselgaardene, eller i Fald Forslaget ikke befandtes tienligt til Landets almindelige Vel, da at indberette hvad derimod kunne være at indvende. Men imidlertid og indtil den nye Lov udkom (som endnu ikke er skeet), befaler Reskriptet at i denne Henseende skulde forholdes efter Jonsbogens Bestemmelse.

Iøvrigt er, Forordningen af 18de Juni 1723 for Norge, som giver Leilændingerne Forkiøbsret, naar Jorddrotten vil sælge deres Bygselgaarde, ved Reskript af 22de Decbr. 1797 [3]) udvidet til Island, for der at udbrede Selvejendom. [4])

§. 3.

Ved Gaardenes Bortbygsling gives i Almindelighed ikke Indfæstning eller Bygselpenge,

---

[2]) Reskript. er anført hos Fogtmann.

[3]) Ligeledes hos Fogtmann.

[4]) Skiønt det ikke egentligen vedkommer Forholdet imellem Jorddrot og Leilænding kan her dog anmærkes: at Forordning. af 14 Jan. 1771 om Odelsretten i Norge er indført i Island ved Reskript af 28 Martii 1776, (hos Fogtm.), men Forordn. af 5te April 1811 er til forstnævnte Land endnu ikke udvidet.

ihvorvel Reskr. af 9 Septbr. 1791 §. 8 viiser, at denne Præstation hist og her paa forrige Holum Bispestols Gods har været brugelig. Den Forhøielse i Landskylden, som, efter Norske Lov 3 — 14—13, erlægges i Norge under Benævnelse af Tredieaarstage, er ei i Jonsbogen paabuden, eller i Island sædvanmæssig. Leilændingernes Afgifter for Nytten og Brugen af Bygselgaardene med Besætning ere: Landskyld og den saakaldte Qvildeleje, samt nogle mindre vigtige Præstationer, der under Navn af Qvadir ydes paa enkelte Steder med Penge eller Arbeide.

§. 4.

Landskyldens Størrelse, *) var efter Jonsbogen, overeensstemmende med Sagens Beskaffenhed, aldeles overladt til Foreening imellem Jorddrot og Leilænding. (Jonsb. Landslejebalk. 1 Kap.) Men Forordningen af 15 Mai 1705 §. 1., bestemmer: at det skal være alle Huusbonder, og dem, som noget af kongeligt Jordegods eller Jorder have i Forpagtning, forbudt at paalægge deres Bønder nogen nye Besværinger, over det, som af Jorderne har gaaet fra Arildstid, under tre Gange saa store Bøder til Kongen, som de nye Paalæg kunne ansees at være værd. Hermed stemmer og det i senere Tid ved Salg af Kongelige Jorder, i

*) Hermed sammenholdes: Lindahl om den Islandske Almue, S. 2. Den Isl. Oversættelse, S. 5. Stephens. Gaman og Alvara, 1 B. S. 114.

Auctions-Conditionerne indførte Vilkaar: at Kiøberne ei maa forhøie Landskylden over hvad i den kongelige Jordebog er fastsat, eller siden fastsat vorder. Af det anførte følger, at Landskylden (i det mindste af offentligt Jordegods) ei kan forhøjes over det, som forhen har været brugeligt. Men det er, paa den anden Side, ved Reskr. af 19 Mai 1783 *) forbudt Forpagtere af kongeligt Jordegods at bortbygsle dette under den Afgift, som det staaer for i den kongelige Jordebog, i hvilken Henseende det blev befalet alle Forpagtere, som ei havde rigtig Udskrift af denne Jordebog, (jevnf. Indledn. 2 §.) strax at forskaffe sig den, og at anføre efter den Bøndernes aarlige Afgift, under hvilken de ei maa bortbygsle nogen Gaard. (Reskr. 2 §.) De Afsældninger, eller den Nedsættelse i Afgifterne, som da allerede fandt Sted, blev det derimod tilladt, for at undgaae Vidtløftighed, at maatte i daværende Leilændingers Tid saaledes vedblive. Dog at der skulde drages Omsorg for, at faae Afgiftens Nedsættelse ophævet, hvor det var mueligt, og Gaardene igien satte for deres rette Afgift, naar nye Fæstere bleve indtagne paa Godset. (Reskr. 1 §.) Samme Forbud imod Bortbygsling af benificeret Jordegods for nedsatte Afgifter skal indeholdes i en

---

*) Dette Reskript er udgivet til Amtmanden over Nord og Øster-Amtet, men synes efter dets Indledning og enkelte Bestemmelser, at være anvendeligt, i alle Amterne. Det findes ikke hos Fogtmann, men i Altingsbogen for 1783.

Cancellie Skrivelse af 4/5de Juni 1784. [7]) Imidlertid kan dog Nedsættelse i Afgifterne af kongeligt og beneficeret Jordegods undertiden være fornøden, efterdi Gaardene kunde beskadiges ved Elvebrud, Sandfog, Fieldskred, m. m, i den Grad, at ingen vil fæste dem for fulde Afgifter. I Henseende til Fremgangsmaaden ved at erhverve Afgifternes Nedsættelse paa de kongelige Jordegodser er ved ovennævnte Reskript af 1783, foreskrevet: at dersom nogen Gaard, ved paakommende Skade, saa meget forværres, at den ei kan bortbygsles for den i Jordebogen fastsatte Afgift, skal Forpagteren indberette det til vedkommende Amtmand, som ved en Sysselmand, der ei er interesseret i Sagen, tilligemed uinteresserede Mænd, bør foranstalte afholdt en lovlig Besigtelses Forretning over den beskadigede Gaard og dens Tune (Hiemmemark), Eng, Græsmarker, Qvæg og øvrige Herligheder, paa det at deraf tydeligen kan erfares, om Skaden ikke ved Opsidderens Vanrøgt og Skiødesløshed maatte være tilføiet. Den afholdte Forretning skal vedkommende Sysselmand indsende til Amtmanden tilligemed sin Betænkning om, paa hvad Maade og ved hvilke Anstalter Gaarden igien kunde forbedres, samt med Forslag, om nogen, og da hvilken Lettelse i Afgiften imidlertid nødvendigen bør tilstaaes. Over Besigtelses-Forretningen og Sysselmandens Forslag, skal Amtmanden derefter indhente Lands-

---

7) Canc. Skrivelse er ei anført hos Fogtmann, eller i Al tingsbogen for 1784 og 1785, men den er anført efter Lindahl sidstn. Sted.

fogdens Betænkning, og derefter, med sin egen, sende det hele til det kongelige Rentekammer, som meddeler Vedkommende behørig Forholdsordre. (Reskr. 3 §.) Skiøndt de kongelige Jordegodser for nærværende Tid (nogle enkelte undtagne) ei staae under Forpagtning, men under Administration, (jevnf. Indl. 4 §.) bør dog ovennævnte Fremgangsmaade, ved at erhverve Afgifternes Nedsættelse, uden Tvivl endnu iagttages. Den synes og i alt væsentligt, i forekommende Tilfælde, at burde anvendes paa det beneficerede Gods. Afgifternes Nedsættelse paa offentligt Gods pleier at bevilges ved kongl. Resolution. [*]), enten for bestandigen, eller for en vis Tid, efter Skadens forskiællige Beskaffenhed. Af privat Jordegods beroer det naturligviis aldeles paa Jorddrotten at formindske Afgifterne. Dog vilde kongelig Stadfæstelse paa den af Jorddrotten tilstaaede Nedsættelse, uden Tvivl blive fornøden, hvis Gaardens Dyrhed (Jordebogs Skyld) var uvis, og det af Leilændingen blev paastaaet, at Tienden burde ydes efter Gaardens nedsatte Landskyld, efterdi derved kunde bevirkes Tab for alle Tiendetagerne. (jevnf. 1 Afd. §. 4.) Saadant vilde imidlertid ikke egentligen vedkomme Forholdet imellem Jorddrot og Leilænding.

---

*) Som Exempel herpaa kunde anføres kongl. Resol. af 27 April 1781, 15 Febr. 1752. 5 Martii 1754, vedkommende Kongens Jorder i Guldbringe Syssel, og kongl. Resol. af 26 April 1756 og 25 Novbr, 1769 angaaende nogle Jorder af Thykkebai Klostergods, m. fl.

Den i Jordebøgerne bestemte Landskyld forholder sig i Almindelighed til Jordernes Dyrhed som 1 til 20', saaledes at af den Gaard, som i Jordebogen er ansat til 20 Hundrede, er Landskylden 1 Hundrede. Den er ansat, enten til Hundreder og Alen, hvis Gaarden er i Oplandet, eller til Hundreder, Vetter og Fiske, om den ligger ved Søekanten. (jevnf. Inledn. 2 §.) I Bygselbrevet bestemmes, med hvilke Varer Landskylden skal erlægges, saasom med Fisk og Edderduun ved Søekanten, med Veder og Uld i Oplandet, m. m. Hvis den i Bygselbrevet betingede Varesort ei kan tilvejebringes, maa det vel antages at være Leilændingen tilladt, at betale Landskylden med hvilkensomhelst anden god Vare (Skileyrir) ansat, efter lovbestemt eller vedtaget Forhold, til den Maalestok af Hundreder og Alen, med flere, hvorefter selve Landskylden er bestemt. (jevnf. Jonsb. Kisbebalk. 5 Kap.) I denne Henseende er ved Reskript. af 28 Mai 1777 [*]) foreskrevet: at Leilændingerne enten skulde besørge deres Afgifter omsatte i Courant Mynt, hvor disse ikke ere fastsatte til visse Produkter in natura, eller og, naar de yde andre Varer, eller levende Kreaturer, være forpligtede til at yde saadanne og ingen andre Varer, end de, som efter Loven og Landets Brug, kunde agtes for gilde og giæve, og som letteligen kunde finde Afsætning og giøres i Penge. (jevnf. Reskript. af 9de Septbr. 1791 §. 6.) I den senere Tid er Landskylden af Kongens, og andet offentlig Gods paa

---

*) Dette Reskript er anført hos Fogtmann og i Altingsbogen for 1777.

mange Steder bleven betalt med Penge, efter det lovbestemte og sædvanmæssige Evaluations Forhold, 2¾ Skill. for Fisk, 4½ Skill. for Alen og 5 Rdlr. 60 Skill. for eet Hundrede, (jevnf. Anordn. af 17 Juli 1782 §. 11. Reskr. af 9 Jan. 1785 og 9 Septbr. 1791 §. 5. [10]). Dog skal Landskylden af Kongens Jorder i Guldbringe og Snefiældsnæs Syssseler (i det mindste var dette Tilfældet, til en vis Tid) ydes blot med Fisk in natura. For Eftertiden bør al det Offentlige vedkommende Landskyld, som er bestemt og betinget i Varer, ydes enten in natura, eller med saameget i Penge, som Varerne koste, efter aarligen satte Capitelstaxter. (Forordn. 16de Juli 1817.)

Landskyldens Betalings Tid, er hvert Aars rette Fardag; og befaler Forordningen af 15 Mai 1705 §. 3, *at alle Huusbonder skulle give deres Bønder en tydelig og skriftlig Qvittering paa hvad de yde, hver Gang de noget af deres paaboede Jorders Afgift levere.* De Huusbønder, som enten forsømme eller ikke ville giøre det, miste hvad der hos Bønden kunde restere. Hvis der i Anledning af Leilændingens Dødsfald, opstaaer Tvist om Landskylden for det Aar er betalt eller ei, maae den Afdødes Arvinger føre Vidne eller Beviis om, at Landskylden er betalt, eller og Huusbonden beviise at den ikke er betalt. Men, hvis paa ingen af Siderne haves Beviis eller Vidne, bør den Afdødes Arvinger og Hustrue sværge paa, at intet af

[10]) Disse Lovbud, der paa sine Steder i det foregaaende ere paaberaabte, findes hos Fogtmann.

Landskylden, saavidt de vide, resterer, hvormed Jorddrotten bør være forunøiet. Det samme skal og giælde om Leilændingen bliver fredløs. (Jonsb. Landslejebalk. 2 Kap., hvormed og kan sammenholdes Norske Lov 3—14—44.)

Ved Lovgivningen er det ei paalagt Leilændingen at føre Landskylden enten hiem til Huusbonden, eller andetsteds hen, hvor han befaler. Hvis saadant imidlertid skulde være sædvanmæssigt, synes det dog, at den i Forordn. af 15 Mai 1705, 5 §. indeholdte Bestemmelse: at Leilændingen ei er pligtig til at føre hans Smorleje længere Vei, end han kan reise i to Dage, ogsaa at maatte giælde om Transport af Landskylden. Naar Landskylden af beneficeret Gods ei betales i rigtig Tid, synes den at maatte udpantes efter Anordn. af 17 Juli 1782, §. 16, jevnf. med Anordn. af 9 Septbr. 1791, §. 6.

Til Slutning kan her anmærkes: at dem der optage øde Jorder, er til Opmuntring tilstaaet fuldkommen Fritagelse for Landskyld, og deslige Afgifter, i 3, 10 eller 20 Aar, alt efter som Jorddrotten har bekostet Gaardens Bygninger eller ikke, eller om Jorden er privat eller offentlig Eiendom. (Fordn. 15 April 1776 §. 10, paaberaabt foran 1 Afd. 9 §.)

§. 5.

Qvildelejen [11]) er den Leje, som Leilændingen aarligen erlægger til Jorddrotten for Nytten og

---

[11]) Denne Materie omhandle:
Det Kongl. Jsl. Litteratur Selsk. Skrift. 7 B. S. 175. fl.

Brugen af de denne tilhørende Køer eller Malkefaar, der pleje som fast Besætning (endog imod Leilændingens Ønske) at følge med Bygselgaardene. Et lovligt Qvilde er een Koe, der ei maa være ældre end 8 Aar, og ei yngre end at den har faaet to Kalve; den skal være sund og have kælvet om Vinteren efter Pauls Misse. (omtrent 20de Marti) (Jonsb. Kiøbebalk. 18 Kap.) Ligeledes ere 6 Malkefaar lovligt Qvilde, hvoraf 4 kunne være fire, og 2 to Aar gamle, men som alle bør være med Uld og med Lam, samt i Stand til at føde disse. (Kiøbebalk. 6 Kap.) Paa hvilken Tid faste Lejeqvildere først bleve indførte paa Jordegodserne, derom ere ei alle enige. Nogle mene, at de have været brugelige længe før Jonsbogen blev udgiven i det 13 Aarhundrede, og at Anledningen til dem bør søges i Islands særegne oeconomiske Forfatning, nemlig deels i Vanskelighed for Jorddrotterne paa anden Maade at tilveiebringe stadig Fordeel af Jordejendommene, og deels de fattige Leilændingers Trang til lejede Kreaturer. Andre derimod holde for, at de ei have fundet Sted, førend omtrent i Begyndelsen af det 15 Aarhundrede, og at de tildeels skulde være foranledigede ved den i Slutningen af det 14 Aarhundrede, og noget derefter i Island grasserende Pest, som er bekiendt under Navn af den sorte død. Jonsbogen indeholder i denne Henseende just ikke nogen udtrykkelig Bestemmelse, men

---

Lindahl om den Isl. Alm., S. 7. Isl. Oversætt. S. 9.
Stephensen. Gaman og Alvara, 1 B. S. 116.

paalægger den Formuende blot i Almindelighed, som en Godgjørenheds Pligt, at hielpe den Uformuende med Lejeqvæg, hvortil som det heder, "saa Mange i dette fattige Land ere trængende." (Kiøbebalk. 15 Kap.) Det synes endog, at Lovbogen ei anseer Leilændingen (hvorom her allene er Spørgsmaal) forpligtet til at beholde det lejede Qvæg længere, end han selv finder for Godt; thi det paalægges ham, naar han ei længer vil beholde den lejede Koe, at tilbyde Eieren den, hvis han er i Herredet, vidnesfast, men er han udenfor Herredet, da at føre Koen hiem til ham og at lade den af tiltagne Mænd besigtige, at den er frisk og antagelig for Ejermanden paa hvis Ansvar den derefter afleveres. (Kiøbebalk. 16 Kap.) Men hvilket somhelst i Henseende til Oprindelsen af faste Qvilder, er det rigtige, er det dog vist, at de allerede for umindelig Tid siden ere indførte, saavel paa Kongens og det benificerede Jordegods, som paa Selvejergodset, og anseete ei allene som lovlig, men tillige som en nyttig Appartinentse til Jorderne. Dog kan i sidstnævnte Henseende bemærkes: at i de trykte, af det kongelige Rentekammer udfærdigede Conditioner, ved Salget af Holum Bispestoels- og Skoles-Jordegods, af 13de Marti 1802 er fastsat: at faste Qvilder skulde paa dette Jordegods være aldeles afskaffede, undtagen de der tilhøre Kirkerne, hvilke bør vedblive paa de Jorder, hvor de ere, indtil anderledes bestemmes; Men at, naar Lejeqvilder indsættes, skal dermed, for det første, og indtil anderledes anordnes, forholdes efter Loven, (formodentlig Kiøbebalk. 15 Kap.) og i Henseende til Qvildernes Antal efter Foreening

imellem Jorddrot og Leilænding. Denne Forening skal indføres i det Leilændingen meddeelte Bygselbrev, og derhos udtrykkeligen tilføjes: at den gielder saalænge anden Bestemmelse derom ikke bliver udgiven. (Condit. 10 og 11 §§.) Liguende Vilkaar pleje og i den senere Tid at foreskrives, naar kongeligt Jordegods ved offentlig Auction bortsælges. Det ovenanførte synes at lede til den Slutning, at faste Qvilder nu ansees, om ei for skadelige, saa dog for mindre nyttige, og at man for Eftertiden agter aldeles at afskaffe dem, saaledes at det skal beroe paa Foreening mellem Jorddrot og Leilænding om og hvormange Qvilder, i hvert enkelt Tilfælde skal følge med Bygselgaardene. At en saadan almindelig Foranstaltning imidlertid letteligen kunde fremkalde flere Slags mislige Følger, vilde nok ikke være vanskeligt at beviise.

Det Antal Qvilder, som skal følge med Jorderne, er ingensteds lovbestemt; men i Følge Sædvane, der dog efter Egnenes Beskaffenhed er forskiellig, retter det sig i Almindelighed efter Gaardenes Dyrhed saaledes, at, naar en Gaard i Jordebogen er ansat til 20 Hundreder, kan Huusbonden lade dermed følge, og Leilændingen af ham fordre, som fast Besætning, 4 Qvilder, d. e., 1 Qvilde for hver 5 Hundreder af Jordens Dyrhed. Ofte kan en Gaard ved Vanrøgt og tilfældige Beskadigelser saaledes forværres, at den ei kan fremføde alle de Qvilder, som forhen have været underholdte paa den. I saa Fald plejer, paa det offentlige Gods, ved kongelige Resolutioner at bevil-

ges Nedsættelse i Qvilde Antallet omtrent saaledes som i næstforegaaende §. er forklaret om Landskylden.

I Henseende til Lejens Størrelse for ethvert Qvilde, bestemmer Jonsbogen: at den ei maa være højere end 2 Foringer (20 Pund, jevnf. Indl. 3 §.) Smør, eller i Mangel deraf, at Leilændingen (Lejetageren) bør foere een Winter for Jorddrotten (Qvilders Eier) 4 Lam, og varetage dem som betroet Gods. Af 6 skiællige Mænd skal det bedømmes, om Leietageren kan udrede Smør eller Foder. Kan han ingen af Delene, skal han yde ligesaa meget (som Smørret giælder) i anden Medvare, hvis han ei behøver at kiøbe den, eller 12 Alen af Vadmel. (Kiøbebalk. 15 Kap. og Kong Eriks Retterbod.) Hvis nogen betinger sig højere Leje, bør han dog ei nyde mere end (ovennævnte) lovlig Leje, og skal han desuden bøde det dobbelte som overstiger den. (Sidstn. Retterbod.)

Naar Qvildelejen ei blev erlagt med Smør in natura, tillod Anordn. af 17 Juli 1782 §. 11. at den paa det beneficerede Gods maatte betales med $52\frac{1}{2}$ Sk. i Penge for 10 Pund, eller med 1 Rdlr. 9 Skill. for Lejen af eet Qvilde. Men dette blev siden forandret ved Reskr. af 29 Jan. 1785 som bestemmer, at Lejen skal betales overeensstemmende med det, i det foregaaende ofte omhandlede Evaluationsforhold af Varepræstationer, ansatte efter den gamle Beregningsmaade til Penge, med ialt 90 Skill. Paa forrige Holum Bispestols Gods skulde Qvildelejen ligeledes betales med 90 Skill. i Penge. (Anordn. 9de Septbr. 1791 §. 5.) Og kongl. Resol. af 13 Juni 1787 bestemmer det samme for de kongelige Jordegodser naar Leilændin-

gerne ikke svarede Lejen med Smør in natura. For Eftertiden skal Qvildelejen, paa alt offentligt Jordegods, naar den ei ydes in natura, betales med Penge, efter aarlige Capetelstaxter i Følge Forordningen af 16de Juli 1817. Paa Selvejergodset betales den altid in natura.

Al Qvildeleje skal betales om Efteraaret, og er ingen Leilænding pligtig at føre den længere Vei hiem til Huusbonden, end han kan reise i to Dage, efter Forordn. af 15 Mai 1705 §. 5. Paa beneficeret Gods kan den hos Modtvillige, uden Tvivl udpantes, efter Anordn. af 17de Juli 1782 §. 16. jevnført med Anordn. af 9de Septbr. 1791 §. 6. Derhos kan, som dette Gods allene vedkommende, anmærkes: at naar Private eje Kirken og dens Jordegods, oppebærer vedkommende Sognepræst halv Leje af de paa Godset værende Qvilder, og den anden halve Deel beholder Proprietairen som er ansvarlig for Kirkens tilbørlige Vedligeholdelse, saavelsom for at Qvildebesætningen paa Godset ei, uden Nødvendighed, formindskes.

For den betalte Qvildeleje bør Jorddrotten meddele Leilændingen skreven Qvittering, i Analogie af Forordn. af 15de Mai 1705 §. 3. Til Slutning kan her tilføjes: at efter Jonsbogen skal Leilændingen eller Lejetageren af Kreaturer, hvis de beskadiges eller omkomme, erstatte dem, med mindre de døe af Bradsot, Lungesyge, Kalv eller Lam, af Alder eller Torden, og at, om end Ejeren i andre end førstnævnte Tilfælde betinger sig Ansvarlighed af Lejetageren, skal det ei holdes. (Kiøbebalk. 16 Kap. jevnf. Norske Lov 5—8—10). Det er tillige ved Forordn. af 15 Mai 1705 §. 4. udtrykkeligen paa-

lagt Jorddrotterne at erstatte manglende Leje-Køer, naar de blive for gamle eller døe af nogen af de Tilfælde, som Leilændingen ei bør svare til, i hvilken Henseende Anordn. af 9 Septbr. 1791 §. 9, bestemmer, at enhver Leilænding (paa forrige Holum Bispestoels Gods) skulle i den aarlige Afgift godtgiøres 8 Skill. i Aaboed for hvert Koe-Qvilde, imod at han for samme var ansvarlig, saavidt Landsloven tilholder, og imod at han, naar Leje-Koen formedelst Ælde, og deraf flydende Vantrivelse, Magerhed og Sygdom, ei kan ansees leje-før, indsatte en nye. Samme eller lignende Godtgiørelse maa det vel formodes bliver Leilændingerne allevegne af Jorddrotterne forundt til at vedligeholde Koe-Qvilderne, skiønt, saavidt vides, ingen almindelig dertil sigtende Lovbestemmelse haves. [12]) Men i Henseende til Faareqvilder, skal det fra umindelige Tider være vedtaget, at Leilændingerne, uden nogen Godtgiørelse af Jorddrotterne, bør vedligeholde dem.

---

[12]) En i Altingsbogen for 1790 indført Canc. Skriv. af 30 Mai 1789 (foranlediget ved en fra Stiftamtmanden over Island indgiven Forespørgsel om Leietagernes Ansvar for Qvilder og Leieqvæg i Almindelighed) henviiser til kongelig Resolut. af 29 Martii 1779 og 19 Juli 1787. (Ligeledes i Altingsbogerne.) Men disse Lovbud, der 'allene viise, hvorledes Kongen tilstod Vedkommende Godtgiørelse for Qvilder, som vare dræbte ved Faarpest og Jordbrand, indeholde ingenlunde den forlangte Bestemmelse.

Af uddødt Lejeqvæg maa ingen tage Leje, det Tilfælde undtaget, hvori Loven tillader det, (nemlig naar Lejetageren forsætligen har dræbt Kreaturet. (Jonsbogen Kiøbebalk. 16 Kap.). Og skulle alle Contrakter, som ved Myndighed eller Overtalelse maatte være Leilændingen aftvungne, om det modsatte, ansees aldeles ugyldige. (Forordn. 15 Mai 1705 4 §.

§. 6.

Under Benævnelse af Qvadir ydes af Leilændinger paa enkelte Steder i Island, følgende paa Sædvane og Lovbud grundet Pligtarbeide, eller Præstationer, der, skiønt de i sig selv ere ringe, dog efter Sagens Beskaffenhed, maa ansees at udgiøre en Deel af Gaardenes Lejesum og derfor bør her nærmere berøres, nemlig:

1) Mandslaan, [13]) som bestaaer deri, at en Leilænding eller Husmand er forpligtet til, hvor saadant før har været brugeligt, at roe paa sin Husbonds, førend paa sin egen eller nogen andens Baad, men i modsat Fald at udrede noget vist for Fritagelsen. Denne Lei-

[13]) Angaaende Mandslaanet, indeholder Stiftamtm. O. Stephensens Afhandling om Næringsveienes Ligevægt i Island, i det Kongl. Isl. Litteratur-Selskabs Skrifter 7 B. S. 151 m. fl. særdeles gode Oplysninger. Ellers kan eftersees: Lindahl om den Isl. Almue, S. 8. Isl. Oversætt. S. 11. Stephens. Gaman og Alvara, 1 B. S. 117.

lændingernes Byrde er meget gammel; den findes omtalt i offentlige Akter, allerede i Begyndelsen af det 16 Aarhundrede, eller end og før. I de ældre Tider ejede Kongen, Bispestolene og Kirkerne Baade, hvormed Fiskeri blev drevet for Eiernes Regning. Herved, saavelsom ved geistlige og verdslige Embedsmænds Myndighed, er Leilændingernes Pligt at roe paa Kongens, Bispestolenes og Kirkernes Baade, oprindeligen foranlediget. Sandsynligviis er den derefter, ved Jorddrotternes Anseelse, bleven indført hist og her paa Selvejergodset. Paa det offentlige Jordegods er Mandslaauet stadfæstet ved en Mængde Domme af Lensmænd, Biskopper og Lagmænd, saavelsom ved forskiællige kongelige Resolutioner. Men hist og her paa Selvejergodset kan det ansees at være grundet paa Hævd fra umindelig Tid. Da man holdt op med at drive Fiskeri med smaae Baade for kongelig Regning, blev Mandslaauet for de kongelige Leilændinger forandret til en bestemt aarlig Pengebetaling, ved kongl. Resol. af 12 Decbr. 1769. Nu svares det overalt paa dette Gods med 1 Rdlr. aarlig af hver Leilænding, i Følge kongelig Resol. af 13de Juni 1787. Paa det benificerede Gods svares det heller ikke in natura, da det ved Reskr. af 29 Jan. 1785 er for dette Gods i Almindelighed, ansat til 20 Alen, og overeensstemmende med det gamle Evaluationsforhold $4\frac{1}{2}$ Skill. for hver Alen, til 90 Skill. i Penge. De aarlige Kapitelstaxter ere neppe anvendelige

paa denne Præstation, skiønt den Alternativ er ansat til Alen, da de i Følge Forordn. af 16 Juli 1817, synes at være anvendelige blot paa Præstationer af Varer, men ikke af Arbeide. Ikkun i det Tilfælde, at Leilændingen selv ejer Baad, hvormed han kan drive Fiskeri, er Mandslaanet ham til nogen særdeles Byrde. Men da det altid forudsættes som mueligt, at Leilændingen kan anskaffe sig Baad, og maaskee fordi Leilændingens Afhængighed af Jorddrotten ei yndes, har man i den senere Tid paa offentligt Jordegods, søgt at indskrænke Mandslaanet. Saaledes er forrige Skalholts Bispestoels Jordegods, i Følge de trykte, af det kongelige Rentekammer udgivne Conditioner af 27de April 1785 §. 3. No. 16, bortsolgt med den udtrykkelige Betingelse, at Mandslaan for Eftertiden ei maa fordres af de bortsolgte Jorder. Men ved de i næstforegaaende §. berørte Conditioner ved Salget af forrige Holum Bispestoels-jordegods, er i denne Henseende intet bestemt, rimeligviis fordi Mandslaan aldrig har hæftet paa dette Gods. Ligeledes er det, ved Forordning af 13 Juni 1787 2 Kap. 5 §., boesatte Handlende i Island, som have tilforhandlet eller tilbygslet sig en Gaard, hvorfra Fiskeri drives, forbudt, at bruge de Husmænd og Strandsiddere, som høre til saadan Jord, og selv eje Baad, til at roe paa deres Baade, men de maa paa denne Maade bruge Huusmænd, som ikke høre til saadan Jord, og ikke selv have Baade. Efter samme Forordn.

3 Kap. 1 §. anseeś Mandslaanet ogsaa skadeligt for Fiskeriernes Drift i Almindelighed, da det der bestemmes: at Kongen ei allene agter at ophæve det paa sine egne Jorder, men vil derhos modtage Forslag fra Øvrighederne om, at det paa andre Jorder kan afskaffes eller indskrænkes. Imidlertid er saadan Ophævelse eller Indskrænkning dog ikke paabuden, og det er derfor utvivlsomt, at denne Præstation endnu retmæssigen kan fordres af de Gaarde, som for have ydet den, ligesom det er en Selvfølge, at Jorddrot og Leilænding derom kunne blive eenige, som om enhver anden contractmæssig Præstation.

2) Dagslaat [14]) d. e.: at Leilændingen er pligtig til i Høsletstiden, uden Hensyn til Bygselgaardens Størrelse, at slaae et Stykke Eng eller Græsmark, som er 30 Favne i Fiirkant, hvilket Arbeide forudsættes at kunne forrettes af een Mandsperson paa een Dag.

Denne Præstation ydes af Kongens Leilændinger i Guldbringe Syssel og Mosfells Sveiten (Distrikt) i Kiose Syssel, samt af Leilændinger paa enkelte Kirkers og Klosteres Jorder, hvor saadant fra umindelig Tid har været brugeligt. Dersom Engen er tuet, skal det være sædvanmæssigt, at træde Snoren, hvormed Marken udmaales, ned imellem hver

---

[14]) Lindahl, S. 9. Isl. Oversætt. S. 13. Stephens. Gaman og Alvara, 1 B. S. 118.

tredie Tue. Paa ovennævnte Kongens Jordegods er Dagslaatten i Begyndelsen rimeligviis indført ved Brug, men senere skal den være stadfæstet ved en Rentekam. Skrivelf. af 15 Apr. 1695, og derefter være indført i den kongelige Jordebog. Nu svares den ei in natura, men med 22½ Skill. i Penge. Samme Opriudelse har Dagslaatten sandsynligviis ogsaa paa det beneficerede Gods. Ved Reskr. af 25 Jan. 1785, er den ansat til 5 Alen, og overeensstemmende med det gamle Evaluationsforhold, 4½ Skill. for hver Alen, beregnes i Penge til 22½ Skill. Endskiønt denne Pengepræstation nu ei svarer til Dagslaattens virkelige Værdi, kunne dog Capitelstaxter, i Følge det ovenfor anmærkede om Mandslaanet, derpaa neppe være anvendelige.

Jøvrigt anmærkes: at Dagslaatten ligesaa lidet yndes fra det Offentliges Side, som Mandslaanet. Forrige Skalholts Bispestolsjordegods er solgt med fuldkommen Frihed for den i Eftertiden, hvilket og altid betinges ved Salg af Kongens Jorder i Guldbringe Syssel og Mosfells Sveiten. Men ved Salget af forrige Holum Bispestoels Gods, er i denne Henseende intet bestemt, maaskee fordi denne Byrde ei har hæftet paa Gaardene.

3) Riishefte.[15]) Denne Ydelse bestaaer i saameget af Riis eller Qviste af Kratskov som

---

[15]) Lindahl, S. 10. Isl. Oversætt. S. 14. Stephens. Gaman og Alvara, 1 B. S. 118.

een Hest kan bære. Mange af Kongens Leilændinger i Guldbringe Syssel svare enten een, eller to Riisheste aarligen for hver Gaard. I Begyndelsen er denne Præstation, saavelsom flere særegne Byrder, der før have hvilet paa de kongelige Leilændinger i Guldbringe Syssel, sandsynligviis bleven indført ved Lensmænenes Myndighed og Befaling til Almuen. Senere skal den være stadfæstet ved ovennævnte Rentekamm. Skrivelse af 15de April 1695. I ældre Tider skulde denne Afgift præsteres in natura, og transporteres af Bønderne til den kongelige Hovedgaard paa Besseslæd, hvor Lensmændene plejede at have Boepæl. Nu derimod ydes den, ansat til 5 Fiske, med 11¼ Skill. i Penge, efter det gamle Evaluationsforhold 2¼ Skill. for Fisk.

Det øvrige Pligtarbeide, som forhen paalaae Kongens Leilændinger i Guldbringe Syssel, kan formedelst foregaaede Forandringer, uden Tvivl, ansees for ophævet. Saaledes bortfalder nu Bøndernes Pligt at transportere Stiftamtmandens Gods fra Handels-Skibene til hans Boepæl paa Besseslæd, da han ei længer boer der, men i Kiøbstædet Reikevig. Ligeledes den Pligt, som før præsteredes af Bønderne i Hausestads Tingsogn, at føre Tørv hiem til Kongsgaarden Besseslæd, om hvilket Arbeide desuden Rentekamm. Skrivelsf. af 19 April 1788 og 7 April 1804, (begge til Landfogden over Island) allerede før havde bestemt, at det af Stiftamtmændene, som dengang boede paa Besseslæd, ei

strængt fundefordres, men maatte modtages som Villighed, af hvilken Aarsag det ei heller burde indføres i Leilændingernes Bygselbreve. De af Kongens Leilændinger, som vare pligtige til at forrette Jordarbeide ved Bygningerne paa Gufunæs Hospitalsgaard, ere nu ogsaa befriede derfor, da Hospitalet er nedlagt (jevnf. 2 Afd. 6 §.) og Gaarden bortsolgt til Private, o. s. v.

Af enkelte forrige Skalholts Bispestoelsjorder er forhen blevet ydet et saakaldet Hestlaan, (jevnf. Reskr. 29 Jan. 1785, som ansætter det til 10 Alen, eller 45 Skill. i Penge). Men i Følge de i det foregaaende paaberaabte Conditioner ved Godsets Salg, er det for Eftertiden paa de bortsogte Jorder aldeles afskaffet. Dog skal denne Præstation endnu ydes af nogen faae Kirkejorder, saavelsom af enkelte Selvejergaarde i Arnæs og Rangervalle Sysseler.

Det foregaaende viiser, at Leilændinger i Island, ei allene nyde næsten fuldkommen Frihed for al Slags Pligtarbeide til Fordeel for Huusbonden, men at endog det ubetydelige deraf som endnu paa enkelte Steder kan fordres, ved Lovgivningen ingenlunde begunstiges. De ere ogsaa ved Lovene beskyttede for, at vilkaarlige Byrder af dette eller lignende Slags, ei skulde blive dem paalagte, thi den Huusbond som overbevises om, at have paalagt Leilændingen nogen nye Besværing over det, som har gaaet af Jorden fra Arildstid, skal, i Følge Forordningen af 15 Mai 1705 §. 1., udrede tre Gange saa meget i Bøder, som saadant Paalæg

kan ansees at være værd. Leilændingernes, især ved nyere Lovbud kraftigen haandthævede Besiddelsesret til Gaardene, er i det foregaaende (denne Afdel. §. 2.) allerede bleven anmærket, hvorved dog kan erindres: at det som en Følge af Sagens Natur, i Lovgivningen deels er forudsat, deels i enkelte Tilfælde udtrykkeligen bestemt, at Leilændingen, formedelst Jordens slette Behandling, eller af andre skiællige Aarsager, kan, endog imod sin Villie, udsættes fra Gaarden, og dømmes til at have sin Bygsel forbrudt, m. m. (jevnf. Reskr. af 11 April 1781 §. 9.)

Trykfeil.

Side 5 Lin. 17 forklare l. forklarer
— 7 — 19 ere l. er
— 14 — 8 plejde l. plejede
— 15 — 3 Ørtrug l. Ørtug
— 16 — 5 Øre l. Ører, sammest. Lin. 17 dømt l. idømt
— 26 — 5 Colegier l. Collegier
— 31 — 18 hvorved l. hvormed
— 38 — 6 Hovedkasse l. Hovedkasse
— 49 — 11 første l. faste
— 53 — 17 Tiender l. Tienden
— 54 — 22 heder ikkun l. heder det ikkun
— 55 — 14 tilbyrde l. til Byrde
— 69 — 8 Skatfrihed l. Skattefrihed
— 88 — 11 geistlige Betiente l. geistlige og verdslige Betiente
— 96 — 20 udeladt l. udeladte
— 100 — 7 Indholde l. Indholdet
— 111 — 19 Overeensstemmelse l. Overeensstemmelse
— 129 — 29 ti l. til
— 132 — 13 Anledning l. Anledningen.
— 153 — 12 Medvare l. Madvare.

De mindre vigtige Trykfeil, som mueligen have indløbet, ombedes Læseren at ville gunstigst udskylde og rette.

